

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
JANDARMA VE SAHİL GÜVENLİK AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’NİN EGE VE DOĞU AKDENİZ’E YÖNELİK DIŞ
POLİTİKASI’NIN STRATEJİK İSTİHBARAT ANALİZİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GÜVENLİK YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

HAZIRLAYAN

Umut SEVGİN

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Can Ozan TUNCER

ANKARA-2021

“Her Hakkı Saklıdır”

Umut SEVGİN tarafından hazırlanan “Türkiye’nin Ege Ve Doğu Akdeniz’e Yönelik Dış Politikası’nın Stratejik İstihbarat Analizi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

Başkan-Üye: Prof. Dr. Kadir Murat ALTINTAŞ
Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Finans ve Bankacılık

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans/Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Doç. Dr. Serhat ERKMEN

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans/Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Can Ozan TUNCER

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisat

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans/Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 12/08/2021

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans/Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç.Dr.Tekin AVANER Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Umut Sevgin

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
JANDARMA VE SAHİL GÜVENLİK AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE’NİN EGE VE DOĞU AKDENİZ’E YÖNELİK DIŞ POLİTİKASI’NIN STRATEJİK
İSTİHBARAT ANALİZİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Umut SEVGİN Haziran
2021

ÖZET

Bu tezde; Türkiye’nin halihazırda gündeminde bulunan ve gelecekte de en büyük dış politika sorunlarından biri olması muhtemel olan Ege ve Doğu Akdeniz’deki dinamik ulusal güvenlik problemlerine ilişkin Yapılandırılmış Analitik Tekniklerle gerçekleştirilen stratejik istihbarat analizinden istifade edilerek, Türkiye’nin dış politikasına da katkıda bulunabilecek şekilde çözümleme, analiz ve değerlendirmeler oluşturmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda tezde, karasuları ve kıta sahanlığı ile bu alanların sınırlandırmalarını da kapsayan deniz yetki alanları kapsamında Yunanistan’ın karasularını 12 mile çıkarması ihtimali ile mevcut konjonktürde uluslararası aktörlerin de teşvikiyle Doğu Akdeniz’de başta kıyıdaş ülke ve yönetimlerin deniz yetki alanlarını sınırlandırma faaliyetlerini hızlandırmasının stratejik istihbarat perspektifinden Türkiye’nin çıkarları açısından ne anlama geldiği araştırılmıştır. Bu çerçevede, Türkiye’nin Ege ve Doğu Akdeniz’deki dış politikasının stratejik istihbarat analizine uygun olarak nitel araştırma yöntemi kapsamında Örnek Olay Araştırması yaklaşımı kullanılmış ve araştırma problemine ilişkin hipotezler irdelenerek, bunları destekleyen veriler tartışılmıştır. Türkiye’nin Ege ve Doğu Akdeniz’e yönelik gelecekteki dış politikası oluşturulurken, araştırma probleminin yapısına uygun olarak, tezde tatbik edilen Yapılandırılmış Analitik Teknikler’in kombinasyonundan oluşan bir paradigmanın uygulanabileceği değerlendirilmektedir. Tez çalışması neticesinde elde edilen en önemli sonuç, Yapılandırılmış Analitik Teknikler vasıtasıyla özellikle Türkiye’nin iç güvenliği ile yakından ilişkili olan dış güvenlik sorunları ekseninde de stratejik istihbarat analizini yapılabileceğinin ortaya konmuş olmasıdır.

Bilim Kodu : 314441

Anahtar Kelimeler : Güvenlik, istihbarat, örtülü, teknik.

Sayfa Adedi : 131

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Can Ozan TUNCER

T.R.

MINISTRY OF INTERIOR
GENDARMERIE AND COAST GUARD ACADEMY
SECURITY SCIENCES INSTITUTE

STRATEGIC INTELLIGENCE ANALYSIS OF TURKEY'S FOREIGN POLICY
TOWARDS THE AEGEAN AND EASTERN MEDITERRANEAN
(M.Sc. Thesis)

Umut SEVGİN June
2021

ABSTRACT

In this thesis; It is aimed to create analysis and assesments about the dynamic national security problems in the Aegean and the Eastern Mediterranean, which are currently on Turkey's agenda and likely to be one of the biggest foreign policy problems in the future by making use of the strategic intelligence analysis carried out with Structured Analytical Techniques, in a way that can contribute to Turkey's foreign policy. In this context, in the thesis; It has been researched In the perspective of strategic intelligence what littoral countries and governments which accelerate their activities to limit maritime jurisdiction areas in the Eastern Mediterranean, with the encouragement of international actors in the current conjuncture, with the possibility of Greece increasing its territorial waters to 12 miles within the scope of maritime jurisdiction areas including the territorial waters and the continental shelf and the delimitation of these areas mean to Turkey's interests. In this framework, in accordance with the strategic intelligence analysis of Turkey's foreign policy in the Aegean and the Eastern Mediterranean, the Case Study approach was used within the scope of qualitative research method and the hypotheses related to the research problem were examined and the data supporting them were discussed. It is considered that a paradigm consisting of a combination of Structured Analytical Techniques used in the thesis can be applied, in accordance with the nature of the research problem, while forming Turkey's future foreign policy towards the Aegean and Eastern Mediterranean. The most important outcome derived as a result of the thesis is that it has been demonstrated that strategic intelligence analysis can be applied in the axis of external security problems, which are closely related to Turkey's internal security, by means of Structured Analytical Techniques.

Science Code : 314441
Keywords : Security, intelligence, covert, technic.
Page Number : 131
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Can Ozan TUNCER

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım danışmanım “T.C. İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanı” Dr. Öğr. Üyesi Can Ozan TUNCER ve Doç. Dr. Serhat ERKMEN’e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	ix
HARİTALARIN LİSTESİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM İSTİHBARATIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE KAVRAMSAL ANALİZİ	
1.1. İstihbaratın Tarihi ve Politik Gelişimi.....	8
1.2. Türk İstihbaratının Tarihi ve Politik Gelişimi	15
1.2.1. Türk İstihbarat Tarihi Kapsamında İstihbarat Sözcüğünün Farklı Şekillerde Kullanımı.....	16
1.2.2. Osmanlı Öncesi Türk Tarihinde İstihbarat	17
1.2.3. Osmanlı Devleti'nde İstihbarat	19
1.2.4. Türkiye Cumhuriyeti'nde İstihbarat	23
1.3. İstihbarat Teorileri Oluşturmaya Yönelik Gayretler	24
1.4. İstihbaratın Tanımı ve Amacı	26
1.5. İstihbarat Oluşum Sürecine Genel Bir Bakış	30
1.6. İTD'nin İncelenmesi	34
1.6.1. İnsan İstihbaratı (HUMINT)	35
1.6.2. Coğrafi İstihbarat (GEOINT)	37
1.6.3. Sinyal İstihbaratı (SIGINT).....	40
1.6.4. İz ve Ölçüm İstihbaratı (MASINT)	42
1.6.5. Açık Kaynak İstihbaratı (OSINT)	44

1.6.6. İstihbarat Analizi	46
1.6.7. Ölçeklerine Göre İstihbarat Türleri	48
İKİNCİ BÖLÜM STRATEJİK İSTİHBARATA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER VE YAPILANDIRILMIŞ ANALİTİK TEKNİKLER	51
2.1. Stratejik İstihbarat Kavramı'nın İncelenmesi	52
2.1.1. Örtülü Faaliyet (Operasyon).....	54
2.1.2. İstihbaratın Siyasallaşması	56
2.1.3. Stratejik İstihbarat Özelinde Türkiye	59
2.2. Temel ve Tanısal Yapılandırılmış Analitik Teknikler	63
2.2.1. Temel Yapılandırılmış Analitik Teknikler	63
2.2.2. Tanısal Yapılandırılmış Analitik Teknikler	64
2.3. Gelişmiş Yapılandırılmış Analitik Teknikler.....	68
2.3.1. Karşıt Yapılandırılmış Analitik Teknikler	68
2.3.2. Yaratıcı Yapılandırılmış Analitik Teknikler	73
2.4. İstihbarat Tehdit Analizinin Güçlendirilmesine Yönelik Gayretler.....	77
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM EGE DENİZİ VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ SORUNLAR VE DIŞ POLİTİKA'NIN STRATEJİK İSTİHBARAT ANALİZİ	80
3.1. Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'e İlişkin Tarihsel Süreç ile Genel Bilgiler	80
3.1.1. Ege Sorunları ve Türkiye'nin Konuya İlişkin Dış Politikası	84
3.1.2. Doğu Akdeniz'deki Sorunlar ve Türkiye'nin Konuya İlişkin Dış Politikası	92
3.2. Yapılandırılmış Analitik Teknikler Vasıtasıyla Strateji İstihbarat Analizi.....	104
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	120
KAYNAKÇA.....	128
ÖZGEÇMİŞ	132

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Savaş alanı istihbarat hazırlığı sürecinin 4'ncü safhası sırasında kullanılan ÇHA (Intelligence Analysis, 2020, s.6-1) uyarlaması gerilla kuvveti faaliyetleri	56
Çizelge 2.2. Anavatan için varsayımsal tehditler: potansiyel hedefleri tanımlamak için çeşitliliklerin kullanılması (A Tradecraft Primer, 2009, s. 35) uyarlaması	61
Çizelge 3.1. Akıl yürütme çizgisinin gözden geçirilmesi	91
Çizelge 3.2. Akıl yürütme çizgisine ilişkin varsayımlar	91
Çizelge 3.3. Temel/Kilit varsayımların belirlenmesi	92
Çizelge 3.4. Temel/Kilit varsayımların değerlendirilmesi	93
Çizelge 3.5. Analiz tablosu	99
Çizelge 3.6. Doğu Akdeniz'deki sorunlara ilişkin alternatif gelecekler analizi	103

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Geleneksel istihbarat çarkı (Johnston, 2005, s. 45-46) uyarlaması	25
Şekil 1.2. MİT istihbarat çarkı	26
Şekil 1.3. Analiz sürecine genel bakış (Clark, 1996, s. 2) uyarlaması	37
Şekil 3.1. Ege sorunları	70
Şekil 3.2. GKRY'nin Kıbrıs meselesi çözülmeden Türk tarafının hakları hilafına attığı adımlar	82
Şekil 3.3. KS/MEB uluslararası hukukta nasıl sınırlandırılıyor?	83
Şekil 3.4. Kıbrıs meselesi	87
Şekil 3.5. Kıbrıs meselesine ilişkin yol haritası	87

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
--------	-------

Harita 3.1. Ege denizinde 6 ve 12 mile göre kara suları haritası	71
Harita 3.2. Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'de KS/MEB iddiası	78
Harita 3.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki KS/MEB sınırları	79
Harita 3.4. Türkiye ile Libya arasındaki deniz yetki alanları sınırlandırması haritası	80
Harita 3.5. Türkiye, KKTC ve GKRY hidrokarbon ruhsat sahaları haritası	81
Harita 3.6. Türkiye'nin kıyı uzunluğu	85

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklama

0

Derece

%

Yüzde

Kısaltmalar

Açıklama

AB

Avrupa Birliği

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

BM

Birleşmiş Milletler

BMDHS

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

CIA

Merkezi İstihbarat Ajansı

COMINT

İletişim İstihbaratı

ÇHA

Çelişen Hipotezler Analizi

DAGF

Doğu Akdeniz Gaz Forumu

DEAŞ

Irak ve Şam İslam Devleti

EGAYDAAK

Egemenliği Anlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş

Ada, Adacık ve Kayalıklar

ELINT

Elektronik İstihbarat

FBI

Federal Soruşturma Bürosu

FIR

Uçuş Bilgi Bölgesi

FISINT

Yabancı Alet Sinyal İstihbaratı

HUMINT

İnsan İstihbaratı

İHA

İnsansız Hava Aracı

İTD

İstihbarat Toplama Disiplinleri

GASA

Gayri Askeri Statüdeki Ada

GAÖ

Güven Artırıcı Önlemler

GEOINT

Coğrafi İstihbarat

GKRY

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

GRAB	Galaktik Radyasyon ve Arka Plan
KGB	Devlet Güvenlik Komitesi
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KS	Kıta Sahanelığı
MASINT	İz ve Ölçüm İstihbaratı
MEB	Münhasır Ekonomik Bölge
MEH/MAH	Milli Emniyet Hizmeti
MİMMİM	Müsellâh Müdefaa-i Milliye
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
MOSSAD	HeMossad leModi'in Ule Tafkidim Meyuhadim
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NAVTEX	Seyrüsefer Teleksi
OSINT	Açık Kaynak İstihbaratı
SAR	Arama Kurtarma Faaliyetleri
SIGINT	Sinyal İstihbaratı
SNMG-2	Daimi NATO Denizcilik Grubu-2
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TDK	Türk Dil Kurumu
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
YDİK	Yüksek Düzeyli İşbirliğı Konseyi

GİRİŞ

İstihbarat, insanlar düşünmeye ve ilk kez bilgiyi işlemeye başladığından bu yana insanlık için kritik bir rol oynamıştır. Bu bilgilerden elde edilen istihbarat; bireyler, işletmeler, endüstri, ordu ve hükümetin günlük kararlarını doğrudan etkilemektedir. Uluslar, istihbaratın gücü ve ondan kaynaklanan kararlara yükselmiş ve düşmüştür. Karar vericilerin umudu, istihbaratın nicel faktörler hakkında bilgi ve soyut olana dair içgörü sağlamasıdır. Bu gerçekleştiğinde, istihbarat mevcut durumları tanımlayabilir ve gelecekteki koşulları şekillendirecek yetenekleri belirleyebilir veya onaylayabilir.

İstihbaratın bir türü olan stratejik istihbarat, genellikle üst düzey liderler ve politika yapıcılar tarafından tüketilen ve büyük çıkarımları ile potansiyel sonuçları olan daha uzun vadeli konuları ifade etmektedir.

“Stratejik istihbarat, hedeflenen yola ilişkin ulusal ve uluslararası düzeyde daha geniş bir bakış açısı ve bu yolun niyetleri ile eylemlerini etkileyecek şekilde konular, bilgiler ve istihbarat sağlamaktadır. Bu planlamanın amacı, politika yapıcılara öngörü, eğilim, fırsat ve tehditler hakkında daha net bir perspektif yaratma yeteneği vermektir” (Rolington, 2013, s. 156). Dolayısıyla;

“Stratejik istihbarat anlayışının temelinde, üst düzey karar alıcılara, ‘savaş ve barış’ zamanında ulusal çıkarların gerektirdiği hedef ve politikaları içeren büyük stratejinin, yani ulusal güvenlik stratejisinin oluşturulmasında ihtiyaç duydukları her türlü analiz, değerlendirme, veri rapor vb. enstrümanların doğru bir şekilde üretilip sunulması yatmaktadır” (Seren, 2017, s.443). Bu bağlamda, stratejik istihbaratın özellikle milli güvenlik politikalarının tesisinde oldukça önemli fonksiyonel bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır.

“İstihbarat analizi, verileri tartmak ve hipotezleri gizli bir sosyo-kültürel bağlamda test etmek için bireysel ve toplu bilişsel yöntemlerin uygulanmasıdır. Ürün nihai rapordur, oysa süreç analistin sonuca varmak için yaptıklarıdır. Özünde, analitik süreç,

sayısız kaynaktan gelen bilgilere, bazen çok büyük miktarlarda bilgiye bakmak ve politika yapıcılara işlerini yerine getirmede yardımcı olacak sonuçlara varmaktan oluşmaktadır” (Jensen, vd., 2013, s. 133).

“Tüm kaynak istihbaratının (*yani, çeşitli toplama platformlarından*) en iyisi olduğu konusunda genel bir fikir birliği vardır. Ayrıca çoğu kimse, analizin politik olmayıp, objektif olması, kişinin önyargılarının nihai ürünü etkilememesi gerektiği konusunda hemfikirdir. Bugün, istihbarat topluluğu analitik ticaretini geliştirmek için ortak bir çaba göstermektedir. Bu amaçla, üç temel alana büyük önem verilmektedir: Eleştirel düşünme, İşbirliği ve Yapılandırılmış Analitik Teknikler’in Kullanımı” (Carl vd., 2013, s. 133). Uluslararası toplumda hakim olan bu bakış açısından hareketle;

Türkiye’de de başta ABD olmak üzere uluslararası düzeni oluşturan başat aktörlerin uygulamalarına benzer bir şekilde, dış politika ve ulusal güvenlik stratejilerinin belirlenmesine katkıda bulunacak şekilde hazırlanacak değerlendirme, analiz ve tahminlerde, özellikle Yapılandırılmış Analitik Tekniklerden istifade edilerek, stratejik istihbaratın rolünün artırılmasının büyük önem taşıdığı kıymetlendirilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’yi çevreleyen kapsamlı uluslararası sorunların milli hedef ve menfaatlere uygun şekilde çözülmesine yönelik Türk dış politikasının tesisinde stratejik istihbarat analizine ilişkin daha güçlü farkındalık ve algı oluşturmaının uluslararası standartlarda yapılacak ilgili çalışmalara güçlü bir zemin hazırlayacağı düşünülmektedir.

Türkiye’nin son dönemde ulusal güvenliğini etkileyen kapsamlı sorunlar çerçevesinde Ege ve Doğu Akdeniz’e ilişkin olanlar, siyasal, ekonomik ve askeri açıdan çok fazla uluslararası aktörü etkilemesi, ayrıca enerji, güvenlik ve egemenlik gibi alanlarda paradigma değiştirici hususları ihtiva etmesi nedeniyle uluslararası alanda ağırlıklı olarak gündem oluşturmaktadır. Bu konjonktürde Türkiye’nin Ege ve Doğu Akdeniz’e yönelik dış

politikasının stratejik istihbarat analizinin yapılmasının anılan farkındalığa güncel bir örnek teşkil ederek, hem Türkiye'nin hak ve menfaatleri temelinde mevcut dış politikasının irdelenerek daha iyi anlaşılması, hem de gelecekteki muhtemel stratejilerinin tespit edilmesine yönelik gayretlere katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir

Türkiye'yi çevreleyen kapsamlı uluslararası sorunların milli hedef ve menfaatlerine uygun şekilde çözülmesine yönelik Türk dış politikasının tesisinde stratejik istihbarat tekniklerinden azami şekilde istifade edilmesine ilişkin daha güçlü farkındalık ve algı oluşturmak maksadıyla, Türkiye'nin güvenliğine yönelik politikalar teşkil edilirken Yapılandırılmış Analitik Teknikler'den istifade edilerek hazırlanan stratejik istihbarat analizi vasıtasıyla bilimsel temelli değerlendirme ile öngörülerin oluşturulmasına katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. Bu eksenle;

Karasuları ve kıta sahanlığı ile bu alanların sınırlandırmalarını da kapsayan deniz yetki alanları kapsamında Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması ihtimali ile mevcut konjonktürde uluslararası aktörlerin de teşvikiyle Doğu Akdeniz'de başta kıyıdaş ülke ve yönetimlerin deniz yetki alanlarını sınırlandırma faaliyetlerini hızlandırması stratejik istihbarat bağlamında Türkiye'nin çıkarları açısından ne anlama gelmektedir? Söz konusu *araştırma probleminin* çözümüne yönelik Yapılandırılmış Analitik Tekniklerle stratejik istihbarat analizinin yapılmasının yukarıdaki bahsi geçen amaca ilişkin Türkiye'de ilk olacak şekilde olumlu bir katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Tez'in *kavramsal çerçevesinin* temel varsayımları şu şekildedir: “Yunanistan Ege’de iki ülke arasında Uluslararası Adalet Divanına (UAD) gidilerek çözülebilecek olan 'kıta sahanlığının sınırlarının belirlenmesi” sorunundan başka bir sorun olmadığını iddia etmektedir. Yunanistan'ın bu “tek sorun-tek çözüm” tutumu gerçekleri hiçbir şekilde

yansıtmamaktadır”

(<https://www.mfa.gov.tr/ege-sorunlarinin-cozumu-konusundaturkiyenin-gorusleri.tr.mfa>).

Türkiye bütün sorunların bir paket halinde görüşülmesini istemekte, Yunanistan ise bunu kabul etmemektedir. Ege sorunları birbirleri ile bağlantılı olduğundan dolayı, içerisinden birisi için bulunan çözüm diğerlerini de etkileyecek olup, sorunların bir paket olarak ele alınması gerekmektedir.

“Karasuları sorununa dair genel olarak bakıldığında, Türkiye’nin yaklaşım ve tezlerinde daha çok bir savunma refleksinin olduğu görülmektedir. Yani Karasuları Sorunu ile ilgili Türkiye’nin kendi özgün tez ve görüşlerini oluşturup sunmaktan ziyade, Yunanistan’ın temel tez ve görüşlerini çürütüp geçersiz kılmaya yönelik tez ve görüşler geliştirdiği dikkat çekmektedir. Türkiye’nin bu tutumu, sorunun mahiyeti ve boyutları göz önüne alınınca belli ölçüde anlaşılabilir niteliktedir. Zira, Yunanistan’ın kuruluşunu takip eden kısa tarihi sürecin seyri içerisinde, istikrarlı bir şekilde Türkler/Türkiye aleyhine yaptığı sistematik genişlemenin, artık ciddiye alınması gereken bir tehdidi temsil etmekte olduğu iyice anlaşılmış bulunmaktaydı. Böyle olunca da bu tehdit karşısında Türkiye’nin öncelikle bu tehdidi savuşturma refleksi ile doğrudan savunmaya geçmesi bu itibarla belli ölçülerde anlaşılabilir bir tutumdur” (Mor, 2016, ss.147-148).

“Doğu Akdeniz’deki bölgesel güvenlik ortamı, çok uzun bir süredir bu deniz alanını çevreleyen ya da bizzat içinde bulunan kara parçalarında yaşanan sorunların deniz ortamına yansımaları ile biçimlenmektedir” (Yaycı, 2020, s.19). Bu sorunlar arasında deniz yetki alanlarının paylaşımı uluslararası gündemi büyük ölçüde meşgul etmektedir. Türkiye, bölgedeki sorunların hakkaniyet ilkesi çerçevesinde çözülmesini amaçlamaktadır.

Türkiye'nin Ege ve Doğu Akdeniz'deki dış politikasının stratejik istihbarat analizine uygun olarak *nitel araştırma yöntemi*¹ kapsamında *Örnek Olay Araştırması*² yaklaşımı kullanılmıştır. Örneklem özelinde; Ege ve Doğu Akdeniz sorunlarının başat şekliyle Türkiye, Yunanistan, Libya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) arasındaki karasuları ve kıta sahanlığı ile bu alanların sınırlandırmalarını da kapsayan deniz yetki alanları ele alınarak, stratejik istihbarat analizi yapılmıştır. Bundan önce konunun milli bir anlayışta stratejik istihbarat ile sentezlenmesini daha iyi kavramak maksadıyla; istihbaratın gelişimi, istihbarat, stratejik istihbarat ve Yapılandırılmış Analitik Tekniklere ilişkin kapsamlı akademik bilgiler verilmiştir.

Bu kapsamda özellikle *literatürde* Ege ve Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin tezlerine ilişkin yapılan en önemli çalışmaların Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren tarafından kaleme alındığı görülmektedir. Bu bağlamda Ege ve Doğu Akdeniz'deki sorunlara ve tezdeki hipotezlere bütün yönleriyle ışık tutabilecek tespit ve sonuçların temelleri bu çalışmalar ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz, Ege, Kıbrıs Meseleleri, Türk-Yunan İlişkileri'ne ilişkin dış politikası ile hukuki ve siyasi görüşlerine dayandırılmıştır. Bu kapsamda tezde, konuyla ilgili Türkiye'nin dış politikası, hukuki ve siyasi görüşleri ve bu kapsamdaki güncel gelişmelerin

stratejik istihbarat analizi yapılarak, konuya ilişkin bir perspektif çizilmeye çalışılmıştır.

Ege ve Doğu Akdeniz sorunları kapsamındaki *örneklem*; Türkiye ile Yunanistan arasındaki karasuları ve kıta sahanlığı ile bu alanların sınırlandırmalarını da kapsayan deniz yetki alanları, 1923 Lozan Antlaşması, 1947 Paris Antlaşması ve Doğu Ege Adaları'nın

¹ Nitel araştırma yöntemi; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanarak, algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır.

² Örnek Olay Araştırması, güncel bir olguyu kendi yaşam alanında inceleyen, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların arasındaki sınırların kesin olarak belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının bulunduğu durumlarda istifade edilen bir yöntemdir.

silahsızlandırılmış statüsü, Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı olarak ulusal hava sahasının 10 deniz mili genişliğinde olduğunu iddia etmesi ve Uçuş Bilgi Bölgesi [Flight Information Region-(FIR)] sorumluluğunu istismar etmesi ile Ege'deki Arama Kurtarma Faaliyetleri, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının paylaşılması sorunu, Türkiye'nin Deniz Yetki Alanlarının Paylaşımı konusundaki dış politikası, Ege ve Doğu Akdeniz'deki kıyıdaş devletlerin tutumları şeklindeki konu başlıkları şeklinde sınırlandırılmıştır.

Veri toplama kapsamında, Doğu Akdeniz ve Ege'deki sorunlara ilişkin olarak başta uluslararası belgeler ile antlaşmalar olmak üzere, konuya ilişkin daha önce yazılmış olan akademik çalışmalar, güncel makale ve analizler şeklinde doküman incelemesi yapıp, iki ülke arasındaki kısa süre önce yeniden başlayan istikşafı görüşmeler ile güncellenen güven artırıcı önlemlerden istifade edilmiş, bunlar stratejik istihbarat çerçevesinde analiz edilerek Türkiye'nin güvenlik ve dış politikasına katkıda bulunabilecek değerlendirmeler, tespitler ve öngörüler oluşturulmaya gayret edilmiştir.

Bu çerçevede Türkiye'nin yaklaşımına uygun analiz ve değerlendirmeler yapılırken stratejik istihbarat kapsamında örneğin Karl Spielmann'ın "Güçlendirici İstihbarat Tehdit Analizi" makalesi bağlamında "Başat Görüşün Kanıtları Ve Mantığını Sıfırdan Başlayarak, Gözden Geçirip Bir Sağduyu Oluşturun" tekniği (Spielmann, 2012, s. 23) ile yapılandırılan "Ege ve Doğu Akdeniz'deki Sorunlarına" ilişkin araştırma problemine ilişkin hipotezler ve bunları destekleyen veriler tartışılmıştır.

Sorunlara ilişkin Türkiye'nin tezleri doğrultusunda yukarıda belirtildiği şekilde süregelen hakim görüşten farklı bir sağduyu oluşturulmaya yönelik genel amaç doğrultusunda özellikle ABD'de güncel ve klasik hale gelmiş istihbarat analizi doküman ve kitaplarında yer alan ve konuya uygun olduğu değerlendirilen Yapılandırılmış Analitik Teknikler'den istifade edilerek hipotezler çerçevesinde analizler yapılmıştır. Konuya ilişkin

bulgu ve tespitler ile stratejik istihbarat kapsamındaki nihai değerlendirmelerin yanı sıra istihbarata ilişkin genel hususlar “Sonuç” bölümünde tartışılmıştır. Bu kapsamda;

Ege ve Doğu Akdeniz’deki ilişkin duruma ilişkin *Araştırma Hipotezleri* aşağıdaki şekildedir:

H1: İki ülkenin Karasularının 12 deniz miline çıkarılması, Ege Denizi’ndeki çıkar dengelerini Türkiye’nin aleyhine orantısız bir şekilde değiştirecektir.

H2: Yunanistan’ın hukuken “silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması” gereken 23 Ege adasından 16’sına asker çıkararak, silahlandırması; Türkiye’nin ulusal güvenliğini tehdit etmekte ve Ege sorunlarının ortak bir zeminde çözülmesini zorlaştırmaktadır.

H3: Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye’nin, deniz yetki alanlarının paylaşımında da bu nispete hak sahibi olmasının, Türkiye’nin hak ve menfaatlerine olumlu katkıları olacaktır.

Bu tezin önemi; Türkiye’nin halihazırda gündeminde bulunan ve gelecekte de en büyük sorunlarından biri olması muhtemel olan Ege ve Doğu Akdeniz’deki dinamik ulusal güvenlik problemlerine bilimsel bir yaklaşımla Yapılandırılmış Analitik Tekniklerle gerçekleştirilen stratejik istihbarat analizinden yararlanılarak, Türkiye’nin dış politikasına da katkıda bulunabilecek şekilde çözümlemeler, analizler ve değerlendirmeler oluşturmayı amaçlamasından kaynaklanmaktadır. Tez, bahsi geçen güvenlik sorunlarına ilişkin Türkiye’nin görüşleri doğrultusundaki politikalara ışık tutabilecek ve akademik alanda bu eksenindeki mevcut boşluğun doldurulmasına bir ön adım olabilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM İSTİHBARATIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE KAVRAMSAL ANALİZİ 1.1. İstihbaratın Tarihi ve Politik Gelişimi

Casusluğun tarihi çok eski tarihlere kadar uzanmaktadır, ancak günümüzde istihbarat olarak tanımladığımız kavramın kökenleri ise çok daha yenidir. Bu kavramsal değişim birtakım nedenlerden dolayı gerçekleşmiştir. İstihbaratın özü, egemen güçlerin diğer egemenlere karşı gizli avantajları yaratma, kullanma ve koruma yöntemleriyle ilgilidir. Egemenin modern bir devlet olması gerekmez; bu bozkırdaki bir savaşçı kabile, bir Yunan şehir devleti veya Güney Amerika'da sömürgeleştiren bir imparatorluk olabilir.

“Günümüzde, egemen yapıların çoğu gerçekten devlettir, ancak bugün, geçmiş çağlarda olduğu gibi, çeşitli ‘devlet dışı aktörler’ hâkimiyet, isyanlarla mücadele etmek, işgalci bir orduyu veya yerleşik bir rejimi kovmak için terörist saldırıları düzenleme iradesi ve araçlarına sahiptir. Tanım gereği, tüm bu egemen aktörler riskleri ve tehditleri azaltmaya, kendi çıkarları olarak gördüklerini kazanmak ve korumak için fırsatlar yaratmaya ve kullanmaya, diğer aktörleri de etkilemeye çalışmaktadır” (Warner, 2014, s.2).

“İstihbaratın kökeni, insanlığın başlangıcına kadar gitmektedir. İlkel insan; hayatta kalmak ve hayatını rahatça sürdürmek ile ilgili sorulara cevaplar aramış, düşmanlarının ne yaptığını ve tehditlerinin nasıl karşılanabileceğini bilmek istemiş, ancak çevresindeki dünyaya dair kısıtlı anlayışı, bu konulara yönelik bilgisinin sınırlarını zorlamıştır. Toplumda iş bölümü artıkça; sorumluluklar bölüşülmüş ve istihbarat görevlileri tayin edilmeye başlanmıştır. Bu ilk istihbarat görevlileri ise, teknik yetersizliklerden dolayı, sıklıkla geleceği görme yeteneği sağlayan ‘mistik güçlere’ sahip olduklarına inanılan kişilerin yardımlarına başvurmuş ve bu şekilde devlet başkanlarına destek olmuştur” (Bowers, 1984, s. 168).

Kutsal kitaplarda belirtilen hususların yanı sıra, Çin, Mısır, Hindistan, Yunan ve Roma medeniyetlerinde;³ istihbarat kavramının temelini teşkil eden teorik, metodolojik ve pratik

açıdan birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Bu kapsamda özellikle;

“Çin; Antik dönemden itibaren istihbaratı kavramsallaştırma ve istifade açısından kilit bir rol üstlenmiş, bu dönemde geliştirilen yöntem ve teknikler hâlihazırda geçerliliğini ve uygulanabilirliğini kaybetmemiştir. Yaklaşık M.Ö 1200’lü yıllarda kaleme alınan ‘I Ching (Değişimler Kitabı)’ kitabından⁴ anlaşıldığı üzere, söz konusu dönemde istihbarat faaliyetlerinde önemli bir yöntem olarak kullanılan ‘mistizm’, sistematik hale getirilmeye başlanmıştır. İstihbarat sürecini düşünsel ve sistematik olarak inceleyen, casusluğun ilkeleri ve yöntemlerini geliştiren ilk çalışma ise, Sun Tzu’nun ‘Savaş Sanatı’ isimli eseridir. Sun Tzu, savaşı; ‘devletler için hayati bir mesele, bir ölüm-kalım sorunu, hayatta kalmaya ya da yok olmaya giden Yol’ olarak tanımlamış ve ‘istihbaratı’ savaşın en önemli ögesi saymıştır” (Seren, 2017, s.99-101).⁵

Hindistan’da, filozof, devlet adamı, siyaset bilimi ve ekonomi profesörü, “ilk Maurya İmparatoru Chandragupta’nın danışmanı ve Başbakanı Kautilya (M.Ö 370-283) tarafından

³ İstihbarat her zaman bugün olduğu kadar önemli ya da her zaman her yerde bulunan bir husus olmamıştır. Ancak yöneticiler her zaman onu kullanmış ve hatta ona ücret ödemiştir. II. Ramses, savaş mahkumlarını döverek ordularının yerlerini ortaya çıkarmıştır. İbraniler, Kenan ülkesine girmeden önce onu gözetlemiştir. Sun Tzu şöyle yazmıştır: “Şimdi, aydınlanmış prens ve bilge generalin düşmana yönelik her yerde fetihleri ve başarılarının sıradan olan insanlarınkini aşmasının nedeni önbilgidir.”

⁴ İstihbarata ilişkin en eski kaynaklardan kabul edilen bu esere ilişkin mevcut bilgilerden, kitabın M.Ö 2852-2738 yıllarında yaşadığı söylenen ünlü bilge Fu Hsi (M.Ö 1152-1056)’in oğlu Tan tarafından kaleme alındığı ve daha sonra Konfüçyus tarafından “I Ching” adıyla ders kitabı olarak derlendiği anlaşılmaktadır.

⁵ Başarılı bir casusluk faaliyeti için beş tür casusun birlikte kullanılması gerektiğini ifade eden Tzu, bu casusları: haber kaynağı olarak bölgede yaşayan kişilerden oluşan “Yöresel/Yerel Casuslar”; düşman subayların kullanıldığı “İç Casuslar”; düşman casuslarından ele geçirilip karşıt faaliyetlere yönlendirilen “Devşirme Casuslar”; düşmanı yanıltmak amacıyla çeşitli davranışlara yönlendirilip sonra kasten açık edilen “Hükümlü/Ölü Casuslar”; ve düşman bölgesinden haber getirmeyi başaran “Yaşayan Casuslar” şeklinde tasnif etmiştir. Bu beş tür casusun hepsinin bir arada kullanılmasını “İplerin Kutsal Kullanımı/Kutsal” olarak adlandırmıştır.

kaleme alınan Arthasastra (*shastra* “bilim” ve *artha* “siyaset”, *siyaset bilimi*); antik niteliğine rağmen” (Seren, 2017, s.103), siyaset ve savaş bağlamında casusların rolünü tartışan kilit önemde bir eser olarak ortaya çıkmıştır.

“Kathulya’nın Arthasastrası; devlet idaresi, ekonomi, yerel yönetim, diplomasi, dışişleri ve savaş gibi temel konuların yanı sıra; genelde strateji, özelde istihbarat çalışmaları alanlarında tarihin en eski referans kitaplarından birisi olarak kabul edilmiştir. Arthasastra gerek savaş ve gerekse barış zamanına ilişkin istihbarat doktrini sunmakta, ayrıca iç istihbarat, dış gözetleme ve denetim meselelerini bir bütün olarak ele almaktadır” (Seren, 2017, s.104).

İstihbaratın gelişim sürecinde, Antik Çağ’ın birikimini müteakip, Roma İmparatorluğu’nun yıkılmasının ardından, Avrupa’da istihbarat savaş zamanı ya da yerel

hizmetler içerisinde bir konu olarak ele alınmış, ancak 9 ve 10’uncu yüzyıllarda Fransa ve İngiltere gibi büyük ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla, diplomatik düzenlemeler içerisinde istihbarat ihtiyaçlarının karşılanması sistemli bir hal almaya başlamıştır. 15. Yüzyıl

Avrupası’nda, Papalık ve Hristiyanlığın merkezi olması açısından önem arz eden İtalya’da istihbarat örgüt ve uygulamalarının gelişimi açısından tarihsel rol oynayan bir ülkedir. İtalyan devlet adamı ve siyaset filozofu olan Machiavelli İtalyan birliğini sağlayabilecek hükümdarlarda bulunması gereken özellikleri detaylı bir şekilde açıkladığı “Prens” ve “Savaş

Sanatı” adlı eserlerinde istihbaratın devlet işlerinde kullanılmasına ısrarla vurgu yapmıştır. Machiavel, Hindistan’ın Arthasastra krallığına ilişkin ise şu hususları ifade etmektedir:

“Öğretmenim güç (para ve ordu) ile entrika becerisi arasında gücün daha iyi olduğunu söylüyor [. . .]. Hayır, diyor Kautilya, entrika yeteneği daha iyi. Sezar’ın lejyonları barbar düşmanlarını izlemiştir. Mutlakiyet çağında, elçiler muhbirlerle ödeme yaparlarken,

uzmanlar perdelerle ayrılmış ve mum ışığıyla aydınlatılmış karanlık odalarda diplomatların uzun mektuplarının mumdan mühürlerini açabilmek için kızgın teller kullanıyor ve mesajların şifresini çözüyorlardı” (Gill, Marrin and Phytian, 2009, s.5).

Rönesans’ın Avrupa inanç ve düşünce sistemine kazandırdığı kavramlar, ‘bilgi’, ‘güç’ ve ‘devlet’ için önemli olan istihbarat anlayış ve uygulamalarının gelişmesi ile güçlenmesine olanak tanımıştır. Orta Çağ’ın sonuna doğru, Rönesans ve Reform Hareketlerinin etkisiyle, bilginin geçmişe kıyasla daha kolay elde edilmesi ve etkin kullanılması sayesinde, iç güvenliği önceleyen bir anlayışla, siyasi istihbarat kapsamında da gelişme sağlanmıştır.

“Fransız ve sanayi devrimleri, modern dünyayı şekillendirirken modern istihbaratı da yaratmıştır. Fransızların yeni demokratik uluslarını monarşist devletlerin işgalci ordularına karşı savunma arzusu, bu devletlerin güçlerinin profesyonelliği ve sayıca üstünlükle karşı koyma ihtiyacı, geçmişin ordularından çok daha büyük orduların kurulmasına sebep olmuştur. Bir orta çağ kralı için düşmanın ne kadar kömür ve demir üretebileceği pek önemli değildir; artık bu bilgi modern bir devlet başkanı için hayati önem taşır hale gelmiştir. Demiryolları büyük birliklerin hızlı seferberliğini, yoğunlaşmasını ve tedarikini mümkün kılmıştır. Bu durum, geçmiştekilerden çok daha ayrıntılı savaş planları ihtiyacını doğurmuştur. Sonunda, istihbaratın kendisine savaşta çok daha fazla önemli bir rol oynama şansı veren hedefleri oluşmuştur” (Gill, vd., 2009, s.5).

Özellikle John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Auguste Comte gibi filozofların modern toplumu oluşturan aydınlanma fikirleri; yöneticilerin birbirlerini gözetleme, gözetledikleri yolları ve yaptıkları amaçları değiştirme açısından “casusluk” üzerinde dolaylı etkileri olacaktır.

Söz konusu fikirler, Sanayi Devrimi'nin sonuçlarıyla birleştirildiğinde, günümüzde anlaşıldığı şekliyle gizli faaliyetleri organize etmenin devlete dayalı bir yolu olarak sistematik hale gelen “istihbarat” yaratılacaktır. Ancak,

“Sistemli istihbarat ve devlet tarafından organize edilen güvenliğin askeri-siyasi amaçlarla hizmet etmek için geliştirilmiş modern devletin özellikleri olduğu yönündeki genel olarak kabul edilmiş görüşe itiraz ederek, organize istihbaratın erken modern devirde halihazırda mevcut olduğunu ve Venedik gibi bir ticaret gücünün durumunda, iktisadi-ticari menfaatleri desteklediği” şeklinde karşı görüşler de mevcuttur (Iordanou, 2020, s. 28).

Öte yandan, yaşamının büyük bir kısmını Fransız Devrimi ve Napolyon’un ordularıyla savaşmakla geçiren Prusyalı General Carl von Clausewitz, bu yeni dönemin askeri alandaki dönüşümünün en önemli entelektüel rehberlerinden biridir. Carl von Clausewitz, 1832 yılında kaleme aldığı “Savaşta” adlı kitabında “... Kısacası, kendi planlarımızın ve operasyonlarımızın temeli olarak, düşman ve ülkesi hakkında her türlü bilgi” şeklinde tanımlayarak, askeri istihbarata ilişkin beklentileri yükseltmiştir” (Warner, 2014, s.19).

“Sanayileşme 1870'lerden itibaren, devlet bakanlarına bilgi kaydetme, depolama, geri alma ve paylaşmak için yeni sistemler sağlamıştır. 1870'ten önce, bazı toplumlarda bir kaçak veya bir casusun serbestçe hareket etmesi ve asla bulunmaması mümkündür. Ancak devlet, veri devriminden sonra, bugün soy ağacını araştıran herkesin onaylayabileceği gibi vatandaşlarını her zamankinden daha yakından takip edebilmiştir. Yeni Batılı güvenlik birimleri de ipuçlarını her zamankinden daha hızlı paylaşarak, suçlulara karşı mücadeleye yardım ederek, istihbarat çalışmasının olanaklarını değiştirmiştir.

Güvenlik birimleri, kolonilerini ulusal polis ve istihbarat işlevlerine bağlayarak şüphelileri sınırların ötesinde izleyebilmiştir. Telgraf 1830'larda icat edilmiş; 1866'da bir denizaltı kablosu Avrupa'yı Kuzey Amerika'ya bağlamıştır” (Warner, 2014, s.27). Bu bağlamda

özellikle Batılı ülkelerdeki tüm bu çabaların bir sonucu olarak, 1900'de uluslararası bir gözetim sisteminin ana hatlarının şekillendiği değerlendirilmektedir.

“1914'e gelindiğinde dünya, Sun Tzu ve Kautilya'nın vizyonlarını sorgulayabilecek kadar değişmiştir. Tüm bu değişikliğin sonucu, en azından Avrupa'da profesyonelleşmeye başladığı şekilde casusluk artık her yerde insanlara aşina olan bir karaktere bürünmüş ve özellikle ABD, Almanya ile Rusya'da bakanlık düzeyinde dramatik ve hızlı bir şekilde gelişmiştir. Ancak, askeri bilgi büroları ve polis özel şubelerinin sunduğu anlayış ile yetkiler hala farklı ve ayrı hususlar olmasına rağmen, gelecek 5 yıl içerisinde söz konusu anlayış ve yetkiler 'İstihbarat' olarak tek bir konu haline gelmiştir” (Warner, 2014, s.35).⁶

I. Dünya Savaşı'nın başlangıç safhasında yeni gelişen istihbarat anlayışının erken dönem sinyal istihbaratına örnek teşkil edebilecek şekilde,

“2014 yılının Ağustos ayında, mesajlarının her birinin bir kopyasını düşmana ileten telsiz radyo ve geveze konuşmacıya kolayca kulak misafiri olunmasını sağlayan siper telefonu sayesinde, Almanya'nın telsizden verilen şifresiz bir Rus emrini dinlemesi; General Paul Von Hindenburg ve yardımcısı General Erich Ludendorff'a, Rusların yavaş yavaş ilerlediği Doğu Prusya'daki Kuzey cephesinden, Almanların sayıca fazla olabileceği Güney cephesine asker kaydırmak için zamanları olabileceği hususu anlamına gelmiştir. Almanlar harekete geçerek, Rusya'nın harabeye çevrilmesine ve devrime taşınmasına yol açan Tannenberg Savaşı'nı kazanmıştır. 1917'de, İngiltere'nin kriptanalizi ile Almanya'ya saflarında Amerika'ya karşı bir savaşa katılması veya ABD'nin savaşa dahil olmasını sağlamaya yardımcı olması durumunda Meksika'ya Teksas, New Mexico ve Arizona'daki “kayıp topraklarını” vaat eden Zimmermann Telgrafı (*Almanya Dışişleri Bakanı Arthur Zimmermann*) açığa çıkmıştır” (Gill, vd., 2009, s.6-7).

İngiltere'nin Almanya'nın donanma şifreleri hakkındaki bilgisi, Kraliyet Donanması'nın Almanya'nın Açık Deniz Filosu'nun her tür saldırısını engellemesini sağlayarak, Alman filosunun savaşı kazanmasını engellemesini sağlamıştır. Bu örnekler, dünyada söz konusu döneme kadarki en önemli istihbarat başarılarını teşkil etmesi açısından önemlidir.

“Savaştan önce şifre kırıcı kurumları bulunmayan İngiltere, Almanya, İtalya ve

⁶ 1914'ten önce, hükümetler ve orduların mevcut tüm araçlarla bilgi toplama ve yoğunlaştırma ihtiyaçları casusluğu istihbarata dönüştürmeye başlamıştır.

ABD, savaştan sonra bu kurumları kurmuştur. Genelkurmay'ı planlamada uzun süredir istihbarata dayanan en muhafazakâr devlet olan Almanya, tarihinde ilk kez tüm bilgileri değerlendirmek üzere kalıcı barış zamanında askeri bir kurum oluşturmuştur. İstihbarat önemli bir savaş aracı olarak ortaya çıkmıştır” (Gill, vd., 2009, s.7).

I. Dünya Savaşı'nın sonunda ise küresel olarak işleyebilecek iki istihbarat sistemi bulunmaktadır. Söz konusu istihbarat sistemlerinden ilki, büyük bir ordusu olan ancak savaşta korkunç yaralar alan SSCB'nin, ikincisi ise gelişen ve zarar görmeyen bir ekonomiye sahip dev bir devlet ile diğeri bitkin bir imparatorluk olan iki müttefikin (*ABD-İngiltere*) seçilmiş liderlerini destekleyen bir ajanslar konfederasyonundan oluşmuştur. “Özellikle Soğuk Savaş gibi geleneksel güç anlayışlarının belirli seviyede hâkimiyetini sürdürdüğü ideolojik bir iklimde, fiziksel güç anlayışı merkezilik teşkil etmekteydi” (Tuncer ve Cihangir, 2019, s. 272). Doğu ve Batı'nın Soğuk Savaş'ta doğrudan çatışmadan kaçınması, kısmen istihbarat sistemlerinin başarısından kaynaklanmıştır.

1946 yılında birbirlerinin güçlü ve zayıf yönlerini tespit etmek maksadıyla Anglo-Amerikalılar sinyal istihbaratını ve Sovyetler ise imkanları doğrultusunda insan istihbaratı kapsamında casusları kullanmıştır. II. Dünya Savaşında iyi hizmet veren bu tekniklerin

modernize edilmeleri gerekmiştir. Batı, Soğuk Savaş kazandığı için istihbarat rekabeti eşit değildir. Ancak, stratejik istihbarattaki bu zafer, tarihte ilk kez barış için kullanılmıştır.

Soğuk Savaş'ın başlangıcındaki, iki tarafın ilk kez nükleer silahları konuşlandığı ve her iki tarafın da barışı umut ettiği, ancak savaşı beklediği bu dönem belki de dünya tarihindeki en tehlikeli aşamayı teşkil etmiştir. İstihbarat bu tehlikeli ayrışmanın, çıkmazın dengelenmesine yardımcı olmuştur. Soğuk Savaş'ta istihbarat mücadelesinin kilit rolü, dünyanın sonunun gelmesini engellemektir. Teknoloji 1970'lerden itibaren tartışmasız lider olan Amerikan istihbaratını daha iyi hale getirmiş, ancak her zaman daha akıllı yapmamıştır. Bu dönemdeki istihbaratın diğer bir rolü de Soğuk Savaş'tan ne tür bir dünyanın çıkacağının belirlenmesine yardımcı olmaktadır.

Yüzyıl sonlarında Soğuk Savaş'tan başarıyla çıkan Anglo-Amerikan istihbarat ittifakı, insan iletişiminde muhtemelen en çarpıcı devrim olan “küresel telekomünikasyon devrimi”ne de ayak uydurmak zorunda kalmıştır. Yeni yüzyılın başlarında, artık ABD, haydut devletler veya teröristlerin; dosyaları çalmak, verileri bozmak ve hatta hayati kamusal işlemlere zarar vermek için ABD'nin neredeyse korumasız bilgi ağlarına ve kritik altyapıya sızabileceğinden endişe etmektedir. Gelenen aşamada; yeni gözetleme türleri, herkesin davranışlarının belgelenmesinin muhtemel olduğu “şeffaf bir kayıt topluluğu” yaratmaktadır.

1.2. Türk İstihbaratının Tarihi ve Politik Gelişimi

İstihbaratın, akademik anlamda dünya siyasi ve felsefi düşünce tarihi çerçevesindeki gelişimi irdelenirken, Türk istihbaratının tarihi ve siyasi gelişim sürecine ilişkin hususların da ortaya konmasının istihbarat disiplini bilimsel anlamda bütüncül bir derinlik kazandırılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, istihbarat çalışmaları kapsamında Türk istihbarat tarihine ilişkin hususların kavranması milli istihbarat

politikalarının belirlenmesine katkıda bulunacak şekilde geçmişten geleceğe bir köprünün kurulmasında kilit önem teşkil etmektedir.

Ancak Türk istihbarat tarihine ışık tutacak akademik çalışmaların azlığı bu alanda doldurulması gereken bir boşluktur. Bu maksatla, özellikle Türk tarihi kapsamında istihbarat sözcüğünün kullanımıyla birlikte, İslam öncesi Türkler, Anadolu ve Büyük Selçuklular ile Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet dönemindeki istihbarata ilişkin hususların incelenmesinin konuya ilişkin geçmişten günümüze kadarki sürecin anlamlandırılmasını sağlayabilecek bir paradigmanın oluşturulmasına katkıda bulunabileceği değerlendirilmektedir.

1.2.1. Türk İstihbarat Tarihi Kapsamında İstihbarat Sözcüğünün Farklı Şekillerde Kullanımı

“İstihbarat; Arapça ‘istihbar etme’, haber ve bilgi alma kelimesinin çoğuludur. İngilizcede ise, istihbaratın karşılığı olan ‘intelligence’ kelimesi akıl, zeka, anlayış, haber ve bilgi anlamına gelmektedir” (Özdağ, 2002, s.109-110).

“Modern çağda, akıl, zeka, anlayış, malumat, haber, bilgi, vukuf, işitilen haberler, muteber olan havadis, duyulan şeyler, toplanan bilgiler, alınan haberler, bilgi toplamak, haber almak olarak adlandırılan istihbarat⁶ kelimesinin teknik olarak anlamı haberlerin (*ham bilginin*) işlenmesi (*tasnif, kıymetlendirme, yorum*) sonucu üretilen bir ürün veya bilgi veya planlama, araştırma, delillertoplama, çeşitli aklî ve tecrübe ilmi metotlar ile onları değerlendirip bir sonuca varma ve kullanmadır” (İlter, 2001, s.1).

⁶ Bu sistematik içerisinde, yabancı devletlerde olup biteni öğrenip, bu doğrultuda önleyici tedbirler almaya yönelik istihbarat faaliyetleri dış istihbarat; ülke içinde olup biten her türlü asayişsizlik ve eylem çabalarını öğrenerek, bu doğrultuda önleyici tedbirler almaya yönelik istihbarat ise iç istihbarat faaliyetleridir.

“Orta Asya Türk devletlerinde casuslara çaşıut, ihbara ise çaşıutlama denmektedir” (Özcan, 1993, s. 166).

“Çeşitli kaynaklarda daha ilk dönemlerde Türklerin, Orta Asya'da Çin ile olan mücadeleleri sırasında kendi devletlerini yıkmak için görevlendirilmiş olan Çin istihbarat örgütünün elemanlarına Çaşıut-çaşıut adını verdikleri ifade edilmektedir.⁷ Daha sonraki dönemlerde Kök Türk kitabelerinde çaşıut kelimesi yerini haberci anlamındaki Körüg kelimesi yer almaktadır. İlk Türk Destanlarından Dedem Korkut'ta yine casus ve casusluk kelimelerinin birçok defa geçtiği görülmektedir” (Eroğlu, 2003, s.14).

Türk devletlerinden Gazneliler'de Berid teşkilatı ve istihbarat işlerinin büyük önem kazandığı bilinmektedir. Berid kelimesi "süvari, postacı, elçi, ulak, iki posta menzili arasındaki mesafe, postaya verilen yazılar ve dosyalar, resmi işlerle ilgili posta" (Harekat, 1992, s.498) gibi çeşitli manalarda kullanılmıştır.

1.2.2. Osmanlı Öncesi Türk Tarihinde İstihbarat

Türkler, tarih boyunca çok sayıda devlet kurmuş, birçok devletle siyasi ilişkiler geliştirmiş ve istihbarata büyük önem vermiştir.

“Erken dönem Türk tarihi ile ilgili istihbarat faaliyetlerinin dini ve siyasi nitelik şeklinde iki özelliği bulunmaktadır. Asya'da görülen bu tür casusluklara ait ilk faaliyetler Çin manastırlarında yetişen rahiplerdir. Bunlar Türkler arasına girmekte, gezgin gibi davranmakta, bir yandan kendi dinlerini yaymaya çalışırken, öte yandan da Türk

⁷ Dini mahiyetteki istihbarat görevlerini icra eden çaşıtlar Buda dinine bağlı olup, görevleri gök tanrı dinine inanan Türkleri mensup oldukları dinlerinden uzaklaştırarak kendi dinlerine inanmalarını sağlamaktı.

toplumunun genel anlayışı, gelenekleri, insanlar arasındaki karşılıklı davranışlarla güvenlik konularında bilgiler toplamakta, bunları ‘seyahatname’ adı altında hükümdarlarına sunmaktadır. Devletler arasındaki dini casusluk faaliyetlerinin giderek önemini yitirmesi sonucu siyasi ve politik casusluk önem kazanmıştır.” (Eroğlu, 2003, s.14-15).

“Orta Çağ’dan itibaren Türk kavimlerinin sürekli yer değiştirmeleri, devamlı olarak bir güç mücadelesi içerisinde bulunmaları, beraberinde, gittikleri coğrafyalarda askeri, siyasi ve ekonomik inisiyatifi ele geçirme çabalarını getirmiş; bu da istihbarat faaliyetlerine daha fazla öncelik vermelerine ve bu sayede, hem ‘savaş sanatı’nda hem de ‘devlet yönetimi’nde daha etkin ve etkili olmaları gerektiği yönünde bir iradenin gelişmesine sebep olmuştur” (Seren, 2017, s.22).

“Selçuklu sultanları çeşitli yerlerde görevlendirdikleri 'sahib-i haber'ler vasıtasıyla ülkede olup bitenleri kısa sürede öğrenmiştir. Öte yandan, Büyük Selçuklu Devleti’nin kuruluş yıllarında Berid Teşkilatı’na önem verilmediği ve Divan-ı Berid’in kaldırıldığı anlaşılmaktadır. Batınilerin Selçuklu hakimiyeti altındaki topraklarda uzun zaman gizli faaliyetlerde bulunduktan sonra büyük bir örgüt olarak ortaya çıkması genellikle bu teşkilatın yokluğuna bağlanmaktadır. Ancak Alparslan’dan sonra bu teşkilatın Vezir Nizamülmülk’ün⁸ gayretleriyle yeniden kurulduğu anlaşılmaktadır. Sultan Melikşah ile veziri Nizamülmülk’ün yanı sıra Sultan Sencer’in de casusları kullandığı, bilinmektedir” (Harekat, 1992, s.499-500).

⁸ Nizamülmülk, dış istihbarat ile askeri-stratejik istihbarat kapsamında elçilere görevler vermiştir. Bu bağlamda elçiler, hedef ülkenin; yolları, otlakları, asker sayıları, silahları, ülke idarecilerinin karakter yapıları, halkın yönetimden memnun olup olmadığına dair bilgileri Nizamülmülk’e iletmıştır.

Söz konusu dönemde “Nizamülmülk’ün bu sorulara cevap aramasının yalnızca iç istihbarata değil stratejik dış istihbarata da önem verdiğini gösterdiği”

(Karaağaç, 2018, s. 39) değerlendirilmektedir. Anadolu Selçukluları’nda ise istihbarat işleri artarak önem kazanmıştır.

1.2.3. Osmanlı Devleti’nde İstihbarat

“Osmanlı Devletinde istihbarat bilgileri; gönüllü casusluk, ulufeli (ücretli) casusluk, dil alma yöntemi, tüccar ve gezginlerden gelen haberler olmak üzere başlıca dört

unsura dayanmaktadır” (Eroğlu, 2003, s.17).

“Gönüllü Casusluk: Devletin, istihbarat faaliyetlerinden biri olan gönüllü casusluk uygulaması özellikle kuruluş döneminde yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Gönüllü casuslar, devletin kuruluşu sırasında, özellikle dış istihbarat alanında, yeni fethedilecek yerlerdeki düşmanlar hakkında bilgi toplamak ve bu bilgileri hızlı bir şekilde merkeze ulaştırmakta önemli işlevler görmüştür. Osmanlının Rumeli’ye geçişi ile birlikte burada yeterli Türk nüfusunun bulunmamasından dolayı gerekli askeri gücü sağlamak maksadıyla gayrimüslimlerden oluşturulan askeri birlikler olan Voynuk ve Martolos teşkilatları elemanlarının görevlerinin arasında casusluğun da bulunduğu, ancak söz konusu teşkilatları istihbarat örgütü şeklinde genellemenin yanlış olduğu bilgileri mevcuttur...

Ulufeli (ücretli) Casusluk: Ulufeli (ücretli) casusluk yöntemi ise devlet tarafından kendilerine maaş ödenerek görev yapan resmi casuslardır...

Dil Alma Yöntemi: Dil alma yöntemi, geçmiş dönem ve devletlerde de

uygulanan, düşman hakkında bilgi toplamak açısından yapılan akınlarda düşman tarafından alınan esirler ve bunlardan elde edilen bilgilere verilen addır...

Tüccar ve Gezinler: Klasik Dönem Osmanlı tarihine bakıldığında gerek Osmanlı vatandaşı gerekse yabancı ülkenin vatandaşları olup da Osmanlı lehine casusluk yapanlar da bulunmaktadır...” (Eroğlu, 2003, ss.17-20).

Osmanlı İmparatorluğu’nun bu döneminde özellikle Rönesans döneminde Venedik İmparatorluğu’nun savunmasında çok önemli bir rol oynayan Venedik Gizli Servisi’nin faaliyetlerinden bahsetmekte de fayda vardır. Meşhur devlet komitesi “Onlar Konseyi⁹” tarafından yönetilen ve kritik istihbarat faaliyetleri yürüten söz konusu “proto-modern” teşkilat, resmi muhbirlerini ve amatör casuslarını Avrupa, Osmanlı toprakları ve Kuzey Afrika’nın bir ucunda diğerine göndererek Venedik’in güvenliği ve geleceği için olağanüstü

bir çaba göstermiştir.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise, devlet dış istihbarat faaliyetleri açısından çok kuvvetli ve sağlam bir istihbarat ağına sahiptir.

“Bütün olarak, Osmanlı İmparatorluğu istihbarat faaliyetlerinin delegasyonuna dair pragmatik bir yaklaşım benimseyerek, başta uç bölgelerinde görev yapan vali ve genel valilerine, özellikle tehditler veya fırsatlar ortaya çıktığında askeri meselelerde daha çabuk

⁹ “1310 yılında kurulan Onlar Konseyi, Venedik İmparatorluğu’nun güvenliğinden sorumlu münhasır komitedir. Onlar Konseyi, başlangıçta hükümetin devrilmesi, yolsuzluklara engel olmakla görevlendirilmesine rağmen, zaman içerisinde adli ve siyasi gücü öyle bir seviyeye yükselmiştir ki, 15’nci yüzyılın ortasında kamu düzeni, iç ve dış politikayı kuşatır hale gelmiştir” (Iordanou, 2020, s. 24-36). Söz konusu Konsey, dünyanın merkezi olarak organize edilmiş en erken tarihli devlet istihbarat servislerinden birini yaratıp sistemli hale getirmiştir.

karar alabilme özgürlüğü izni vermiştir. Buna bağlı olarak, Osmanlı hareket tarzı, devletin ileri gelenlerine, ortaya çıkan bir vaziyette kendilerini meseleyi halletmeye yatkın görüp görmemeye ya da hem zaman hem de maliyet olarak masraflı bir girişim olan Bab-ı Aliye daha fazla müzakere yapılması için bir ulağın gönderilmesi ihtiyacına karar vermeyi müsaade etmeyi gerektirmekteydi. Sonuç itibariyle, ‘sorumluluğun Osmanlı hiyerarşisi içinde dağıtılmasıyla, Osmanlılar bir yandan süratle tepki gösterebilmekteyken, diğer yandan ağırlığı merkezi hükümetin üstesinden alabilmekteydi. Görünüşteki sistemsiz yapısına rağmen, Avrupa kıtasına yayılmış olan Osmanlı İmparatorluğu’nun istihbarat ağıları imparatorluğun ileri gelen ve onların amirlerine Avrupalı devletlerin işlerine dair hayati önemde bilgi sağlamada şaşırtıcı bir şekilde etkiliydi. Fakat Osmanlıların istihbarat faaliyetlerinin etkilerini azaltan husus da elçilikler vasıtasıyla kendi doğrudan diplomatik kanallarını kurma yönündeki isteksizlikleri ve yabancı bir ülkenin dini, kültürel ve lengüistik özelliklerine dair bilgi toplamasından sorumlu kurulu bir diplomatik personel teşkilatının eksikliği idi” (Iordanou, 2020, ss.106-107).

II. Abdülhamit tarafından kurulan ve 1880 ile 1908 yılları arasında faaliyet gösteren Yıldız İstihbarat Teşkilatı, Osmanlı Devleti’nde Batı’daki örneklerine benzer bir istihbarat örgütü kurulmasına yönelik ilk adımlardan biridir.

“Sultan Abdülhamid Yıldız İstihbarat Teşkilatı’nı geliştirerek muazzam bir haber alma örgütü durumuna getirdi. Bu teşkilatın Harbiye Nezareti’ndeki koluna da ‘Şube-i Mahsusa’ adı verildi. Yıldız İstihbarat Teşkilatı dünyanın her tarafında olup bitenlerden muntazaman haberler almaya başladı. Yurt dışında birçok sefarete güçlü ajanlar gönderildi. Çalışma alanları genişletildi” (Altın, 2016, s.164).

“Yıldız İstihbarat Teşkilatı’nın kendine özgü bir çalışma tarzı vardı. Her serhafiye kendi birliğinden sorumluydu. Serhafiyeler kendilerine bağladıkları hafiyeleri kritik bölgelere gönderiyordu” (Altın, 2016, s.167).

“Dahası vilayetlerde valilere, bazı devlet memurlarına, nazırların hizmetinde çalışanlara, elçilere, sefaretname memurlarına, müstahdemlere dahi görevler verilmişti. Yıldız Sarayı’nda bir de Şifre Dairesi oluşturuldu. Saraydaki Mabeyin Başkitâbet’inde bütün vilayet ve sefaretlerin resmî şifre anahtarları vardı. Bu anahtarlar Şifre Dairesi’nde hazırlanıp ülkenin her köşesinde görev yapanlara gönderilmişti. Çünkü İngiliz istihbaratı telgraf dinlemelerine girebiliyordu. Telgraf telleriyle bağlı şehirlerarası hatlara, telgraf makinesiyle ara bağlantı kurup çekilen telgraflar çalınabiliyordu. Bu yüzden telgraflar şifreli çekilmeye başlandı. Bu kanaldan ajanlar dışında valiler, kumandanlar, sefirler, vali muavinleri, sefaret müsteşarları da doğrudan Padişah’a yazılı olarak ulaşabiliyordu” (Altın, 2016, ss. 169-171).

I. Dünya Savaşı’ndan önce ve özellikle savaş sırasında Osmanlı Devleti’ne karşı düşman tarafından çok yoğun biçimde casusluk faaliyetlerinde bulunulmuştur. I. Dünya Savaşı öncesi gergin hale gelen uluslararası ortamın doğurduğu ihtiyaçlar neticesinde, 1913 ile 1918 yılları arasında faaliyetler gerçekleştiren Teşkilat-ı Mahsusa Enver Paşa başkanlığında teşkil edilmiştir.

Özellikle Hindistan, Mısır, Kuzey Afrika ve Orta Asya’da faaliyetlerde bulunan Teşkilat-ı Mahsusa tarafından;

“Osmanlı sınırları içinde yaşayan Müslüman liderlerle Osmanlı askeri harekâtına maddi, manevi destek verme konusunda onları ikna etmek için görüşmeler yapılmış, askeri operasyonlar için düzensiz kuvvetleri silah altına almak, eğitmek ve idare etmek üzere çete savaşında uzman kadrolar oluşturulmuştur. Sonuçta, Teşkilat-ı Mahsusa

İtilaf Devletleri'nin insan ve malzeme kaybının artmasına yol açmıştır" (Güneş, 2013, s.128).

Ayrıca, söz konu teşkilatın yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden süreçte Milli Mücadele döneminde etkili ve gizli faaliyetlerde bulunan "Karakol Cemiyeti (1918-1920), Zabitan Grubu (1920-1921), Yavuz Grubu (1921-1921), Hamza Grubu (Ankara, 1921-1921), Hamza (İstanbul), Mücahid, Muharip ve Felah Grupları (1921-1921), Müsellâh Müdefaa-i Milliye (MimMim) Grupları (1921-1923)" oluşturulmuştur (<https://www.mit.gov.tr/emuze/tarihboyunca.html>).

1.2.4. Türkiye Cumhuriyeti'nde İstihbarat

Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın girişimiyle, 06 Ocak 1927 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk istihbarat ve istihbarata karşı koyma teşkilatı olan Milli Emniyet Hizmeti (MEH/MAH) Riyaseti adlı örgüt kurulmuştur. MEH Riyaseti kuruluşuna ilişkin emir uyarınca, o tarihe kadar ordu müfettişleri tarafından yürütülen istihbarat hizmetleri bütünüyle yeni teşkilata bırakılmıştır. Anılan Teşkilat genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk gizli istihbarat örgütüdür.

Devletin milli güvenlik politikasının hazırlanmasıyla ilgili her konudaki istihbaratın tek elde toplanabilmesi amacıyla, 06 Temmuz 1965 tarihinde TBMM tarafından 644 sayılı kanun kabul edilmiş ve bu kanunla kuruluşun adı Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) olarak değiştirilerek, Başbakanlığa bağlanmıştır. MİT, yaklaşık 19 yıl süre ile faaliyetlerini 644 sayılı kanun hükümleri doğrultusunda yürütmüş, ancak süratle değişen ve gelişen koşulların ışığında yeni bir yasal düzenlemeye gidilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu amaçla,

01 Kasım 1983 tarihinde 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat

Teşkilatı Kanunu" çıkarılmış olup, kanun 01 Ocak 1984 tarihinde yürürlüğe girmiştir. MİT, 2017 yılında yapılan değişiklikle de Cumhurbaşkanına bağlanmıştır.

İstihbaratın, dünyada tarihi boyunca yaşanan siyasi, felsefi alandaki gelişmelerden etkilenererek, geçirdiği dönüşüm dikkate alındığında, başlangıcından itibaren tarihin evreleri boyunca Türk milletinin politik, kültürel, dini yapısındaki dönüşümlere uygun bir şekilde Türk istihbaratının da kendine özgü bir gelişim süreci yaşadığı değerlendirilmektedir.

21. yüzyılda savaşların değişen dinamik doğası karşısında yaşanan hızlı teknolojik gelişmelerle birlikte, tehditlere karşı koyabilmek için ülkelerin istihbarat teşkilatlarının da ön alıcı bir anlayışta yapılanmaları zorunluluğu doğmuştur. Soğuk savaşın ardından dünya sisteminde yaşanan değişimle birlikte Türkiye'nin farklılaşan milli güvenlik ihtiyaçları kapsamında özellikle son dönemde MİT'te yukarıda belirtilen anlayış çerçevesinde çağdaş anlamda Batı'daki örneklerine benzer bir şekilde istihbarat ve teknik kapasite bağlamında büyük gelişmeler yaşanmıştır.

1.3. İstihbarat Teorileri Oluşturmaya Yönelik Gayretler

Devletin güvenliği için her dönemde öneme sahip olan istihbaratın bir "bilim dalı" olarak ele alınmasının sağlanması amacıyla akademik çevrelerde bu alana ilişkin uygun bir teorinin geliştirilmesine yönelik çabalar mevcuttur.

İstihbarat tarihçisi olan David Kahn konuya ilişkin olarak;

"Yarım yüzyıldan bu yana istihbarat, akademik bir disiplin olarak kabul edilmektedir.

Neredeyse ilk günden beri bilim adamları bir ‘istihbarat teorisi’ne ihtiyaç duymuşlar; ancak teori çalışmalarının hiçbirisi ileri düzeyde geliştirilememiştir” (Kahn, 2001, s.5) hususlarını ifade etmektedir. Ayrıca;

“Tarihçi Walter Laqueur'un bizi uyardığı gibi, şimdiye kadar hiç kimse bir istihbarat teorisi oluşturmayı başaramadı. Nitekim bugün bile kabul edilmiş bir istihbarat tanımına sahip değiliz. Terim, onu ele alan her yazar tarafından yeniden tanımlanır ve bu tanımlar nadiren birbirine atıfta bulunur veya daha önce yazılanları temel alır. İstihbaratın ne olduğuna dair net bir fikir olmadan, nasıl çalıştığını açıklamak için nasıl bir teori geliştirebiliriz?” (Warner, 2002, s.15) şeklinde istihbarata ilişkin ifade edilen düşünceler de Kahn’ın bakış açısını destekler mahiyette olması açısından dikkat çekicidir.

“Len Scott ve Peter Jackson ise istihbaratı, ‘dış’ ve ‘güvenlik’ politikaları içerisinde sergilediği duruş üzerinden daha kapsayıcı bir biçimde ve daha pratiğe dönük bir düzeyde ele almakta ve bu noktadan hareketle; ‘istihbarat’ ile ‘uluslararası ilişkiler’ çalışmaları arasındaki dinamik etkileşimin önemine dikkat çekerek, istihbaratın günümüzdeki önemine rağmen, akademik boyutta yeterince sorunsallaştırılmamasına neden olan hususları açıklamaya çalışmaktadır” (Seren, 2017, s.230).

Öte yandan, Mark Phythian’in, “uluslararası ilişkiler teorileri kapsamında istihbarat ile yapısal gerçekçilik arasında yakın bir ilişkinin bulunduğu, güvenlik ve göreceli avantajı güvence altına almanın istihbaratın işi ve yapısal gerçekçiliğin, en merkezi olarak güvenlikle ilgili olan uluslararası ilişkiler için açıklayıcı yaklaşım olduğunu, yapısal gerçekçi bakış açısının, gizliliğin istihbarattaki merkeziliği için de bir açıklama sağladığını” belirtmesi dikkat çekicidir (Gill, vd., 2009, s.57-58).

İstihbarat üretim sürecinin en önemli aşaması olarak kabul edilen “analiz” boyutu gün geçtikçe daha fazla üzerinde düşünülen ve tartışılan bir konu haline gelmiştir. Bu

bağlamda “uluslararası ilişkiler” disiplini içerisinde iç ve dış güvenlik politikası değerlendirmelerine verilen önemin, “istihbarat analizleri” için de geçerli olup olmadığı şeklinde sorular sorulmaya başlanmıştır. Bu sorulara yönelik cevap arayışları çerçevesinde istihbarat analizeci olan akademisyen Stephen Marrin’in “istihbarat analizlerinin hem ‘sanat’ hem de ‘bilim’ olduğunu ve bu sebepten ötürü ‘sezgisel’ ve ‘yapısalcı’ yöntemlerin bir arada kullanılması gerektiğini” belirtmesi önemlidir (Marrin, 2001, s.47).

Ayrıca, Marrin’in “istihbarat kurumları ve politika yapıcılar arasındaki bilgi akışını gösteren sezgisel bir cihaz olan istihbarat döngüsünün, haber (gerçekler), bilgi ve karar arasındaki etkileşim için iyi bir başlangıç noktası olan tanımlayıcı bir istihbarat teorisi sağladığını” önermesi istihbarata ilişkin teori arayışlarında kayda değerdir (Gill, vd., 2009, s.131).

Akademisyen ve gazeteci Dr. Gürsel Dönmez de istihbarat teorilerine yönelik kaleme aldığı hususlar çerçevesinde sezgisel boyutu pekiştirecek şekilde,

“Zeka, hafıza ve benzeri unsurları içeren zihinsel donanım meselesinin kozmik bilginin (zaman, dünya ve insana ilişkin) de en önemli konusu olduğu, bu noktada, özel sorumluluklar yüklenecek istihbaratçıların birinci sınıf bir filozof gibi yetkinlik ve en azından genel çerçevede bilgi sahibi olmasının gerektiği”ni vurgulamaktadır (Dönmez, 2020, s.51).

1.4. İstihbaratın Tanımı ve Amacı

İstihbarat, insanlar düşünmeye ve bilgiyi ilk kez işlemeye başladığından bu yana insanlık için kritik bir rol oynamıştır. Bilgi ve istihbarat; bireyler, işletmeler, endüstri, ordu ve hükümetin günlük kararlarını doğrudan etkilemektedir. Uluslar, istihbaratın gücü ve ona

dayanılarak alınan kararlara yükselmekte ve düşmektedir. İstihbarat, tek bir tanımı veya uygulaması olmayan dinamik bir kavramdır. Herkes tarafından kabul edilen tek bir istihbarat tanımı bulunmamakta olup, terimin kendisi çeşitli şekillerde kullanılmakta, bu da tek bir tanımın bulunmasını zorlaştırmaktadır.

Len Scoot ve Peter Jackson istihbaratın özünde “bilginin toplanması, analiz edilmesi ve kullanılabilir hale getirilmesi” (Scoot ve Jackson, 2008, s.22) olduğunu belirtmektedir. Bilgi, verinin istihbaratta istifade edilebilir hale getirilmiş şeklidir. “Veri ise, haber toplama kanallarından elde edilmiş her türlü şeyin ilk (ham) halidir” (Göktaş, 2018, s.10).

Mark. M. Lowenthal konuya ilişkin olarak;

“Birçok insana göre istihbarat, muhtemelen gizli olması dışında, bilgiden biraz farklı görünmektedir. Ancak ikisini birbirinden ayırmak önemlidir. Bilgi, nasıl keşfedildiğine bakılmaksızın bilinebilen her şeydir. İstihbarat, politika yapıcılarının belirtilen veya anlaşılan ihtiyaçlarını karşılayan ve bu ihtiyaçları karşılamak için toplanmış, işlenmiş ve daraltılmış bilgilerdir. İstihbarat, daha geniş bilgi kategorisinin bir alt kümesidir.” hususlarını ifade etmektedir (Lowenthal, 2009, s. 22-23).

“İstihbarat, bir anda tanımlanması kolay, ancak ‘şekilsiz’ bir kavramdır. İstihbaratta; istihbarat toplamak, istihbarat analizi ve belirli operasyonlar icra etmek şeklinde 3 temel aktivite bulunmaktadır. Her kategori içinde çeşitli toplama, analiz ve operasyon türleri vardır. Gerisi, bu 3 temel işlevi desteklemektedir” (Lowenthal, 2018, s.6)

"Bu faaliyetlerin her birinin uzun bir geçmişi ve hem iyi hem de iyi olmayan

gelenekleri vardır. Ayrıca, her biri her ülkede, hatta ABD ve İngiltere gibi istihbarat servislerinin yakın müttefik olduğu ülkeler arasında bile farklı şekilde yürütülmektedir” (Lowenthal, 2018, s.6).

Çağdaş uluslararası sistemde devletler, istihbaratın başlıca müşterileri ve toplama ile analiz kuruluşlarının kilit yatırımcıları ve düzenleyicileridir.

“İstihbarata ilişkin herhangi bir tanımın, istihbaratın; sadece bilgi toplamadan daha fazlası olduğu, bağlantılı bir dizi faaliyeti kapsadığı, güvenlik tabanlı olduğu ve önceden uyarı sağlamayı amaçladığı, gerekliliğinin rekabet ortamından kaynaklanmasından dolayı kazanç arayışlarının göreceli olduğu, örtülü faaliyetler de dahil olmak üzere analizinin bir sonucu olarak istihbarat kaynaklı eylemlerin potansiyelini kapsadığı, gizliliğin amaçlanan karşılaştırmalı üstünlük için esas teşkil ettiği şeklindeki faktörlere atıfta bulunması gerekmektedir” (Gill, vd., 2009, s.23).

Bu minvalde istihbarat; tehdit ve fırsatlara ilişkin önceden uyarıda bulunarak, rakiplere göre güvenliği artırmayı ve/veya gücü korumayı amaçlayan temelde gizli faaliyetleri (*hedefleme, toplama, analiz, yayma ve eylem*) içermektedir.

Türkiye’nin ulusal istihbarat kuruluşu olan MİT istihbaratın tanımını; “İngilizce ve Fransızca ‘intelligence’ kelimesi ile ifade edilen istihbarat kelimesinin Türkçe’de sözcük anlamı haber almadır. Ancak, istihbarat terminolojisinde haber, sadece işlenmemiş bilgiyi ifade eder. İstihbarat ise devlet tarafından belirlenen ihtiyaçlara karşılık olarak çeşitli kaynaklardan derlenen haber, bilgi ve dokümanların işlenmesi sonucu elde edilen üründür” şeklinde yapmaktadır (<https://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>).

ABD Merkezi İstihbarat Ajansı [Central Intelligence Agency (CIA)] ise istihbaratı “En basit terimlerine indirgendiğinde, istihbarat çevremizdeki dünyanın bilgisi ve önceden

bilinmesi olup, ABD'li politika yapıcılarının karar ve eylemlerinin başlangıcıdır” şeklinde tanımlamıştır.

Mark M. Lowenthal¹⁰, söz konusu terimin tanımını; “İstihbarat, ulusal güvenlik için önemli olan belirli bilgi türlerinin talep edildiği, toplandığı, analiz edildiği ve politika yapıcılara sunulduğu süreç olup, söz konusu sürecin ürünleri ve bilgilerin karşı istihbarat faaliyetleri ile korunması ve yasal makamların talep ettiği şekilde işlemlerin yürütülmesini de içermektedir” şeklinde yapmaktadır (Lowenthal, 2009, s. 32).

Lowenthal’in tanımı istihbaratın bugün yaygın olarak kullanılan tanımının çeşitli yönlerini vurgulaması açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir.

İstihbarat, uygun alanı ve politika ile ilişkisi sınırlı olduğunda en iyi şekilde çalışmaktadır. Demokrasilerin çoğunun, hepsi değilse de, büyük ölçüde ABD, İngiltere ve diğerlerinin prosedürel istihbarat modelini izlediği varsayılmaktadır: İstihbarat politika için çalışır ve ona tabidir, ancak istihbaratın bu ilişkinin ötesinde anlamlı bir varlığı yoktur.

“Karar verici genellikle istihbaratın üç temel soruyu yanıtlamasını istemektedir: Düşmanlar hangi yeteneklere sahiptir? Niyetleri nelerdir ve özellikle yapabilecekleri en tehlikeli şey nedir? Tüm bunların ulusal hedeflere ulaşma kabiliyeti üzerinde ne etkisi olabilir? İstihbaratın amacı kapsamında bu soruların cevapları çok önemlidir.

¹⁰ Mark M. Lowenthal yazar ve Washington’daki Johns Hopkins Üniversitesi Krieger Sanat ve Bilim Okulu’nda Yardımcı Profesördür. İstihbarat ve milli güvenlik konusunda 5 kitap ve 90’ın üzerinde makale veya çalışma kaleme almıştır. Lowenthal, 2005 yılında ABD İstihbarat Topluluğu’ndaki Ulusal Güvenlik İşleri Uzmanı görevinden emekli olmuştur.

Politika yapıcılar için belki de en büyük katma değer, iyi istihbaratın belirsizliği azaltmasıdır. İstihbarat, her soruyu yanıtlamasa da, liderlerin daha iyi kararlar almasına olanak tanımakta; aslında onlara karar avantajı¹¹ sağlamaktadır” (Jensen, vd., 2013, s. 13).

“Temel stratejik uyarı fonksiyonun yanı sıra, istihbaratın politika yapıcılar için oynadığı temel işlev, karar avantajıdır” (Lowenthal, 2018, s. 19).

1.5. İstihbarat Oluşum Sürecine Genel Bir Bakış

Karar vericiler, her şeyin kusursuz işlediği bir dünyada bir konu hakkındaki görüşlerini doğrulamak için gerekli tüm bilgilere sahip olmak isteyecektir, ancak bu nadiren gerçekleşmektedir. İletişim, toplama ve paylaşımındaki devrimle, hemen hemen her konuda bilgi eksikliği yok gibi görünmektedir. Nihayetinde, karar almaya yardımcı olmak için hangi bilgilerin önemli olduğunu belirleme zorluğuyla sık sık karşı karşıya kalmakta olan karar vericiler, mevcut bilgi ve istihbaratı kullanarak mümkün olan en iyi kararları vermelidir.

“İstihbarat üretimi; ham bilgilerin toplanması, tasniflendirilmesi, kıymetlendirilmesi, analize tabi tutulması ve nihai ürün haline dönüştürülerek dağıtılması şeklinde cereyan eden bir süreci kapsayan faaliyetlerin toplamıdır” (Seren, 2017, 249).

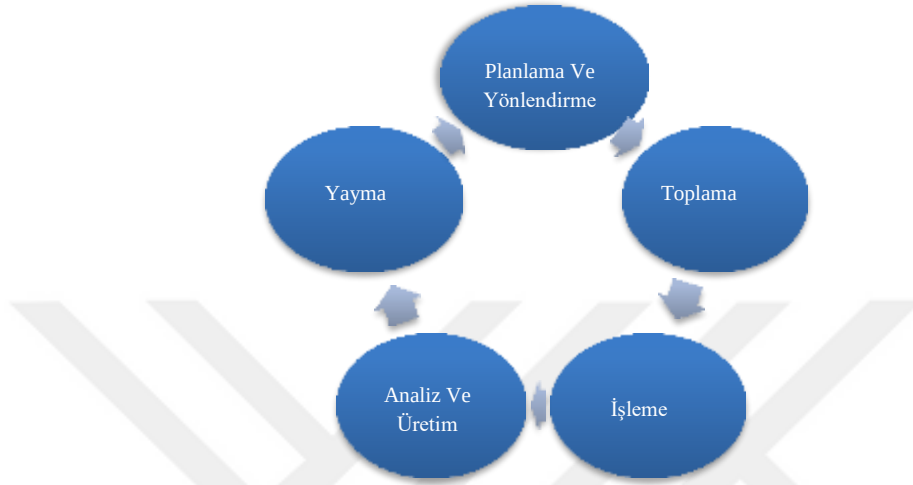
“İstihbarat şimdi meydana gelmez; daha ziyade bilgilerden alınmıştır ve genellikle bilgilerin düzenlendiği, incelendiği ve doğrulandığı bir sürecin sonucudur” (Lowenthal, 2009). Yıllar içinde gelişen bu süreç, İstihbarat Çarkı olarak adlandırılmaktadır.

¹¹ Karar avantajı, politika yapıcılara hedeflerine ulaşmak ve rakip devletlerle ilişkilerde avantaj elde etmek için ihtiyaç duydukları istihbaratı sağlamak anlamına gelmektedir. Söz konusu kavram ilk olarak akademik istihbarat alanında profesyonel bir istihbarat görevlisi ve akademisyen olan Jennifer Sims tarafından tanımlanmıştır.

İstihbarat Çarkı konsepti, istihbarat çalışmalarının merkezinde yer almaktadır.

“İstihbarat Çarkı’nın temsil edilme biçiminde bazı farklılıklar olsa da, en geniş tartışılan şekliyle İstihbarat Çarkı’nın 5 farklı aşamayı kapsadığı düşünülebilmektedir.

Tüm döngü, istihbarat ürünü için müşterilerin, ulusal güvenlik istihbaratı durumunda politika yapıcıların, belirli bir konu veya belirli bir hedef hakkında istihbaratı talep ettiği ‘planlama ve yönlendirme’ aşamasıyla başlamaktadır. Müşteri tarafından yönlendirildikten sonra döngünün 2’nci aşaması olan ‘toplama’ başlamaktadır. Bu, üretilcek bitmiş istihbarat ürünü için gerekli olacak ham bilgiye erişimi içermektedir. Çağdaş istihbarat koleksiyonu, genellikle çeşitli İstihbarat Toplama Disiplinleri (İTD) açısından kategorize edilen çok çeşitli kaynaklardan yararlanmaktadır. Bilgi istihbarat değildir ve ham bilginin istihbarata dönüştürülebilmesi için ‘işleme’ süreci ve ‘analiz’ aşamasından geçmesi gerekmektedir. İşleme, ham bilgilerin filtrelendiği ve şifre çözme, dil çevirisi ile veri azaltma gibi çeşitli teknikler aracılığıyla analiz için hazırlandığı ön analitik aşamadır. Analiz aşamasında ise bu organize bilgi istihbarata dönüştürülmektedir. Analiz, son aşamaya, yani bitmiş ürünün planlama ve yönlendirme aşamasında talep eden aynı müşterilere dağıtımı olan ‘yaymaya’ yol açmaktadır” (Phythian, 2013, s. 1-3). Dairesel bir döngü olan söz konusu çark (Şekil 1.1.), devamlılık gerektiren bir faaliyettir.

Şekil 1.1. Geleneksel istihbarat çarkı (Johnston, 2005, s. 45-46) uyarlaması

İstihbarat Çarkı, farklı ülkelerin değişen ihtiyaçlardan kaynaklanan uygulamalar çerçevesinde bir form almasına rağmen, tatbik edilen çarkların içeriğindeki prensipler genellikle birbiriyle uyumludur. Bu kapsamda;

MİT, İstihbarat Çarkı içerisindeki aşamaları 4'e (Şekil 1.2.) ayırmaktadır.

Şekil 1.2. MİT istihbarat çarkı (<https://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>)

İstihbarata ilişkin yapılan akademik çalışmalarda, onlarca yıldır öğretilmesine rağmen klasik istihbarat döngüsüne yönelik eleştiriler de yapılmaktadır. Bu kapsamda özellikle; “Michael Warner, istihbarat döngüsünün bu geniş kabulünün, 70 yıl veya daha fazla yıl önce sosyal bilimlerde hüküm süren doğrusal biliş ve davranış kavramlarının önemli ölçüde bir eseri olduğunu savunmaktadır. Çağdaş dünyanın doğası; istihbarat döngüsünün, bilgi ve riskin sosyal yapılarına ilişkin daha yeni tartışmaların yanı sıra bilişsel adımların makine hızlarında meydana geldiği otomatik karar süreci ışığında yeniden değerlendirilmesinin zamanı olduğu anlamına gelmektedir. Warner, özellikle siber alandaki tehditlerin büyümesinin getirdiği zorlukları ve siber alandaki istihbarat faaliyetinin İstihbarat Çarkı konsepti ile olan gelecekteki ilgisini vurgulamaktadır. Arthur Hulnick, döngü modeliyle ilgili (2) temel sorun görmektedir: Karşı İstihbarat¹² ve Örtülü Faaliyet¹³ şeklindeki temel istihbarat işlevlerini göz ardı etmesi. Bu duruma cevap olarak, Hulnick istihbarat süreci için ‘Matris Modeli’ olarak adlandırdığı sonuca varmaktadır” (Phythian, 2013, s. 5-7) şeklindeki hususlar dikkat çekmektedir.

İstihbarat döngüsüne yönelik eleştiriler geçerli olsa da, söz konusu çarkın bilgiyi istihbarata taşıma süreci için yapı sağlamadaki değerini reddetmek halihazırda zordur. Bilgi

¹² “Karşı istihbarat; casusluğa, diğer istihbarat faaliyetlerine, sabotajlara veya yabancı hükümetler veya bunların unsurları, yabancı kuruluşlar veya yabancı şahıslar tarafından veya onlar adına yapılan suikastlara veya uluslararası terör faaliyetlerine karşı koruma sağlamak için toplanan bilgiler ve yürütülen faaliyetlerdir” (ABD Kongresi, 1947, s.6).

¹³ Resmi olarak savaş halinde olmasalar bile, bir devlet tarafından diğerine karşı örtülü faaliyetin gerçekleştirilebilmektedir. Örtülü faaliyet hakkında üzerinde mutabık kalınmış uluslararası kurallar yoktur ve doğası göz önüne alındığında, bu kuralların nasıl olabileceğini anlamak zordur. ABD, biraz ironik bir şekilde, kamu hukukunda örtülü faaliyeti tanımlamış olsa da, sadece birkaç devlet örtülü faaliyette bulunduğunu kabul etmektedir. “Makul inkâr” kavramı, örtülü faaliyetin gerçekleştirilmesinin merkezinde yer almaktadır.

toplanabilir, istihbarata dönüştürülebilir ve istihbarat yayılabilir, ancak istihbaratın karar avantajı ve faaliyet yoluyla kullanılmadığı sürece özündeki amacı yerine getiremeyeceği değerlendirilmektedir.

1.6. İTD'nin İncelenmesi

Bilgi toplamak, istihbarat sürecinin merkezinde yer almaktadır. Bununla birlikte, bilgi denizi içerisindeki dünyadaki çok büyük bilgi hacmi, verilerin yönetilmesini zorlaştırmaktadır.

"Doğru malzemeyi bulmak genellikle samanlıkta iğne bulmakla eşdeğerdir. Bu minvalde söz konusu bilgi denizindeki toplama, doğrudan ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Her sorun istihbarata aynı tür koleksiyon desteğini gerektirmemekte olup, gereksinimler, sorunun niteliği ve mevcut koleksiyon türlerine bağlılık sergilemektedir" (Lowenthal, 2009, s. 103).

"Örneğin, siber saldırılardan kaynaklanan olası tehdide ilişkin endişelerin giderilmesinde, tehdidin yeri bir fotoğrafta tespit edilemediğinden, görüntüler çok az yararlı istihbarat sağlamaktadır" (Lowenthal, 2009, s. 103).

"Diğer birçok meslekte olduğu gibi, 'İstihbarat Toplama'ının da kendi dili vardır; bu dilin çoğu kısaltmaların kullanımını içermektedir. Koleksiyonlar söz konusu olduğunda, 'INT' (İstihbarat için) soneki, gerçekleştirilmekte olan toplama türünü tanımlamak için genellikle başka bir terimle birlikte kullanılmaktadır (Jensen, vd., 2013, s. 88).

İstihbarata ilişkin ihtiyaç duyulan; bilgiye, veriye, rapora ve belgeye ulaşabilmek maksadıyla;

“Hem casusluk hem de insan kaynaklarından açıkça toplanan istihbarat olan İnsan İstihbaratı (HUMINT), görüntü istihbaratı olarak adlandırılan gelenekten gelen Coğrafi İstihbarat (GEOINT), insanlar arasında veya makineler arasında her türlü iletişim anlamına gelen (radarlar ve silah testleri gibi) Sinyal İstihbaratı (SIGINT), sismik dalgalar (depremler veya nükleer testler), nükleer radyasyon ve elektrik yayılımları gibi toplanıp tanımlanabilen bir dizi fiziksel olgu anlamına gelen İz ve Ölçüm İstihbaratı (MASINT), sınıflandırılmış veya özel olmayan herhangi bir bilgi anlamına gelen Açık Kaynak İstihbaratı (OSINT) şeklinde bazen toplama disiplinleri veya İTD olarak adlandırılan (5) ana istihbarat toplama türünden” (Lowenthal, 2018, s.37-38) istifade edilmektedir.

1.6.1. İnsan İstihbaratı (HUMINT)

İnsan İstihbaratı geçmişi tarihin çok erken dönemine dayanan ve halihazırda da önemini muhafaza eden bir istihbarat toplama yöntemidir.

“İnsan İstihbaratı, insan kaynakları tarafından toplanan ve sağlanan bilgilerden elde edilen istihbarattır. Bu istihbarat; diplomatik ve konsolosluk görevlerinde görevli personel tarafından toplanan açık verilerin yanı sıra, gizli bilgi kaynakları aracılığıyla toplanan elde edilemeyen bilgileri, yabancı uyrukluların ve yurtdışına seyahat eden ABD vatandaşların sorgulamalarını, yabancı hükümetlerle resmi temasları ve doğrudan gözlemi içermektedir” (Phythian, 2013, s.2).

“Casusluk ve onun kaçınılmaz ortağı olan karşı casusluk, bir devletin ulusal güvenlik arayışının merkezinde yer almaktadır. Başkalarının planları ve yetenekleri hakkında istihbarat ve kişinin kendi planları ile yeteneklerini keşfedilmekten koruma yeteneği olmadan, bir devletin dış politikası etkisiz ve nihayetinde başarısızlığa mahkûm olacaktır” (Hastedt, 2003, XIIİ).

İnsan istihbaratı kapsamında tarih boyunca birçok başarılı ve başarısız casusluk ile karşı casusluk operasyonları gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda 1960 yılında İsrail Gizli Servisi Mossad için çalışmaya başlayan Mısırlı bir Yahudi olan Eliyahu (Eli) Cohen'in¹⁴; Suriye'nin, Golan Tepelerini elinde bulundurduğu ve buradan da İsrail sınırındaki Ein Gev Kibbutzu'na yönelik dikkati başka yöne çevirmek için askeri saldırılar düzenlediği, Suriye'nin bir tesis inşa ettiğinden şüphelenen İsrail'in ise etkisiz kalarak Şam rejiminin saldırılarına yönelik sonuç alıcı insan istihbaratı temelli faaliyetleri yürütmek istediği bir dönemde gerçekleştirdiği başarılı espionaj operasyonu söz konusu alana yönelik öğretici bir örnek teşkil etmektedir.

İnsan istihbaratı yöntemlerini etkili bir şekilde kullanan Eli, Golan tepelerindeki Suriye'nin Nukeib askeri üssüne sızmış, SSCB'nin Şam'a verdiği 120 mm.lik havanları, yer altında bulunan ve görüntü istihbaratı ile tespit edilemeyen askeri üsleri görmüş, Shallah askeri üssünü ifşa etmiş ve Golan tepelerindeki gizli Suriye askeri tahkimatını işaretleyecek şekilde okalıptüs ağaçlarının dikilmesini sağlamıştır. 1967 yılındaki 6 gün savaşları ile Cohen'in okalıptüs ağaçları sayesinde Suriye tahkimatlarının işaretlenmesine neden olduğu Golan Tepeleri 2 gün gibi kısa bir süre içerisinde İsrail tarafından ele geçirilmiştir.

Cohen'in insan istihbaratı kapsamındaki usul ve teknikler ile erken dönemdeki sinyal istihbaratı unsurlarını kendi doğal içgüdüsel yeteneği ile birleştirerek, bunları daha önce İsrail için kapalı ve nüfuz edilmemiş bir saha olan Suriye'nin ekonomik, askeri ve politik ekseninde ülkesi için stratejik seviyede sonuçlar getirecek şekilde uygulayabilmiş olmasının dikkat çekici olduğu kıymetlendirilmektedir.

¹⁴ Mısırlı bir Yahudi olan Eliyahu (Eli) Cohen, 1924 yılında Mısır'ın İskenderiye'de kentinde doğmuş olup, 1956 yılında Süveyş krizinin ardından İsrail'e yerleşerek, burada bir sigorta şirketinde çalışmaya, 1960'da ise İsrail gizli servisi Mossad'da görev almaya başlamıştır.

İstihbaratın geleceği ve teknoloji açısından yapılan değerlendirmelerde ise,

“İnsan istihbaratının, toplama işlemini desteklemek veya toplanan istihbaratı dışarı çıkarmak için çeşitli teknolojiler içerebileceği, ancak bu toplama dalı için en önemli teknolojik değişikliğin, insan istihbaratı görevlilerinin yurtdışında çalışırken kullandıkları sahte kimlikle gizlenme sağlamadaki artan zorluğun olabileceği” (Lowenthal, 2018, s. 38) şeklindeki tespitler dikkat çekicidir.

Kıdemli karar vericilerin istihbarat sorunları hakkındaki bilgi düzeyi dahil olmak üzere, istihbarat üretici ve tüketicilerinin kişisel ilgi alanları ve deneyimleri, ahlaki veya ideolojik ilkeler, toplum ve kuruluşların siyasi ile diğer kültürel özelliklerinin yanı sıra istihbarat toplamanın mevcudiyetinin yararlı olarak algılanması favori İTD’nin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’nin tarihten gelen köklü insan istihbaratı deneyimi ile güncel teknolojik gelişmelerin birbirleriyle uyumunun artırılarak, eşgüdümlü çalışmasına odaklanılan bir ulusal istihbarat toplama stratejisinin benimsenmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir.

1.6.2. Coğrafi İstihbarat (GEOINT)

Coğrafi İstihbarat; yeryüzündeki fiziksel özellikleri ve coğrafi olarak referans verilen etkinlikleri tanımlamak, değerlendirmek ve görsel olarak tasvir etmek için görüntülerin ve coğrafi bilgilerin kullanılması ve analizidir. Coğrafi İstihbarat; görüntüler, görüntü istihbaratı ve coğrafi bilgilerden oluşmaktadır.

Özetle Coğrafi İstihbarat, fiziksel yeryüzünün genellikle havadan fotoğraflanmasına veya diğer şekillerde görüntülenmesine atıfta bulunmaktadır. Coğrafi İstihbarat geçmişte, Görüntü İstihbaratı ve aynı zamanda Fotoğraf İstihbaratı olarak da adlandırılan bir

koleksiyon disiplini. Ancak Coğrafi İstihbarat ile bahsi geçen istihbarat türleri arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Coğrafi İstihbarat sadece görüntü ve bunun içinde gördüğümüz anlamına değil; aynı zamanda fiziksel aktiviteler, insan coğrafyası ve görüntüyle ilişkilendirilebilecek bir dizi başka veri anlamına da gelmektedir.

Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin ortaya çıkışı, Coğrafi İstihbarat malzemelerini kesin konumlarıyla ilişkilendirmeyi çok daha kolay hale getirmiştir. Google Earth ve Mapquest gibi ücretsiz olarak kullanılabilen programlar, halihazırda gezegenin önemli bölümlerinin iyi çözünürlükte yorumlanmasını sağlamaktadır. Coğrafi İstihbarat, Soğuk Savaş sırasında gerçekten etkili bir hale gelmiştir.

“ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower, 1954’ün sonlarında savaş uçakları ve füzelerin engellenmesi için U-2 keşif uçağının gelişimini bu uçakların çok yükseğe uçabileceğini umarak onaylamıştır. U-2 keşif uçağı programı başarılı olmuştur: Söz konusu program kameraları ve algılayıcıları ile Sovyet atom ve stratejik silah programları bilgisini netleştirmiş, ABD’yi daha fazla bombardıman ve füzeyle harcayabileceği milyonlarca dolardan kurtarmış ve ayrıca stratejik bombardıman için hedefleri belirleyerek, SSCB'nin hava savunmasını ortaya çıkarmıştır. Belki de en önemlisi; U-2 Washington’a Sovyetlerin blöflerini güvenle tespit ve bazı uluslararası krizlerde, ABD’nin eylemlerini ciddi bir savaş riski ve Sovyet müdahalesi olmadan gerçekleştirebileceği kesinliği sağlaması imkânı vermiştir. Ekim 1962’de Amerikan analistlerinin şüpheciliğine rağmen Küba’ya füzelerin yerleştirildiği bir U-2 uçuşu ile tespit edilmiştir. Zamanında istihbarat Başkan John F. Kennedy’ye hem Sovyetlerle yüzleşme konusunda, hem de Kruşçev’i barışçıl bir çözüme ikna etmede fırsatlar sunmuştur” (Warner, 2014, s.151).

“Uzaydan toplama, stratejik keşif için uzun vadeli bir çözüm sağlamıştır. Uyduların askeri kullanımları 1940'lardan bu yana tartışılmıştır, ancak Moskova'nın

yörüngedeki ilk insan yapımı nesne olan Sputnik'i üretmesi, ABD'yi uydu gelişimi konusunda teşvik etmiştir. 1960'a gelindiğinde, ABD'nin başlattığı iki sistemin gizli istihbarat misyonları mevcuttur. CIA'nin CORONA (Kuşlar) sistemi uzaydan fotoğraf çekmiş, yeryüzüne göndermiştir. Donanmanın kısa ömürlü GRAB uyduları (*Galaktik Radyasyon ve Arka Plan için kısa, bilimsel kapak görevi*) Sovyet radar emisyonlarını toplamış ve yer istasyonlarına telsizle göndermiştir. 1964'te Amerikalılar QUILL adını verdikleri aralıklı bir gözetleme radarını da test etmiştir. Bu erken sistemler çok geçmeden, radar emisyonlarının yanı sıra iletişim sinyallerini toplayabilecek daha sofistike ve dayanıklı sistemlere yol açmıştır. Dijital ekipman analistlerin çok daha fazla veri saklamalarına, almalarına ve bunları yeni şekillerde kullanmalarına izin vermiştir" (Warner, 2014, s.152).

"Toplama ve analitik devrimi, Atlantik ötesi istihbarat ittifakının ağırlık merkezini de değiştirmiştir. Amerika'nın İngiliz ortakları kendi gözetleme uydularının maliyetini kendileri karşılayamamış; iletişim güvenliği gibi alanlarda sessiz Amerikan sübvansiyonlarına rağmen bilgisayar geliştirme kapsamı ve hızına ayak uyduramamıştır. Amerikalılar, kendilerini daha iyi hale getirerek, İngilizlere daha az bağımlı hale gelmiştir" (Warner, 2014, s.154).

Son yıllarda, yeni bir Coğrafi İstihbarat biçimi olarak, artık rutin olarak savaş alanlarının göklerinde uçan Predator, Global Hawk ve Bayraktar TB2 gibi İnsansız Hava Araçları (İHA) önemli bir çıkış yakalamıştır. İlk zamanlarda öncelikle keşif toplayıcıları olarak istifade edilen bu insansız dronlar, binlerce mil uzakta olabilen pilotlar tarafından dahi uçurulmaktadır.

Coğrafi İstihbaratın birçok faydası bulunmaktadır. Kesin çözünürlükleri sınıflandırılmış halde kalsa da, günümüzün gelişmiş kameraları uzaydan bile büyük ayrıntılar kaydedebilir. Bununla birlikte, Coğrafi İstihbarat için bu sistemleri

temin etmek son derece pahalı olup, ilaveten bir hedefi tam olarak görüntülemek için yörüngedeki bir uyduyu kolaylıkla hareket ettirmeniz teknik imkanlar dahilinde zor olabilmektedir.

Uydu, İHA ve Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin sürekli gelişimi, şüphesiz bahsi geçen istihbarat türünü gelecekte daha uygulanabilir hale getirmesi kuvvetle muhtemeldir.

1.6.3. Sinyal İstihbaratı (SIGINT)

“Sinyal İstihbaratı; İletişim İstihbaratı (COMINT), Elektronik İstihbarat (ELINT) ve Yabancı Alet Sinyal İstihbaratı (FISINT) dahil olmak üzere veri aktarımlarından toplanan bilgilerdir” (National Intelligence A Consumer's Guide, 2009, s.12).

“Sinyal İstihbaratı; telefonlar, radarlar, e-posta, bilgisayarlar ve benzerlerini içerecek şekilde elektronik hedeflerden bilgi toplamayı içermektedir. Bilgisayar, e-posta ve telefon kesişimleri İletişim İstihbaratı olarak kabul edilirken, radar iletimleri Yabancı Alet Sinyal İstihbaratı olarak değerlendirilmektedir” (Jensen, vd., 2013, s. 91).

Gayri resmi olarak "şifre kırıcılar" olarak adlandırılan kriptanalistler, istihbarat dünyasının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Sinyal İstihbaratının gelişimine örnek teşkil etmesi açısından muhtemelen II. Dünya Savaşı esnasında Alman Enigma ve ardından Japon Mor şifrelerinin kırılması tarihte bu alandaki dikkat çekici istihbarat operasyonlarını teşkil etmektedir.

“Enigma makinesinde şifrelenen Alman denizaltı mesajlarının okunması, savaşın en temel mücadelesi olan Atlantik Savaşı'nı aylarca kısaltmıştır. Diğer Enigma çözümleri, Wehrmacht'ın taktik planlarından bazılarını, özellikle 1944'te Fransa'da ifşa etmiştir. Japon “Mor” makinesinin şifrelerini kırmak; müttefiklerin, örneğin, Almanya'daki Japon büyükelçisinin gönderilerini okumasını sağlayarak, onlara ABD Ordusu Genelkurmay

Başkanı General George C. Marshall'ın da belirttiği gibi Hitler'in Avrupa'daki niyetlerine ilişkin ana bilgi temelini sağlamıştır. Pasifik'teki savaşın gidişatını değiştiren Midway Savaşı, şifre kırılmasından gelen istihbarat sayesinde mümkün olmuştur” (Kahn, 2001, s.11).

“Teknoloji, mevcut veya yeni yetenekler sağlaması veya yeni fırsatlar yaratması, yeni veya değiştirilmiş bir tehdit oluşturması, istihbarat ile tamamen ilgisi olmayan bir alanda ortaya çıkarak, yukarıdaki kategorilerden birine veya her ikisine birden uyması şeklindeki 3 temel nedenden dolayı istihbarat teşkilatlarının ilgisini çekmektedir. İstihbarat için esas olan, hem tehditleri hem de fırsatları takip etmektir” (Lowenthal, 2018, s. 22).

İhtiyaç duyulan istihbaratın %80'nin sınıflandırılması ve %20'sinin açık olmasının bir kural olduğu Soğuk Savaş esnasında Batı kampında;

“Radyolar, televizyonlar, ses ve video kayıt cihazları, fotokopi makineleri ve diğer cihazların bir kısmını daha küçük ve daha ucuz hale getirilmiştir, böylece bunlar Batı'nın ötesine gelişmekte olan dünyaya ve hatta Demir Perde'nin arkasına yayılabilecektir. Bilgisayar donanımı, yazılımı ve çevre birimleri için tüketici pazarı Batı'da katlanarak büyümekte ve istihbarat üretim döngüsünün tüm aşamalarında inovasyonu teşvik etmektedir. Bu elektronik sistemleri istismar etme teknolojisi yaygındır ve yabancı ülkeler tarafından yaygın olarak kullanılmakta olup, terör örgütleri ile suç unsurları tarafından da kullanılabilmesi muhtemeldir. Reagan yönetimi, federal verileri güvence altına almak için çok gizli bir emirle bu duruma karşılık vermiştir. Bilgisayar güvenlik uzmanları, bilgisayarların yalnızca hedef değil istihbarat toplama araçları olduğunu da algılamıştır” (Warner, 2014, s.243-244).

“1986'da Lawrence Berkeley Lab'daki bir sistem yöneticisi, Savunma Bakanlığı

ve müteahhit ağları arasında dolaşan KGB tarafından para ödenmiş bir grup Batı Alman davetsiz misafirine rastlamıştır. ‘Hannover korsanları’ Moskova adına ABD savunma ve istihbarat teşkilatlarını uzaktan ağa sızmanın artık sadece teorik bir olasılık olmadığı konusunda uyarmıştır. Bu ilk defa belgelenmiş bir olaydır” (Warner, 2014, s.245-246).

Bilgisayar teknolojisi geliştikçe ve ticari bir tüketici pazarı ortaya çıktıkça, istihbarat kurumlarının sahip olduğu tek taraflı bilgisayar avantajı büyük ölçüde ortadan kalkmıştır.

“Nesnelerin İnterneti; kablosuz teknoloji, çok küçük elektromekanik sistemler ve internetin bir araya gelmesini ifade etmektedir. Kısacası, neredeyse her cihaz internete bağlanacak, performansı hakkında bilgi sağlayacak olup, hem zararsız hem de düşmanca uzaktan erişime ve muhtemelen kontrole izin verecek şekilde inşa edilebilir. Nesnelerin İnterneti, bağlı cihazların sayısının artmasıyla birlikte büyük miktarda veri de üretebilir” (Lowenthal, 2018, s. 25).

“Teknolojik değişim tartışmasının, başlangıç noktasını veriler teşkil etmekte olup, genellikle bu "Büyük Veri" olarak adlandırılmaktadır. Büyük Veri’nin tipik olarak 3 ana özelliği; hacim, çeşitlilik ve hızdır” (Lowenthal, 2018, s.26). “İstihbarat açısından Büyük Veri analitiği ve Yapay Zeka, makine öğrenmesi ve bilgisayardaki sinir ağları şeklindeki temel teknolojilerin devam etmekte olan yeni çalışmalar olmayı sürdürecektir” (Lowenthal, 2018, s. 36).

1.6.4. İz ve Ölçüm İstihbaratı (MASINT)

İz ve Ölçüm İstihbaratı; “onları karakterize etmek ve tanımlamak için hedeflerin ve olayların fiziksel özelliklerinin nicel ve nitel analiziyle üretilen bilgidir” (National Intelligence A Consumer’s Guide, 2009, s.12). Adından da anlaşılacağı gibi, "Ölçüm" kısmı

verilerin gerçek ölçümü ile ilgilidir, oysa "İz" kısmı verinin kaynağını, kaynağını veya işlevini belirlemek için verilerde yeterince ayırt edici özellik bulmakla ilgilidir.

“İz ve Ölçüm İstihbaratı, çeşitli nedenlerle istihbarat disiplinlerinin en az anlaşılanlarından biridir. Söz konusu istihbaratı toplamak, fiziksel olayların tanımlanması ve istismarına izin vermek için büyük miktarda veriye dayanmaktadır. İz ve Ölçüm İstihbaratı kaynaklarından türetmek için işleme ve istismar özellikle diğer istihbarat çalışmalarının herhangi biri ile karşılaştırıldığında oldukça gizemlidir. İz ve Ölçüm İstihbaratı’nın türetildiği teknoloji, coğrafi ve sinyaller kadar benzersiz değildir. Aslında, İz ve Ölçüm İstihbaratı’nın çoğu bu diğer iki disiplinden türetilmiştir ve bazıları bu İstihbarat Toplam Disiplinin hiç de ayrı bir istihbarat disiplini olmadığını, daha çok bir yan ürün olduğunu öne sürmüştür.¹⁵ Buradaki görüş ise, kaynaklardan bağımsız olarak, İz ve Ölçüm İstihbaratı’nın benzersiz gereksinimleri ve kullanımları olan benzersiz bir istihbarat sunduğudur. İz ve Ölçüm İstihbaratı’nın karşılaştığı en büyük zorluk, yine veridir” (Lowenthal, 2018, s. 44).

“Diğer birçok disiplinden farklı olarak İz ve Ölçüm İstihbaratı nispeten yeni bir alandır; 20’nci yüzyılın ikinci yarısında, teknoloji daha yaygın ve karmaşık hale geldikçe gerçekten belirgin hale gelmiştir. Bu istihbaratın teknik hassasiyeti, diğer istihbarat türlerine sıklıkla eşlik eden bazı “belirsizliklerden” kaçınmasına izin vermektedir” (Jensen, vd., 2013, s. 99-100).¹⁶

“İz ve Ölçüm İstihbaratı; stratejik düzeyde, yeraltı tesislerinin inşasını tespit

¹⁵ İz ve Ölçüm İstihbaratı kavramını Teknik İstihbarat veya Gelişmiş Teknik İstihbarat olarak değiştirmek için yeni bir hareket olmuştur. İz ve Ölçüm İstihbaratı’nın kapsamı ve çeşitliliği, aşağıdakilerden sonuncusu hariç her biri İz ve Ölçüm İstihbaratı tanınmış bir disiplin haline gelmeden çok önce var olan çeşitli bileşenlerinin tanımlanmasıyla gösterilmektedir: Radar, jeofizik, kızılötesi ve optik nükleer radyasyon, radyo frekansı, malzemeler, çoklu ve hiperspektral görüntüler.

¹⁶ Örneğin Kuzey Kore’nin nükleer silah testi yapıp, yapmadığı bu İstihbarat Toplama Disiplininden anlaşılır. Sismik aktiviteyi izleyen uzmanlar, bir nükleer cihazın patlamasından sonra yerin ne kadar

etme, kimyasal ve biyolojik savaş alanlarındaki faaliyetleri izleme, geleneksel görüntüleme ve sinyal istihbarat sistemlerine yönelik gittikçe karmaşıklaşan inkar ve aldatma önlemleriyle başa çıkmanın potansiyel bir yolu olarak görülmektedir. İz ve Ölçüm İstihbaratı, savaş alanında akıllı silahların performansını artırmanın bir yolu olarak da benimsenmektedir” (Richelson, 2001, s. 150).

1.6.5. Açık Kaynak İstihbaratı (OSINT)

Açık Kaynak İstihbaratı; “radyo, televizyon, gazeteler, dergiler, internet, ticari veri tabanları, videolar, grafikler ve çizimler dahil olmak üzere basılı veya elektronik formlarda görünen, halka açık bilgilerdir” (National Intelligence A Consumer’s Guide, 2009, s.12).

Geleneksel olarak, istihbarat materyalinin büyük bir kısmı açık kaynaklardan elde edilmektedir.¹⁷ İstihbarat analistleri, Açık Kaynak İstihbaratı’nın gelişmiş kullanımı konusunda yetenekli olup, özel verilerin özel kaynaklarına, gelişmiş veri edinme tekniklerine ve büyük miktarda verinin başarılı bir şekilde işlenmesi, kullanılması ve analizi için gereken analitik adımlara aşinadır.

“Açık Kaynak İstihbaratı; belirli bir durumun daha büyük bir resmini sunar, ancak verimli bir istihbarat ürününün tamamlanması için her zaman yeterli değildir. Gizli veri toplama, genellikle istihbarat servislerine önemli eksik parçaları sağlamaktadır. Gizli bilgilerin aksine, Açık Kaynak İstihbaratı müttefiklerle, yabancılarla, hükümetler,

¹⁷ İstihbarat uzmanı Harry Howe Ransom, 1970 yılında kaleme aldığı bir yazıda, “barış zamanında %80 veya daha fazla istihbarat materyalinin açık bir şekilde gazeteler, kütüphaneler, radyo yayınları, ticari ve endüstriyel raporlar gibi gizli olmayan kaynaklardan veya akredite yabancı hizmet görevlilerinden” toplandığını tahmin etmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, bu rakam %90’ın üzerine çıkmış olabilir.

koalisyon ortakları, uluslararası kuruluşlar, Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) ve diğerleri ile paylaşılabılır” (Hrıbar, vd., 2014, s. 532).

“Açık kaynak bilgileri, sınıflandırılmış malzemeleri anlamak için bir temel sağlamaktadır. Halihazırdaki en önemli örnek, açık kaynak bilgisinin boşlukları doldurabildiği ve analistlerin parçalanmış istihbaratı, söylentilere dayalı terörist planları, olası saldırı araçları ve potansiyel hedeflerini daha iyi anlamasına olanak tanıyan bağlantılar

sallaması gerektiğini bildikleri için, bunu toplanan gerçek verilerle karşılaştırmıştır. Müteakiben radyo aktif çekirdek verileri izlenmiştir. Sonuçta, Kuzey Kore’nin muhtemelen nükleer bir silah patlattığı sonucuna varılmıştır.

oluşturabildiği terörizmle ilgilidir. Yalnızca açık kaynak geçmişi depolayabilir” (Jensen, vd., 2013, s. 103).

“Açık kaynak, gizli kaynakları tercih etme eğiliminde olan istihbarat teşkilatları ve yetkilileri arasında doğrudan destek veya tanınmadan ziyade daha fazla sözlü destek alma eğilimindedir. Sosyal medya, açık kaynaklı istihbarat toplama için tartışmasız en büyük zorluğu teşkil etmektedir. Tüm haber kaynaklarını takip etmek göz korkutucu olabilir ancak teknolojik olarak imkânsız değildir. Sosyal medyanın her yerde bulunması onu önemli bir istihbarat kaynağı haline getirmektedir. Ancak diğer toplama disiplinlerinde de belirtildiği gibi hacim de bir sorun olabilir. Açık kaynağı anlayan herkes, sosyal medyanın hem cazibesini hem de potansiyel faydasını anlayacaktır. Açık kaynak dünyası büyümeye devam ederken, güvenle kullanılmadan önce kaynakları karşılaştırmak için daha fazla zaman harcanması gerekmektedir” (Lowenthal, 2018, s. 45-46).

1.6.6. İstihbarat Analizi

Uyduların, casusların ve örtülü operasyonların popüler görüntülerine rağmen, analiz istihbaratın politika yapıcılarla etkileşime girdiği ana araçtır. İstihbarat analizi, “İstihbaratın üretildiği ve kavramlar ile bilginin doğasını ve anlamını aydınlatmak ile yorumlamak (katma değer sağlamak) için titizlik, kesinlik, bilim ve mantıksal tekniklere bağlılığı yansıtan bir süreç” şeklinde tanımlanmaktadır (Goldman, 2006, s. 79).

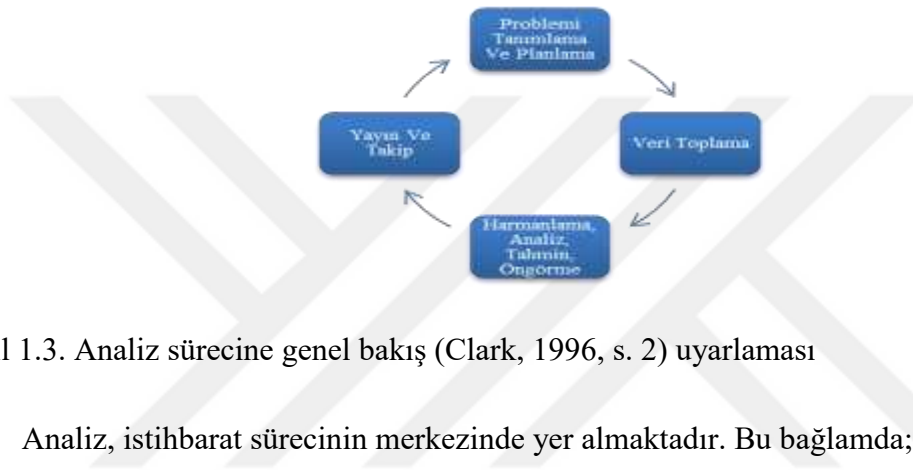
Clark (1996) genel olarak istihbarat analizinin, mevcut bilgilerden anlam geliştirmenin karmaşık süreci olarak düşünülebileceğini belirtmiştir (s.1).

Askeri terminolojide yapılan bir başka tanıma göre,

“Analiz, bu bilgilere daha iyi odaklanmak, anlamak ve bilgi veya sonuçlar geliştirmek için bilgilerin derlenmesi, filtrelenmesi ve ayrıntılı değerlendirilmesidir. Bilgi; karar verme bağlamında, operasyonel çıkarımlar için analiz edilmiş ve değerlendirilmiş malumdur. Bilgi, bir operasyondaki koşul veya olaylara anlam ve değer atfetmeye, istihbarat personeli tarafından gerçekleştirilen analiz ise, komutanın bilgi ve anlayışının oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Komuta ve kontrol uygulamasında önemli olan tüm bilgiler, komutanlar ve personelin, durumsal farkındalıkları ile anlayışlarını inşa ederek, sürdürmek ve bilgilerini aşamalı olarak geliştirmek için verileri nasıl işlediğine dair derinlemesine bir tartışma sağlamaktadır” (Intelligence Analysis, 2020, s. 1-17).

İstihbarat analizinin amacı, karar vermelerini desteklemek için komutan ve liderlere zamanında ve ilgili istihbarat sağlamaktır. Clark (1996) istihbarat analizinin tipik bir amacının, stratejik karar verme veya operasyonel planlamada kullanılmak üzere kesin, güvenilir ve geçerli çıkarımlardan (hipotezler, tahminler, sonuçlar veya tahminler) gerçekler geliştirmek olduğunu ifade etmektedir (s.1).

İstihbarat analiz süreci (Şekil 1.3.), Geleneksel İstihbarat Çarkına çok benzemektedir. İstihbarat analizi; problemi tanımlamak, veri toplamak, verileri analiz etmek ve sonuçları geliştirmek şeklindeki klasik problem çözme sürecini izlemektedir.

Şekil 1.3. Analiz sürecine genel bakış (Clark, 1996, s. 2) uyarlaması

Analiz, istihbarat sürecinin merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda;

“Temel analitik paradigma, varlığın mevcut durumunun tahmini, ardından gelecekteki durumunun tahminidir. Politika yapıcılar ve yöneticiler tarafından istenilen en yüksek istihbarat biçimi ne olacağına dair bir tahminle sonuçlanan zorlu bir yapısal düşünme biçimini gerektirmektedir. Geleceği planlarken en geniş güç yelpazesini dikkate alma fikri, öngörünün temelidir” (Clark, 1996, s. 5-185).

“Bazı analitik araçlar; analistlere problemler üzerinde düşünme, mevcut istihbaratı çözme, onu nasıl sunacaklarını düşünmede yardımcı olmak için kullanılabilecek olup, büyük ölçüde 7 kategoriye ayrılmaktadır. Söz konusu kategoriler; ayrıştırma ve görselleştirme, fikir üretimi, hipotez oluşturma ve test etme, senaryolar ve göstergeler, sebep ve sonucu değerlendirme, tehdit analizi ve çatışma yönetimi şeklindedir” (Lowenthal, 2018, s.70).

“ABD İstihbarat Topluluğu, mevcut istihbarat, eğilim analizi ve uzun vadeli

değerlendirme şeklinde birbiriyle örtüşen 3 düzeyde istihbarat analizi yayınlamaktadır. Neredeyse tüm durumlarda, raporlar farklı istihbarat, deneyim ve bilgi kaynaklarının

birleşimini yansıtmaktadır. Birinci aşama raporlama olarak da bilinen mevcut istihbarat; hızlı dönüş, genellikle zamana duyarlı istihbarat raporlaması veya son olaylar veya yeni edinilen bilgiler hakkında analizdir. İkinci aşama raporlama olarak da adlandırılan eğilim analizi, bir olay veya olaylar dizisi hakkında bilgi içermektedir. Üçüncü aşama raporlama olarak da bilinen uzun vadeli değerlendirme ise gelişmeleri geniş bir bağlamda ele almakta, gelecekteki eğilimleri veya gelişmeleri değerlendirmekte veya devam eden bir sorun, sistem veya konunun kapsamlı, ayrıntılı analizini sağlamaktadır” (National Intelligence A Consumer’s Guide, 2009, s.15).

Politika yapıcılara belirsizliklerini azaltabilmeleri ve karar avantajı elde etmeleri için değerlendirilmiş istihbarat sağlayan analiz, istihbarat-politika yapıcı ilişkisinin gerçek dayanağıdır. Analizin, politika-istihbarat ilişkisindeki merkezi unsur olmaya devam etmesi kuvvetle muhtemeldir.

1.6.7. Ölçeklerine Göre İstihbarat Türleri

“İstihbarat sınıflandırılması yapılırken en yaygın olarak kullanılan sınıflandırmaların başında ölçek istihbaratı gelmektedir. Çağdaş istihbarat anlayışı çerçevesinde; ölçekleri, kapsamı, zaman algılamaları, bütçe farklılıkları göz önüne alındığında 3 unsurlu istihbarat ölçeği” (Karaağaç, 2018, s. 64) ortaya çıkmaktadır.

Bunlar; Taktik İstihbarat, Operasyonel İstihbarat ve Stratejik İstihbarattır (Joint Publication, 2013, s. I-23). Genel olarak anılan ölçekler benimsenmesine rağmen, Özdağ (2008) bunların yanında entegre istihbarat (s.145), Ateş (2017) ise kinetik istihbaratın bulunduğunu (s.V) ifade etmektedir.

“Entegre istihbarat, belirlenen amaç doğrultusunda taktik, operasyonel ve

stratejik istihbarat yöntemlerinin aynı anda kullanılması olarak tanımlanırken, kinetik istihbarat ise savunma amaçlı olarak değil müdahale konsepti doğrultusunda ofansif istihbarat anlayışını temsil etmektedir. Ofansif istihbarat; yurt içi ve dışında örtülü operasyonlarda kullanılan istihbarat anlayışını kapsamaktadır” (Karaağaç, 2018, s. 64). “Ordu, savaş operasyonlarını destekleyen hızlı tepki operasyonlarını ifade etmek

için Taktik İstihbarat terimini kullanmaktadır. Taktik İstihbarat herhangi bir çatışmanın ön saflarında faaliyet göstermektedir. Kolluk kuvvetleri istihbaratının çoğu, oryantasyonda taktik olma eğilimindedir. Kolluk kuvvetleri dünyasında, Taktik İstihbarat, belirli soruşturmaların başarısına katkıda bulunan husus olarak tanımlanmaktadır. Operasyonel İstihbarat, hasımların ve potansiyel düşmanların yetenekleri ve niyetlerine odaklanmaktadır. Söz konusu istihbarat, belirli operasyonların planlanması ve yürütülmesi için gereken istihbarat olarak tanımlanmaktadır. Diplomatik çabalarındaki Operasyonel İstihbarat; bir silah azaltma anlaşmasının müzakerelerinin planlanmasını, yasa uygulamasında ise, bir organize suç örgütünün ortadan kaldırılmasının planlanmasını destekleyebilmektedir. Uzun vadeli konularla ilgilenmekte olan Stratejik İstihbarat; genel olarak ulusal müşteriler için, ulusal strateji ve politika oluşturmak, uluslararası durumu izlemek ve ticaret politikası veya ulusal endüstriyel politika oluşturmak, askeri planlar hazırlamak, hangi silahların inşa edileceğini belirlemek ve kuvvet yapısını tanımlamak gibi çeşitli eylemleri desteklemek için kullanılmaktadır” (Clark, 2013, s. 46-50).

İKİNCİ BÖLÜM STRATEJİK İSTİHBARATA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER VE YAPILANDIRILMIŞ ANALİTİK TEKNİKLER

Potansiyel riskleri ve fırsatları kıymetlendirmek için, karmaşık olayların davranışları hakkında, zamanında, güvenilir ve faaliyete geçirilebilir bilgilere dayanan doğru bir anlayış geliştirme ihtiyacı, medeniyetin doğuşundan beri mevcuttur. Hazırlığı sağlamak ve etkin bir karar alma sürecini garanti altına almak için geleni kavrayabilmek bir zorunluluktur.

Türk Dil Kurumu'nun (TDK) tanımına göre strateji “Bir ulusun ve uluslar topluluğunun savaş ve barış dönemlerinde benimsenen politikalara destek vermek amacıyla; politik, ekonomik, psikolojik ve askeri güçleri bir arada kullanma sanatıdır. Eski Türkçede sevkülceyş kelimenin karşılığıdır” (<http://www.tdk.gov.tr>). Strateji ile istihbaratın uyumu bağlamında;

“Strateji unsuru; istihbaratın tanımlanması, hedefe yönlendirilmesi ve uygulamada başarıya ulaşmasında son derece yaşamsal bir rol üstlenmiştir. Böylece devletler, ulusal ve uluslararası düzeyde karşılaştıkları mevcut ve muhtemel risk/tehditleri doğru algılama, tanımlama ve değerlendirme ve bunlar üzerinden çıkarlarını tespit etme ve fırsatları kullanabilme amacıyla ‘strateji’ ve ‘istihbarat’ unsurlarını eşgüdümlü olarak kullana gelmiştir” (Seren, 2017, s.323).

“Stratejik istihbarat, ulusal ve uluslararası düzeyde politika ve askeri planların oluşturulması için gerekli olan istihbarattır. Söz konusu istihbaratın bileşenleri arasında biyografik, veri, ekonomik, sosyolojik, ulaşım, telekomünikasyon, coğrafya, politik, bilimsel ve teknik istihbarat gibi özellikler bulunmaktadır” (Goldman, 2006, s. 127).

“Stratejik İstihbarat; uzun vadeli sorunlarla ilgilenmekte, genel olarak ulusal

müşteriler için, ulusal strateji ve politika oluşturmak, uluslararası durumu izlemek ve ticaret politikası veya ulusal endüstri politikası oluşturma gibi çeşitli eylemleri desteklemek için kullanılmaktadır. Stratejik İstihbarat, üst düzey askeri liderlik için de üretilmekte, bu bağlamda askeri planlar hazırlamak, hangi silah sistemlerinin inşa edileceğini belirlemek ve kuvvet yapılarını tanımlamak için kullanılmaktadır” (Clark, 2013, s. 46).

2.1. Stratejik İstihbarat Kavramı’nın İncelenmesi

Prof. Dr. Sherman Kent, 1941 yılında kaleme aldığı “Writing History (Tarihi Yazmak)” adlı kitabı ile stratejik istihbaratın teorik temellerini atarak, halihazırda modern bir bilim dalı haline gelmesinin önünü açmıştır.

“Özünde Kent, stratejik istihbaratı tarihçinin gözüyle görmektedir: Kent, uzun vadeli eğilimlere odaklanmış olup, krizleri daha geniş tarihsel süreklilikler içindeki ‘patlamalar’ olarak düşünme eğilimindeydi” (Sherman Kent and the Board of National Estimates: Collected Essays, 2007, s. 6). Bu kapsamda;

“Tarihsel araştırma, doğa bilimlerindeki araştırmalara çok benzemektedir. Tarihsel araştırma; ilk başta eski ve iyi bilinen gerçekleri ve daha sonra bibliyografyanın daha derin bilgisinin yardımıyla yenilerini toplamaktan oluşmakta, bu gerçekler temelinde hipotezler belirlenmektedir. Araştırmanın amacı, halihazırda var olandan daha iyi hipotezler oluşturarak, kendi önyargısının izleri için test etmek ve olanların daha net bir resmini ortaya çıkararak, gerçeğe henüz kimsenin yapamadığından daha yakın bir yaklaşım getirmektir” (Kent, 1946, s.29-30).

Kent (1965), yüksek düzey pozitif dış istihbarat olarak vurguladığı (s.3) stratejik istihbaratı “devletimizin; devlet adamları ve askerlerinin bilgisizce plan yapıp, hareket etmeleri nedeniyle, devletin kendi amacının zarar görmemesi veya taahhütlerinin başarısız

olmamasını sağlamak için diğer devletler hakkında ortaya koyması gereken bilgi” şeklinde tanımlamaktadır (Kent, 1965, s.3). Bu bağlamda, Kent (1965) dış politika cumhuriyetin kalkanı ise, stratejik istihbaratın, kalkanı doğru zamanda doğru yere ulaştıran husus olduğunun altını çizmektedir (s.XXII).

Stratejik istihbarat; temelinde, dış siyaset ve ulusal savunma ile birlikte milli menfaatlerin takibine yönelik güvenlik politikasına ilişkin çok miktarda bilgi toplayıp, üretmekle görevli bir faaliyet şekli olup, gerçek anlamda uzmanlık ve profesyonellik gerektiren bir ekip işidir. Bu kapsamda;

“Stratejik istihbarat adıyla adlandırmış olduğum bilgi, 2 kullanıma hizmet etmektedir: Başka güçlerin ulusal çıkarlarımıza zarar vermek üzere kurmakta oldukları kumpas planlarına karşı bizi önceden ikaz etmesi bakımından koruma ya da savunma yararına hizmet vermektedir; ve bizim faal dış politikamızın ya da büyük stratejimizin doğrultusu ve yolunu hazırlaması anlamında da olumlu ve dışa yönelik bir faydaya hizmet etmektedir” (Kent, 1965, s.152). Bu bağlamda;

“Stratejik istihbaratın, istihbarat örgütleri tarafından ortaya konulan 3 ana biçimi bulunmaktadır. Bu formlar; *Temel tanımlayıcı form, cari rapor formu ve spekülatif değerlendirme formu* şeklindedir” (Kent, 1965, ss.7-8). “Stratejik istihbaratın tanımlayıcı unsuru diğer 2’si için temel olup, günlük değişimi sağlayan esas ve geleceğe yönelik spekülasyonların büyük olasılıkla anlamsız hale geleceği zemindir” (Kent, 1965, s.11).

Stratejik istihbaratın karşılaştığı güçlükler, istihbarat çalışmasına özgüdür. Kent söz konusu zorlukları “*1’nci Aşama, esas problemin ortaya çıkışı, 2’nci aşama esas problemin analizi, 3’ncü aşama verilerin toplanması, 4’ncü aşama verilerin kıymetlendirilmesi, 5’nci aşama hipotez anı, son aşama olan sunum*” (Kent, 1965, ss.159-176) şeklinde sınıflandırmaktadır. Kent’in stratejik istihbarata ilişkin erken dönemde formüle ettiği metot

alışmasının güncel stratejik istihbarat analizinin temellerini şekillendirdiği değerdendirilmektedir.

Stratejik istihbarat kapsamında istihbaratın diplomasi ve askeri faaliyeti şekillendirmede oynadığı role ilişkin olarak ise;

“Barış zamanı ve savaşta politika oluşturmaanın ‘kara kutusunun’ içinde neler olup bittiğini birçok şeyin etkileyebileceği, istihbaratın pek çok gizli politika kararını şekillendirmede oynadığı rolü tam olarak tahmin etmenin zor olduğu, bitmiş istihbaratın çoğunun, politika yapıcılar ve askeri yetkililerin karşılaştıkları siyasi sorunların karmaşıklığı hakkında eğitmeye hizmet ettiği, savaş zamanında ise tüm hareketlerin kaderinin, üstün istihbarata sahip olamaya bağlı olabileceği” (Johnson ve Wirtz, 2004, s.17) ifade edilmektedir.

ABD’de dış politika ve ulusal güvenlik politikalarının tesisine ilişkin stratejik istihbarat yapılanması kapsamında yapılan halihazırdaki akademik çalışmalarda “rtl Faaliyet (Operasyon)” ve “İstihbaratın Siyasallaşması” konuları üzerinde sıkça durulmaktadır.

2.1.1. rtl Faaliyet (Operasyon)

“rtl Faaliyet, diğer ulusların işlerine gizli müdahale yoluyla ABD dış politika

hedeflerinin peşinden gitmek için kullanılan bir tabirdir” (Johnson ve Wirtz, 2004, s.370).

Bu tabir, ABD Ulusal Güvenlik Yasası’nda; "Bir faaliyet veya ABD Hkmeti’nin rolünün açıkça görülmemesi veya kamuya açıklanmaması amaçlanan yurtdışındaki siyasi, ekonomik veya askeri koşulları etkilemeye yönelik faaliyetler” (<https://www.dni.gov/index.php/ic-legal-reference-book/national-security-act-of-1947>) şeklinde tanımlanmaktadır.

“Politika yapıcılar istenen bir sonuca ulaşmanın en iyi yolu olduğunu belirledikleri için uygun gizli eylemler gerçekleştirilmektedir. Bazı istihbarat uzmanları, ‘örtülü’ kelimesinin politikadan çok gizliliği vurguladığına inanarak "Örtülü Faaliyet" ifadesine itiraz etmiştir. Ayrım önemlidir, çünkü bu faaliyetler gizli olsalar bile, politika hedeflerini ilerletmenin bir yolu olarak üstlenilmektedir” (Lowenthal, 2009, s.251). Bazen profesyonel uygulayıcılar da örtülü faaliyeti diplomasi ve açık savaş arasındaki "üçüncü seçenek" olarak adlandırmaktadır (Johnson ve Wirtz, 2004, s.370).

Örtülü Faaliyetler; “propaganda, siyasi, ekonomik ve paramiliter askeri örtülü faaliyet” (Johnson ve Wirtz, 2004, ss.372-373) olmak üzere çok çeşitli etkinlikleri içerebilir.

“Söz konusu faaliyetler, bütün uluslar tarafından bir dereceye kadar kullanılmaktadır. En küçük ulusların bile, geleneksel diplomasinin dışında kalan perde arkası çabaları gerektirebilecek siyasi gündemleri vardır. Ayrıca, bu Örtülü Faaliyetler kendi ülkelerindeki sorunların üstesinden gelmek için başka bir hükümete teknik ve lojistik yardım veya çıkarları tehdit eden faaliyetlere yanıt olarak gerçekleştirilen eylemleri de içermektedir. Aşırı durumlarda, bu çabalar bir bilgisayar ağına girme, sabotaj veya rejim değişikliği gibi eylemleri ihtiva edebilir¹⁹” (Jensen, vd., 2013, s. 187).

“Hiçbir Örtülü Faaliyet, paramiliter veya savaş benzeri operasyonlardan daha riskli veya tartışmalı olmamıştır. Söz konusu faaliyetler genellikle büyük ölçekli ‘gizli’

¹⁹ 18 Eylül 1947'de CIA'nın kurulmasıyla, ABD'de Örtülü Faaliyet birinci öncelik haline gelmiş, 1950'lerin sonunda, amaçlarının (3) geniş kategoriye ayrılabilceği ölçüde gelişmiştir. Genel olarak Amerikan hedeflerini ve demokratik değerlerini destekleyebilmek için yabancı devletlerdeki fikir iklimini etkilemek için bazı operasyonlar başlatılmıştır. Diğer operasyonlar, bazı kişi ve kurumların konumunu güçlendirerek ve diğerlerininkini zayıflatarak yabancı ülkelerdeki siyasi dengeyi etkilemeye çalışmıştır. Üçüncü bir kategori, ABD hedeflerine hizmet eden bazı özel ulusal çıkarları ilerletmeyi hedeflemiştir.

savaşları içermektedir. 1963'ten 73'e kadar, CIA, ABD mücadeleden çekilinceye kadar, Kuzey Vietnam kuklaları Pathet Lao'ya karşı bir savaşta Kuzey Laos'un Meo tepe

kabilelerini desteklemiştir. Kamu kayıtlarından bazı örnekleri hatırlamak için CIA; Ukrayna, Polonya, Arnavutluk, Macaristan, Endonezya, Çin, Umman, Venezuela, Kuzey Kore, Malezya, Irak, Dominik Cumhuriyeti, Bolivya, Tayland, Haiti, Guetemala, Küba, Yunanistan, Türkiye, Vietnam, Afganistan, Angola ve Nikaragua'daki diğer 'gerilla savaşlarına' sponsor olmuştur" (Johnson ve Wirtz, 2004, s.373).

“Örtülü Faaliyet gerçekleştirme yeteneği, istihbarat kurumunun ilgili bölümüne makul miktarda güç ve sorumluluk vermektedir. Kontrol, yasallık, yanıt verebilirlik ve en önemlisi ise yasal yetkilendirme şeklindeki yönetim kaygıları, Örtülü Faaliyet için de geçerlidir: Açıktır ki, Örtülü Faaliyette riskler ve endişeler, istihbaratın diğer yönlerinde olduğundan biraz daha büyük olabilir. Ayrıca, Örtülü Faaliyet, belki de gözetim hariç diğer istihbarat faaliyetlerinden daha fazla bir şekilde bazı insanların demokratik devletlerin ideallerini ihlal ettiğine inandıkları tek alandır” (Lowenthal, 2018, s.92).

2.1.2. İstihbaratın Siyasallaşması

Politika yapıcılarının sürekli olarak uyarlanmış, arka plan, bağlam, bilgi, uyarı ve riskler, faydalar ve olası sonuçların bir değerlendirmesini sağlayacak zamanında istihbarata ihtiyaçları vardır. ABD istihbarat anlayışında, istihbarat ve politika arasında kesin bir ayrım çizgisi bulunmakta olup, ikisi ayrı işlevler olarak görülmektedir.

“İstihbarat, en yüksek miktarda rehberliğe sahip olmak için politika, plan ve operasyonlara yeterince yakın olmalı, ancak objektifliği ve muhakeme bütünlüğünü kaybedecek kadar da yakın olmamalıdır” (Kent, 1965, s.167). Hükümet, politika yapıcılar tarafından yönetilmektedir. İstihbaratın bir destek rolü vardır ve politika seçimlerinin savunuculuğunu etkilemeyebilir. Politika yapıcılarla ilgilenen istihbarat görevlilerinin profesyonel tarafsızlığı korumaları ve belirli politikaları, seçimleri veya sonuçları zorlamamaları beklenmektedir. Bu bağlamda; istihbaratın siyasallaşması, “Politikayı

desteklemek için önceden belirlenmiş olan sonuçları veya temel yargıları karşılamak için geliştirilen herhangi bir istihbarat veya analiz” anlamına gelmektedir (Goldman, 2006, s. 110).

“İstihbarat literatürü, siyasallaşmanın, istihbarat analizinin kasıtlı olarak veya kasıtsız olarak, politika yapıcılara eldeki durumun cıalanmamış gerçeği değil, istedikleri sonuçları verecek şekilde çarpıtılması durumunda gerçekleştiğini öne sürmektedir” (Johnson ve Wirtz, 2004, s.167).

Siyasallaştırma çeşitli biçimler alabilse de, akademisyenler bitmiş istihbarat üretiminin gereksiz politika veya siyasi etki nedeniyle bozulabileceği 3 yola odaklanmaktadır.

Bunlardan;

1’ncisi analistin, yetkililerin politika ve tercihlerini destekleyen bulguları vurgulaması veya siyasi ile kişisel rahatsızlığa neden olabilecek konuları görmezden gelmesi için doğrudan baskı altında tutulabilmesidir. Bu çerçevede, 2’nci Körfez Savaşı’nın hemen ardından ortaya çıkan siyasi nedenlerle istihbarat üretiminin doğrudan manipülasyona tabi tutulduğu şeklindeki iddialar Saddam Hüseyin’in Kitle İmha Silahları üretmek için aktif bir program ve bu silahların büyük bir stokuna sahip olduğuna ilişkin yönetimleri destekleyen kesin kanıtlar somutlaşmadığında ortaya çıkmıştır.

2’ncisi üst düzey yetkililer ve memurlar bazen istihbarat yöneticileri ve analistlere hoş karşılandıkları veya nefret ettikleri analizler hakkında incelikli ve çok incelikli olmayan ipuçları vermesidir. İstihbarat tüketicileri, kendilerine cesaret verici raporlar sunan analizcileri ödüllendirir, ancak kendilerine endişe verici haberleri sunan analistleri reddeder, azarlar veya cezalandırırsa, her yerdeki analistlere güçlü bir sinyal gönderecektir.

3'ncüsü analistlerin, mesleki çıkarlarını geliştirmek, kişisel veya profesyonel rakiplerine saldırmak veya kariyerlerini ilerletmek için tahminlerini çarpıtabilecek olmasıdır.

“Öte yandan, demokrasilerde tüm üst düzey pozisyonların doğası gereği politik olması da dikkat çekici bir özelliktir. ABD Merkezi İstihbarat Direktörü veya Ulusal İstihbarat Direktörü olan 21 kişiden 6'sı Başkanlar tarafından kovulmuş (Dulles, Helms, Colby, Deutch, Goss, Blair); Başkanlığın kontrolündeki partizan değişiklikler sonucu 3'ü işlerini kaybetmiş (Bush, Turner, Gates); ve 2'si Başkan'a erişimlerinin olmamasından dolayı (McCone, Woolsey) hayal kırıklığı içinde istifa etmiştir (Lowenthal, 2018, s.13).

Yukarıda bahsi geçen özellik göz önünde bulundurulduğunda;

“Politika ve istihbarat arasındaki ayrıma 3 önemli uyarı eklenmelidir. İlk olarak, istihbaratın politikadan farklı olduğu fikri istihbarat yetkililerinin sonucu umursamadığı ve etkilemediği anlamına gelmemektedir. Kabul edilebilir istihbarat sağlayarak süreci etkileme ile politika yapımcıların kabul edilemez olan belirli bir seçim yapması için istihbaratı manipüle etmeye çalışması arasında ayırım yapılmalıdır. 2'nci olarak, üst düzey politika yapımcılar, üst düzey istihbarat yetkililerinden kendilerine verilen analizlere ilişkin görüşlerini sorabilir. 3'ncü olarak, bu ayırım politikaya istihbaratın tavsiyesi olarak tek bir yönde işlemektedir. Hiçbir şey politika yapımcıların istihbaratı elden reddetmesi veya kendi analitik girdilerini sunmasını engelleyememektedir. Burada zor ve hızlı kurallar yoktur ama yazılı olmayan ve genel kabul görmüş bir standart vardır” (Lowenthal, 2009, ss.26-27).

“Loch K. Johnson, ABD'nin özellikle stratejik istihbarat yapılanmasına ilişkin yaptığı değerlendirmeler neticesinde, tespit ettiği olumsuzlukları, politika yapımcılara objektif, abartısız ve sansüresiz istihbarat sunma başarısızlığı; politika yapımcıların, objektif istihbarata itibar etmeyip umursamaması; fark gözetmeksizin istihbarat toplanması; Örtülü

Operasyonların rastgele kullanılması; yurtdışındaki ajanların ve görevlilerin yetersiz korunması; ABD içinde istihbaratın uygunsuz kullanımı; istihbarat komuta kademelerindeki yetersiz hesap verme zorunluluğu şeklinde ‘Stratejik İstihbaratın 7 Günahı’ şeklinde özetlemiştir. Söz konusu günahın özellikle ilk ikisi CIA’nın görevini hakkıyla ifasından alıkoymaktadır” (Seren, 2017, s.370).

Ülkelerin milli güvenlik politikalarının oluşturulmasına katkıda bulunacak şekilde iç ve dış güvenlik, dış politika, terörle mücadele ile ulusal istihbarat stratejilerinin belirlenmesi, politika yapıcılara karar avantajı sağlanmasına yönelik yapılan stratejik istihbarat analizinde, sağlıklı, uzun vadeli, objektif, öngörülü, yaratıcı ve milli menfaatlere yapıcı katkıda bulunabilecek mahiyette değerlendirmeler gerçekleştirilebilmesi için öncelikli olarak Yapılandırılmış İstihbarat Analizi Tekniklerinden azami ölçüde istifade edilmesinin önemli olduğu kıymetlendirilmektedir.

2.1.3. Stratejik İstihbarat Özelinde Türkiye

“Genelde istihbarat, özelde stratejik istihbaratı, doğrudan doğruya dış politikanın oluşturulmasında kullanılacak analizler şeklinde algılayan ve yorumlayan bir trend ve geleneğin bulunduğu” (Seren, 2017, s.442) görülmektedir. Dünyanın diğer uluslarındakine benzer şekilde “Türkiye’de de istihbarat ve stratejik istihbarat faaliyetleri ulusal güvenlik olgusu etrafında şekillenmektedir. Bu durumun en önemli sebebi stratejik istihbarat kavramının daha çok dışsal tehditlere karşı geliştirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır” (Karaağaç, 2018, s. 97).

“Stratejik istihbaratın; dış politika alanında kullanılan ve bu doğrultuda oluşturulan kararları destekleyen önemli bir unsur ve araç olduğu görülmektedir. Ancak, stratejik istihbaratı; sadece ‘dış politika alanına hapseden’, yani onu salt bir ‘dış istihbarat

faaliyetine' indirgeyen bakış açısı da; özellikle günümüzdeki küreselleşme olgusuyla birlikte, iç ve dış güvenlik ayrımının güçleştiği, globalleşen sorunlardan artık herkesin etkilendiği bir dünyada, kullanım alanını daraltacağı için o ölçüde yanıltıcıdır" (Seren, 2017, s.443). Stratejik istihbarattan; ulusal güvenliğe ilişkin dış politika ve güvenlik konularının yanı sıra, halihazırda birçok sektördeki alanlarda istifade edilmektedir.

Türkiye'de de dünyadaki örneklerine benzer şekilde öncelikle ABD'de bir bilim dalı olarak ortaya çıkan stratejik istihbarat çerçevesinde başta MİT bünyesinde olmak üzere, ilgili diğer kurumlar nezdinde de gerekli hassasiyet gösterilmektedir.

"Bununla birlikte MİT bünyesinde 2011 yılında kurulan İstihbarat Araştırmaları Merkezi, akademiye yükselen bir disiplin olan istihbarat çalışmaları alanında akademik merkez olma misyonunu üstlenmektedir. Dünya istihbarat literatürünün incelenmesi, istihbarat alanında bilimsel yayınların çıkarılması, ulusal ve küresel düzeyde istihbarat olgusu üzerinde çalışmalar yapan düşünce ve strateji kuruluşları ile işbirliği sağlanması" (Taşkın, 2015, ss.108-109) şeklindeki hususlar, akademi ve MİT'in Stratejik İstihbarat yapılanma sürecine müştereken dahil olduğunu sergilemesi açısından kıymetlidir.

Türkiye'nin, güncel ulusal güvenlik ve dış politikası kapsamında yerel, bölgesel, küresel ve gelişen boyut çerçevesinde; başta Ege ve Doğu Akdeniz'deki sorunlar, Karadeniz, Irak ve Suriye'ye ilişkin iç ile dış güvenliği etkileyen gelişmeler, terörle mücadele, AB, BM ve NATO gibi uluslararası kurumlar ile münasebetler, Kafkasya'daki sorunlar, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile tesis edilmeye gayret edilen işbirliği ile enerji arz güvenliği olmak üzere, milli güvenliği ilgilendiren diğer birçok alana bilimsel tabanlı Yapılandırılmış Analitik Tekniklerinden istifade edilerek hazırlanacak olan stratejik istihbarat analizinin katkısının artırılmasının kritik önem taşıdığı değerlendirilmektedir.

ABD’de, 11 Eylül 2001 tarihindeki terörist saldırılar ve Irak’ın Kitle İmha Silahları hakkındaki hatalı 2002 Ulusal İstihbarat Tahminini takip eden araştırma komisyonları, istihbarat analizine ilişkin yeni bir yaklaşım ihtiyacını açıkça belgelemiştir.

“Dikkatler, başlangıçta, alternatif açıklamaları veya sonuçları belirleyerek ve analiz ederek geleneksel bilgeliği sorgulamak için "alternatif analiz" tekniklerine duyulan ihtiyaca odaklanmıştır. Bu yaklaşım daha sonra, Yapılandırılmış Analitik Teknikler olarak bilinen yöntemi kullanarak istihbarat analizinin ticari yapısını dönüştürmek için daha geniş bir çaba tarafından ele alınmıştır. İstihbarat Topluluğu’nda, ‘Yapılandırılmış Analitik Teknikler’ terimi, güncellenen eğitim materyallerinin resmi olarak onaylandığı 2005 yılının Haziran ayında resmîyet kazanmıştır” (Heuer Jr, Pherson, 2011, s.15-24).

“Düşmanların ve diğer yabancı aktörlerin niyetlerini ve yeteneklerini anlamak, özellikle biri veya her ikisi de gizlendiğinde zorlayıcıdır. Dahası, günümüzde uluslararası tehditler, kendilerini izlemeye ve kontrol altına almaya çalışanlara göre kendilerini daha hızlı adapte edebilen ve dönüştürebilen çok sayıda aktörü (devlet dışı varlıklar da dahil) içerdiğinden daha da karmaşıktır. Son olarak, finansal gelişmeler, bölgesel ekonomiler veya bir bütün olarak uluslararası sistem gibi karmaşık, etkileşimli sistemler akış halindeyken küreselleşme sonuçların çeşitliliğini artırmıştır” (A Tradecraft Primer, 2009, s.1).

“İstihbarat analistleri, istihbarat problemlerini çözmek ve analitik hataları

sınırlamak için bilişsel süreçleri, analitik teknikleri¹⁸ ve araçları¹⁹ kullanmaktadır. İstihbarat analizi ve eleştirel ile yaratıcı düşünme için temel düşünme²⁰ becerileri, analizi kolaylaştırmakta ve doğru sonuçların olasılığını artırmaktadır. Yöntem, nitel analiz yapmak için bir dizi ilke ve prosedürdür” (Intelligence Analysis, 2020, s. 4-1).

“ABD İstihbarat Topluluğundaki analiz halihazırda bir geçiş aşamasındadır ve ağırlıklı olarak tek bir analist tarafından yapılan bir zihinsel faaliyetten işbirliğine dayalı bir ekibe veya grup faaliyetine dönüşmektedir. Bu geçişin arkasındaki itici güçler; uluslararası sorunların artan karmaşıklığı ve bunun sonucunda çoğu analitik ürüne multidisipliner girdi gereksinimi, organizasyonel sınırlar boyunca daha fazla bilgiyi daha hızlı paylaşma ihtiyacı, özellikle analist, toplayıcı ve operatörler arasındaki sınırlar belirsizleştikçe uzmanlığın dağılımı ve alternatif zihinsel modellerin geçerliliğini belirleme ve değerlendirme ihtiyacı şeklinde sıralanmaktadır” (Heuer Jr, Pherson, 2011, s.19).

Yapılandırılmış analiz, analistlere analitik çerçeveleri ve yargılarını oluşturdukları temelin mümkün olduğunca sağlam olmasını temin etmede katkı sağlamaktadır. Her teknik, diğer analist ve yöneticilerin analitik bir yargının temelini görmeleri için izleyebileceği bir iz bırakmaktadır. Uygulanan belirli sayıda teknik ve araç, misyon ve duruma bağlıdır. Yapılandırılmış analiz, bir problemin unsurlarını ayırmayı, organize etmeyi ve bilgiyi sistematik olarak gözden geçirmeyi gerektirmektedir. Yapılandırılmış Analitik Teknikler,

¹⁸ Teknik, özel bir bilgi veya beceri kullanarak bir şeyler yapmanın bir yoludur. Analitik teknik; bir sonuca, değerlendirmeye veya her ikisine birden yol açan bir problemi ele almanın bir yoludur.

¹⁹ Araç, tekniğin uygulanmasını kolaylaştıran ancak kendi başına bir sonuç veya değerlendirme sağlamayan bir analitik tekniğin bileşenidir.

²⁰ Eleştirel düşünme, düşüncüyü iyileştirmek için planlı bir analiz ve değerlendirme sürecidir. Yaratıcı düşünme, yeni veya orijinal bir hususu yaratmayı içermektedir.

analistlere bilgiyi alt gruplara ayırarak, uygulanabilir veya doğru olmayan bir hipotez oluşturma kadar değerlendirme yolları sunmaktadır.

“Teknikler amaçlarına göre gruplandırılmıştır: Teşhis teknikleri öncelikle analitik argümanları, varsayımları veya istihbarat boşluklarını daha şeffaf hale getirmeyi amaçlamaktadır; aykırı teknikler açıkça mevcut düşünceye meydan okumaktadır; ve yaratıcı düşünme teknikleri yeni kavrayışlar, farklı bakış açıları ve/veya alternatif sonuçlar geliştirmeyi amaçlamaktadır. Analistler, kendileri için belirledikleri belirli görevi en iyi şekilde yerine getiren aracı seçmek isteyecektir. Bu tekniklerin tek başına uygulanması; analitik kesinliğin garantisi olmasa da, kararların doğruluğu, istihbarat değerlendirmelerinin karmaşıklığı ve güvenilirliği ile bunların politika yapıcılar için yararlılığını geliştirmektedir” (A Tradecraft Primer, 2009, s.6).

2.2. Temel ve Tanısal Yapılandırılmış Analitik Teknikler

2.2.1. Temel Yapılandırılmış Analitik Teknikler

Temel Yapılandırılmış Analitik Teknikler, daha fazla analizin gerçekleştirildiği yapı taşlarıdır. Tipik olarak, kalıpları ortaya çıkararak istihbarat sorununun ilk teşhisini elde etmek için istihbarat gayretinin başlarında uygulanmaktadır. Bu kapsamda:

“*Sıralama Tekniği*, yeni içgörüler ortaya çıkarmak için büyük veri gövdelerini düzenlemektedir. *Kronoloji Tekniği*; zaman içinde verileri görüntüleme, olayları veya eylemleri meydana gelme sırasına göre yerleştirme ve doğrusal olarak tasvir etmektir. *Matris Tekniği*, verileri satırlar ile sütunlar halinde düzenleme ve öğeleri görsel sunumla

karşılaştırmaktır. *Ağırlıklı Sıralama Tekniği*, tarafsızlığın uygulanmasını kolaylaştırma ve yaygın bilişsel güçlükleri azaltmayı sağlamaktadır. *Bağlantı Analizi Tekniği*, varlıklar arasındaki ilişkileri veya bağlantıları haritalama ve ölçmeye olanak vermektedir. *Olay Ağacı Ve Olay Haritalama Teknikleri*, hipotez tabanlı senaryoların diyagramını çizilmesini mümkün kılmaktadır²¹ (Intelligence Analysis, 2020, s. 5-1).

2.2.2. Tanısal Yapılandırılmış Analitik Teknikler

Tanısal yapılandırılmış analitik teknikler; analitik argümanları, varsayımları ve /veya istihbarat boşluklarını daha şeffaf hale getirmekte, analitik değerlendirmeleri ve sonuçları güçlendirmek için çoğu diğer analitik tekniklerle birlikte kullanılmaktadır. En sık kullanılan tanısal teknikler; “*Temel Varsayımların Kontrolü Tekniği*, *Bilgi Kontrol Kalitesi Tekniği*, *Göstergeler/Değişim İşaretleri Tekniği*” (Intelligence Analysis, 2020, s. 5-15) şeklinde sıralanmaktadır.

“*Temel Varsayımların Kontrolü*: Temel varsayım, analistlerin doğru olduğunu kabul ettikleri ve bir değerlendirmenin temelini oluşturan herhangi bir hipotezdir.”²²

Bu tekniğin amacı, temel varsayımları baltalamak veya terk etmek değildir; daha ziyade, onları açık hale getirmek ve hangi bilgileri veya gelişmeleri yeniden düşünmeyi talep

edeceğini tanımlamaktır. Varsayımları yeniden kontrol etmek, kararları kesinleştirmeden önce her zaman değerlidir. Bir analist etkili bir şekilde kendi kendini kontrol edemediği için temel varsayım kontrolleri işbirlikçi olmalıdır” (Intelligence Analysis, 2020, s. 5-15).

²¹ Bu teknikler; değerlendirmeleri daha titiz hale getirerek, bitmiş istihbaratın sunumunu ikna edici bir şekilde iyileştirmekte, ilerlemeyi ölçmenin yollarını katkı sağlamakta, bilgi açıklarını tespit etmekte, bilgi ve istihbarat sağlamaktadır.

²² Örneğin, analistler yalnızca bir askeri gücün temel teknik askeri değişkenlerini analiz etmeye odaklanabilir ve bir kuvvetin çöl, açık düz veya kutup sahası gibi belirli bir ortamda faaliyet göstereceğini varsayabilir.

“Bu varsayımlar, genellikle başka bir ülkenin niyetleri veya yetenekleri, hükümet süreçlerinin o ülkede çalışma şekli, siyasi güçlerin göreceli gücü, kilit kaynakların güvenilirliği veya doğruluğu, aynı konuda daha önceki analizlerin geçerliliği veya faaliyetin gerçekleştiği bağlamda ilgili değişikliklerin varlığı veya yokluğu ile yakından ilgilidir” (Richards ve Randolph, 2011, s.145).

“Temel Varsayımların Kontrolü, temel analizin altında yatan kilit çalışma varsayımlarını açıkça listelemeye ve bunlara meydan okumaya yönelik bir alıştırmadır. Söz konusu teknik en çok analitik bir projenin başlangıcında yararlıdır. Bu kontrollere analizin başlangıcında başlamak genellikle iyi bir fikirdir, çünkü herkes masaya ön kabul ve varsayımlar getirir. Bu süreç, genellikle bilinçsizce aynı önyargıları ve varsayımları paylaştıklarından dolayı uzun süre birbirleriyle çalışan gruplar ve bireyler için özellikle değerli olabilmektedir²³” (A Tradecraft Primer, 2009, s. 7).

“Analitik bir proje sırasında çalışma varsayımlarını açıkça tanımlamak analistlere; analitik argümanın mantığını açıklama ve hatalı mantığı ortaya koymada, bir sorunu şekillendiren temel faktörleri anlamalarında, bir konu hakkında düşünmeyi teşvik etmede, anahtar faktörler arasındaki gizli ilişkileri ve bağlantıları ortaya çıkarmada, bir varsayımı terk etmelerine neden olacak gelişmeleri belirlemede, onları şaşırtabilecek değişen koşullara hazırlanmada yardımcı olmaktadır” (Intelligence Analysis, 2020, s.5-15).

²³ “Örneğin, askeri analiz sadece bir askeri gücün temel teknik ve askeri değişkenlerini analiz etmeye odaklanabilir ve bu kuvvetlerin belirli bir ortamda faaliyet göstereceğini “varsayabilir”. Veya ekonomistler dış ekonomik reformların beklentilerini değerlendirdiğinde, bilinçli ve bilinçli olmayan bir şekilde bu ülkelerde ya da gelecekte var olabilecek ya da olmayabilecek bölgede bir dereceye kadar siyasi istikrar varsayabilirler. Bununla birlikte, diğer koşulları veya varsayımları doğru varsaymak, değerlendirmeyi önemli ölçüde etkileyebilir. Benzer şekilde, gelişmekte olan bir ülkenin iç istikrarını inceleyen politik analistler bilinçsiz olarak istikrarlı, ancak dalgalı bir hal alabilecek petrol fiyatları ele alabilirler. Bu örneklerin tümü, analistlerin analizlerini yapmak için sıklıkla belirtilen ve ifade edilmemiş varsayımlara bağlı olduklarını vurgulamaktadır” (A Tradecraft Primer, 2009, s. 7).

“Gizli varsayımları tanımlamak zordur çünkü çoğu zaman bilinçaltında da olsa doğru olduğuna inanılan fikirlerdir. Bu nedenle, varsayımlar nadiren incelenmekte ve neredeyse hiç sorgulanmamaktadır. Aldığımız her kararda varsayımlar formüle etmekteyiz;

çoğu durumda varsayımlarımız değişmeden kalır. Bu durum, özellikle “yanlış varsayarsak” tehlikeli olabilir, ‘ayna görüntülemesine’ veya kişisel deneyim merceğinden bilgi filtrelemesine yol açabilir. Görüntüyü aynaladığımızda, başkalarının dünyayı bizim gibi gördüğünü varsayabiliriz. Örneğin, 1993 yılında, Federal Soruşturma Bürosu (FBI), Teksas Waco yakınlarındaki David’liler kolu olarak bilinen dini bir gruba (mezhebe) karşı bir olaya müdahil olmuştur. Olay; Alkol, Tütün, Ateşli Silahlar ve Patlayıcılar Bürosu ile federal ajanların yasadışı silah arayan bir arama emri sunmaya çalıştığına başlamıştır. 51 gün sonra olay yerinde FBI yöneticileri, annelerin çocuklarının acı veren gaza maruz kalmasına izin vermeyeceği gerekçesiyle Davidian yerleşkesine göz yaşartıcı gaz enjekte etmeye karar vermiştir. Müteakiben FBI yöneticilerinin David lideri David Koresh’i ‘hilekar’ olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Kolluk deneyimleri ve Koresh’in davranışları göz önüne alındığında, bu mantıksız bir sonuç değildir. Ancak, Koresh’in Mesih olduğuna inanan takipçilerinin bağlılık düzeyi hafife alınmıştır. Büro personeli kilit bir varsayım denetimi yapsaydı, kendileri ve Davidianların dünyayı çok farklı şekillerde gördüklerini fark etmiş olabilirdi” (Jensen, vd., 2013, s. 137).

Bu minvalde anılan tekniğin özellikle; Irak’ta kronik istikrarsızlığın nedeni olan siyasal krize ilişkin değerlendirmeler, İran’ın bölgesel niyetleri ve rejim içi dengelerinin dinamiklerin anlaşılmasına yönelik çalışmalar, Suriye’deki iç savaş bağlamında özellikle Suriye’nin kuzeyi ile İdlip’teki durumun sağlıklı analizinin yapılmasına yönelik sahadaki aktörlerin detaylıca incelendiği projeler ile son dönemde özellikle Ege ve Doğu Akdeniz’deki Türkiye’nin hak ile menfaatlerinin korunmasına katkı sağlamayı hedefleyen ve yeniden etraflıca durum tespiti yapılmasını gerektiren değerlendirmelerde etkili bir

şekilde kullanılabileceği değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu şekilde bir kullanımın stratejik analiz bağlamında Türkiye’yi ilgilendiren güvenlik problemlerinin neden sonuç ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde ortaya konmasını sağlayarak, tutarlı, tedbir odaklı bir içerik ile politika yapıcılarının konuya ilişkin öngörülü çalışmalar ihtiyacının karşılanmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

“Bilgi Kontrol Kalitesi Tekniği: Kaynakların geçerliliğini tartmak, herhangi bir analitik değerlendirmenin temel bir özelliğidir. Analistlerin analitik yargılarına ne kadar güven duyduklarını tespit etmek, bilginin güvenilirliğine ve doğruluğuna dayanmalıdır. Analistler, analitik yargıları için bilgileri periyodik olarak kontrol etmelidir; aksi takdirde, önemli analitik yargılar düşük kaliteli bilgilere bağlanabilir. Kapsamlı bir bilgi kalitesi kontrolü, analistlere ‘bildikleri’ ve ‘bilmedikleri’ hakkında doğru bir değerlendirme sağlamaktadır. Bu teknik ilk olarak analiz sürecinin tarama aşamasında uygulanmalıdır.

Bilgi incelemesinin tam anlamıyla etkili olabilmesi için, analistlerin kaynaklar hakkında mümkün olduğunca çok arka plan bilgisine ihtiyaçları vardır²⁴” (Intelligence Analysis, 2020, s.5-16, 17).

“Göstergeler/Değişim İşaretleri Tekniği: Bu teşhis tekniği, öncelikle analistlere kişileri, etkinlikleri, gelişmeleri veya ilgi alanlarındaki eğilimleri belirlemede yardımcı olmaktadır. Anılan teknik çerçevesinde; “olayları ve hedefleri izlemek, ortaya çıkan eğilimleri tespit etmek ve beklenmeyen değişiklikler konusunda uyarmak için

²⁴ Örneğin İnsan İstihbaratı/Karşı İstihbarat kapsamında analistler; “raporu kim yazdı ve rapor yazarı hangi kuruma ait? Orijinal toplamadan bu yana verilerde ne gibi değişiklikler yapıldı? Kaynağın amacı tespit edilebilir mi?” şeklinde sorular yöneltebilir. “Örneğin Irak’taki Kitle İmha Silahları ile ilgili bilgi kalitesi problemlerine ilişkin analitik hatalar, tek ve belirsiz bir kaynağa aşırı güvenmeyi, analistlerin teknik toplamanın sınırlamalarını tam olarak anlamadaki başarısızlıklarını içermektedir” (A Tradecraft Primer, 2009, s. 11).

gözlemlenebilir olaylar veya eğilimlerin bir listesi periyodik olarak gözden geçirilmektedir” (A Tradecraft Primer, 2009, s. 12).

Analist, değişiklikleri izlemek ve değerlendirmek için zaman içinde bir olayı izlemesi gerektiğinde, bu tekniği kullanabilmektedir. Bir gösterge listesi, analistlerin gelişmeleri izlemesine ve analitik yargılar için daha somut bir durum oluşturmaya olanak tanımaktadır. Değişimin Göstergeleri/İşaretleri, hangi senaryonun ortaya çıktığını belirlemelerine yardımcı olmak için genellikle analistler tarafından oluşturulan belirli senaryolara bağlanmaktadır.

2.3. Gelişmiş Yapılandırılmış Analitik Teknikler

2.3.1. Karşıt Yapılandırılmış Analitik Teknikler

Karşıt yapılandırılmış analitik teknikler, devam eden varsayımlara meydan okumakta ve muhtemel sonuçları genişletmektedir. Söz konusu teknikler; analistlere, özellikle açıkça belirtilmediğinde veya bilinmiyorsa, tehdit niyetlerini anlamada yardımcı olmaktadır.

Karşıt teknikler, genellikle sorunu farklı birden çok bakış açılarından keşfetmektedir.

Bu, analistlerin analitik eleştiriyi daha iyi kabul etmeleri ve analitik argümanlar ile zihniyetleri keşfederek, bunlara meydan okumak için daha geniş yollar sunmasına olanak tanımaktadır. Uygun teknik uygulama; analistlere önyargılar ve varsayımların derinlemesine

incelenmesini ve uygunluk, çıkarım ve sonuç açısından test edilmesini sağlamada yardımcı olmaktadır. Bu kapsamda;

“*Çelişen Hipotezler Analizi (ÇHA)*: Bu teknik, tarafsız sonuçlara varmak için rekabetçi bir süreç aracılığıyla birden fazla hipotezi değerlendirmeye ve sonuçları doğrulamaya çalışmaktadır. Bu teknik, tahmine dayalı değerlendirmeler oluşturmak için

kullanışlıdır. Analistler, alternatif açıklamaları (hipotezleri) belirlemekte ve hipotezleri doğrulamaktan ziyade doğrulamayacak tüm kanıtları değerlendirmektedir.

ÇHA, analistlerin her seferinde bir inandırıcılık değerlendirmesinden ziyade tüm makul alternatifleri açıkça belirlemesini ve bunları birbirlerine karşı değerlendirmesini gerektirmektedir. ÇHA, hipotezleri çürütmek için kanıt aramayı içermektedir. En olası hipotez genellikle ona karşı en az kanıta sahip olandır. Geleneksel analiz genellikle tercih edilen bir hipotezi doğrulamak için kanıt aramayı gerektirmektedir. Analistler bazen ağırlıklı sıralama tekniğini ÇHA ile entegre etmektedir; bu, bir hipotezi diğerinin lehine yükseltmeye yardımcı olabilir” (Intelligence Analysis, 2020, s.6-1).

Söz konusu tekniğe ilişkin metot kapsamında; 1’nci safhada istihbarat sorunu belirlenmekte, 2’nci safhada istihbarat problemine ilişkin tüm olası hipotezler tespit edilmekte, 3’ncü safhada istihbarat problemiyle ilgili tüm bilgiler toplanarak, bir listesi yapılmakta, 4’ncü safhada her bir hipotezin üstte ve her bir bilgi parçasının solda olduğu bir matris (Çizelge 2.1.) hazırlanmakta, 5’nci safhada her bir bilgi parçasının her bir hipotezle tutarlı mı yoksa tutarsız mı olduğunu belirlenmekte, 6’ncı aşamada matris düzeltilerek, hipotezler yeniden değerlendirilmekte ve tanı değeri olmayan bilgiler kaldırılmakta, 7’nci safhada her bir hipotezin göreceli olasılığı hakkında geçici sonuçlar çıkarılmakta, 8’nci safhada sonuçların öncelikle birkaç kritik bilgiye dayanıp dayanmadığını analiz edilmekte, 9’ncü safhada sonuçlar bildirilmekte, 10’ncü aşamada ise olayların beklenenden farklı bir seyir izlediğini gösterebilecek gelecekteki gözlemler için kilometre taşları tanımlanmaktadır.

Çizelge 2.1. Savaş alanı istihbarat hazırlığı sürecinin 4’ncü safhası sırasında kullanılan ÇHA (Intelligence Analysis, 2020, s.6-1) uyarlaması gerilla kuvveti faaliyetleri

Emare ve Hipotezler	H1	H2	H3	H4
E1	?	C	?	C
E2	I	C	I	C
E3	?	?	?	?
E4	C	C	C	I
E5	C	C	C	I

E6		C	C	C	I
E7		I	C	C	I
E8		?	?	?	?
Tutarlı [Consistent (C)]		Tutarsız [Inconsistent (I)]		Nötr [Neutral (?)]	
H1	Tehdit-1/Tehdit-2, Dışişleri Bakanını zirvede hedef almaktadır (Tehdit-2'ye atıfta bulunan internet videosu)				
H2	Tehdit-1/Tehdit-2, Zirveyi barış sürecini bozmak için hedef almaktadır.				
H3	Tehdit-1, Zirvede Dışişleri Bakanı'nı hedef almaktadır.				
H4	Tehdit-1, barış sürecini bozmak için Zirveyi hedef almaktadır.				
E1	Tehdit-1, operasyon alanındaki güvenlik kuvvetlerine saldırıyı kolaylaştırmaktadır.				
E2	Tehdit-1, güvenlik gücü bombardımanını gerçekleştirecek dış yeteneği koordine etmektedir.				
E3	Tehdit-1 kolaylaştırıcıdan daha fazlasıdır (güvenlik gücü bombalamasını kişisel olarak tamamlar).				
E4	Tehdit-1, Haziran ortasında operasyon bölgesinde güvenli bir ev kurmuştur.				
E5	Tehdit-1, Haziran ortasında hedeflenen kaynakları operasyon alanına taşımaya çalışmaktadır (bilinmeyen ülkeden dış yetenek dört personel)				
E6	Tehdit-1, Temmuz ayında operasyon alanındaki konferanslara atıfta ve satış ortağı ile ilave malzeme için talepte bulunmaktadır.				
E7	Tehdit-1, başkentteki otele saldırıyı kolaylaştırmaktadır (Video yok-güven yok)				
E8	Başkentteki otele yapılan saldırı sonrası Tehdit-1 hakkında rapor yoktur.				

Söz konusu teknikten; iç ve dış güvenlik, dış politika, milli güvenliğe ilişkin stratejik istihbarat analizi kapsamındaki değerlendirmelerde etkin bir şekilde istifade edileceği düşünülmektedir.

Şeytanın Avukatlığı: Analistler, önerilen analitik sonuçları gözden geçirmek için şeytanın savunuculuğu tekniğini kullanmaktadır. Şeytanın savunuculuğu, analitik bir fikir birliğine veya kritik öneme sahip bir istihbarat sorusu hakkındaki temel varsayıma meydan okumak için kullanıldığında en etkilidir.

Bazı durumlarda, analistler temel bir varsayımı gözden geçirebilir ve aksi bir değerlendirmeyi destekleyen argümanları ve verileri gösteren bir ürün sunabilir. Şeytanın savunuculuğu, mevcut analitik düşünce çizgisinin yakın incelemeye dayanacağına dair daha fazla güven sağlayabilir.

“Hakim analitik çizgiye meydan okumak için Şeytanın Avukatı; ana yargı ve

temel varsayımların ana hatlarını çizmeli ve bu mevcut analitik görüşü destekleyen kanıtları karakterize etmeli, meydan okumaya en açık görünen bir veya daha fazla belirtilen veya belirtilmeyen varsayımı seçmeli, alternatif bir hipotezi destekleyebilecek veya mevcut düşünceyle çelişen kanıtları vurgulamalı, gözden geçirme büyük analitik yanları ortaya çıkarırsa, farklı bir analitik sonuç için argümanları ortaya koyan ayrı bir karşıt makale taslağı hazırlamayı düşünmelidir” (A Tradecraft Primer, 2009, s. 17-18).

Takım A/Takım B Tekniği: Takım A/Takım B Tekniği, iki (veya daha fazla) güçlü görüş veya çelişen hipotezleri karşılaştıran ayrı analitik ekiplerin kullanılmasını içeren bir süreçtir.

“Takım A /Takım B yaklaşımı, amacın tek bir baskın zihniyete meydan okumak olduğu Şeytanın Avukatlığı’ndan farklıdır. Takım A/Takım B, açıklığa kavuşturulması gereken bir konu hakkında rekabet halinde ve muhtemelen eşit derecede güçlü zihniyetler olabileceğinin farkındadır. Yöneticiler, analistlerin rakip grupları arasında ofis gerilimleri olduğunda, bir Takım A/Takım B yaklaşımının, karşıt uzmanların diğer grubun bakış açısından liyakati görmelerine yardımcı olabileceğini keşfetmiştir” (A Tradecraft Primer, 2009, s. 19).

Bir Takım A/Takım B çalışması; önemli bir konu üzerinde iki veya daha fazla rakip hipotezi belirlemek, her hipotez için yapılabilecek en iyi durumu geliştirmek için ekipler oluşturmak veya bireyler belirlemek, ilgili pozisyonlarını destekleyen tüm bilgileri gözden geçirmek, hipotezlerini destekleyecek eksik bilgileri belirlemek, her bir argümanı, temel varsayımların açık bir sunumu, anahtar kanıt parçaları ve argümanın arkasındaki mantığın dikkatli bir şekilde ifade edilmesiyle yapılandırmak maksadıyla yapılmaktadır.

Yüksek Etki/Düşük Olasılık Analizi: Söz konusu teknik, gerçekleşmesi halinde büyük politik sonuçları olacak, görünüşte beklenmedik bir olayı vurgulamaktadır. Bu teknik, analistleri ülkelerinin çıkarları üzerinde büyük etkileri olabilecek görünüşte düşük olasılıklı

olayların potansiyel etkisine duyarlı hale getirmektedir. Bu tekniğin kullanılması, analistler ve politika yapıcılar bir olayın muhtemel olmadığına ikna olduğu, ancak meydana gelmesinin sonuçları hakkında fazla düşünmedikleri zaman tavsiye edilmektedir. Aslında bu, istihbarat ve politika topluluklarının beklenmedik ancak imkansız olmayan bir olaya karşı tetikte olması gerektiğine dair bir uyarıdır. Anılan tekniğe ilişkin metot çerçevesinde;

“Bir olayın olası olmadığına dair güçlü bir şekilde kabul gören bir görüş varsa, tam tersini varsaymak zor olmamalıdır. Yüksek etkili sonuç açıkça tanımlanmalıdır. Düşük olasılıklı sonuç için bir veya daha fazla makul açıklama veya ‘yollar’ oluşturulmalıdır. Mümkünse ivmedeki olası tetikleyiciler veya değişiklikler eklenmelidir. Akla yatkın ancak öngörülemeyen ani değişim tetikleyicilerinin gelişmesine yardımcı olmak için geniş deneyime sahip analistlerle beyin fırtınası yapılmalıdır. Kötü bir sonucu caydıracak veya olumlu bir sonucu teşvik edecek faktörler belirlenmelidir” (A Tradecraft Primer, 2009, s. 22).

“*Ya Eğer?*” Analizi: Bu analiz, bir olayın meydana gelmeyeceği veya güvenle yapılan bir tahminin tamamen doğrulanamayacağına ilişkin güçlü bir zihniyete meydan okumak için bir tekniktir. “Ya Eğer?” analizi, yüksek etkili/düşük olasılık analizine benzemektedir; ancak, beklenmedik bir olayın sonuçlarına odaklanmamaktadır. “Ya eğer” analizi, beklenmedik olayın nasıl gerçekleşebileceğini açıklamaya çalışmakta, ayrıca, analistleri önemli bir değişimin erken belirtilerini fark etmeye hazırlayan bir farkındalık yaratmaktadır.

“Yüksek etki /Düşük olasılık analizi, karar vericileri öncelikle yakın zamandaki beklenmedik gelişmelerin, daha önce çok olası olmadığı düşünülen bir olayın meydana gelebileceğine işaret ettiği konusunda uyarmaktadır. Son kanıtlar veya bilgilerden çıkararak ileriye doğru yansıtma yapmaktadır. Aksine, “Ya Eğer?” analizi tipik olarak bir tetikleyici olarak yeni kanıt veya anormal bilgi gerektirmemektedir. Geriye bakar, şaşırtıcı bir sonuç

hayal eder ve ardından sonucun ortaya çıkabileceği çeşitli yolları haritalandırır” (Intelligence Analysis, 2020, s.6-7).

2.3.2. Yaratıcı Yapılandırılmış Analitik Teknikler

Yaratıcı yapılandırılmış analitik teknikler, analistlere analitik bir soruna farklı ve çoklu perspektiflerden yaklaşımda yardımcı olmaktadır. Yaratıcı teknikler, analistlerin olayları tahmin etme ve yaratıcı bir şekilde fikir üretme becerisini kolaylaştırmaktadır. İlaveten, yaratıcı tekniklerin doğru şekilde uygulanması, analitik ekip üyeleri arasındaki bakış açılarındaki farklılıkları ve farklı varsayımları belirlemeye yardımcı olabilir. Bu kapsamda; *“Beyin Fırtınası: Beyin fırtınası, yeni düşüncüyü teşvik etmek için yaygın olarak*

kullanılan bir tekniktir; düşünmeye yardımcı olmak için diğer birçok yapılandırılmış analitik teknikte uygulanabilir. Beyin fırtınası en çok, analistlerin odaklanma konusunda belirli bir konu uzmanlığına sahip olduğu durumlarda etkilidir. Beyin fırtınasının, en üretken şekilde olması için çok yapılandırılmış bir süreçten geçmesi gerekmektedir. Kısıtlamasız, gayri resmi bir tartışma bazı ilginç fikirler üretebilir, ancak genellikle daha sistematik bir süreç zihniyetleri yıkma ve yeni anlayışlar üretmenin en etkili yoludur. Süreç, yeni fikir, içgörüler üretmek ve toplamak için farklı bir düşünme aşamasını ve ardından fikirleri temel kavramlar etrafında gruplamak ve düzenlemek için bir yakınsak düşünme aşamasını içermektedir” (Intelligence Analysis, 2020, s.6-8).

“Bu teknik, düşünme sürecinde yaratıcılığı en üst düzeye çıkarabilir, analistleri normal analitik zihniyetlerinin dışına çıkmaya zorlayabilir ve analistlerin fikir veya yaklaşımların pratikliği hakkındaki tipik ‘iyi yargılarını’ askıya alabilir” (A Tradecraft Primer, 2009, s. 27).

“Dışarıdan Düşünme: Bu teknik, bir sorunu dolaylı olarak şekillendirecek tüm

temel güçleri, faktörleri ve eğilimleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Anılan teknik, analistin analiz edilen konuyu etkileyebilecek daha geniş sosyal, örgütsel, ekonomik, çevresel, teknolojik, politik ve küresel güçleri veya eğilimleri değerlendirmek için uzmanlık alanının ötesine geçmesini gerektirmektedir” (Heuer Jr, Pherson, 2011, s.144).

“Dışarıdan düşünme, amacın belirli bir durumun nasıl gelişeceğini etkileyebilecek tüm kritik, dış faktörleri tanımlamak olduğu bir analitik projenin ilk aşamalarında en yararlıdır. Süreç, araştırılan sorun veya olgunun genel bir tanımını geliştirerek başlamaktadır. Konu üzerinde bir etkisi olabilecek, ancak üzerinde çok az etki yaratabilecek tüm kilit güçleri listelenmelidir. Daha sonra, bir aktör veya politika yapıcının biraz etki yaratabileceği temel faktörlere odaklanılmalıdır. Bu kuvvetlerin her birinin analitik problemi nasıl etkileyebileceğini değerlendirilmelidir. Mevcut kanıtlara dayanarak, bu kuvvetlerin belirli konu üzerinde gerçekten bir etkisinin olup olmadığı kıymetlendirilmelidir” (A Tradecraft Primer, 2009, s. 30).

Kırmızı Şapka/Takım Analizi Tekniği: Bu teknik, tehdidin bir sorun hakkında nasıl düşüneceğine dair fikirlerini formüle etmeye çalışarak, analistlerin tehdit davranışı modellemesini kolaylaştırmaktadır. Söz konusu teknik, bir istihbarat problemini farklı bir bakış açısı kullanarak çözmeye çalışan analistlerin yaptığı bir tür yeniden çerçeveleme tekniğidir. Kırmızı şapka/takım analizi, özellikle tehdit doktrini ve tehdidin karar verme sürecini etkileyebilecek tehdit ortamını derinlemesine anlamadan sınırlı bir değere sahiptir. Analistler, davranışları, özellikle tehdit davranışlarını tahmin etmeye çalışırken bu tekniği kullanmalıdır.

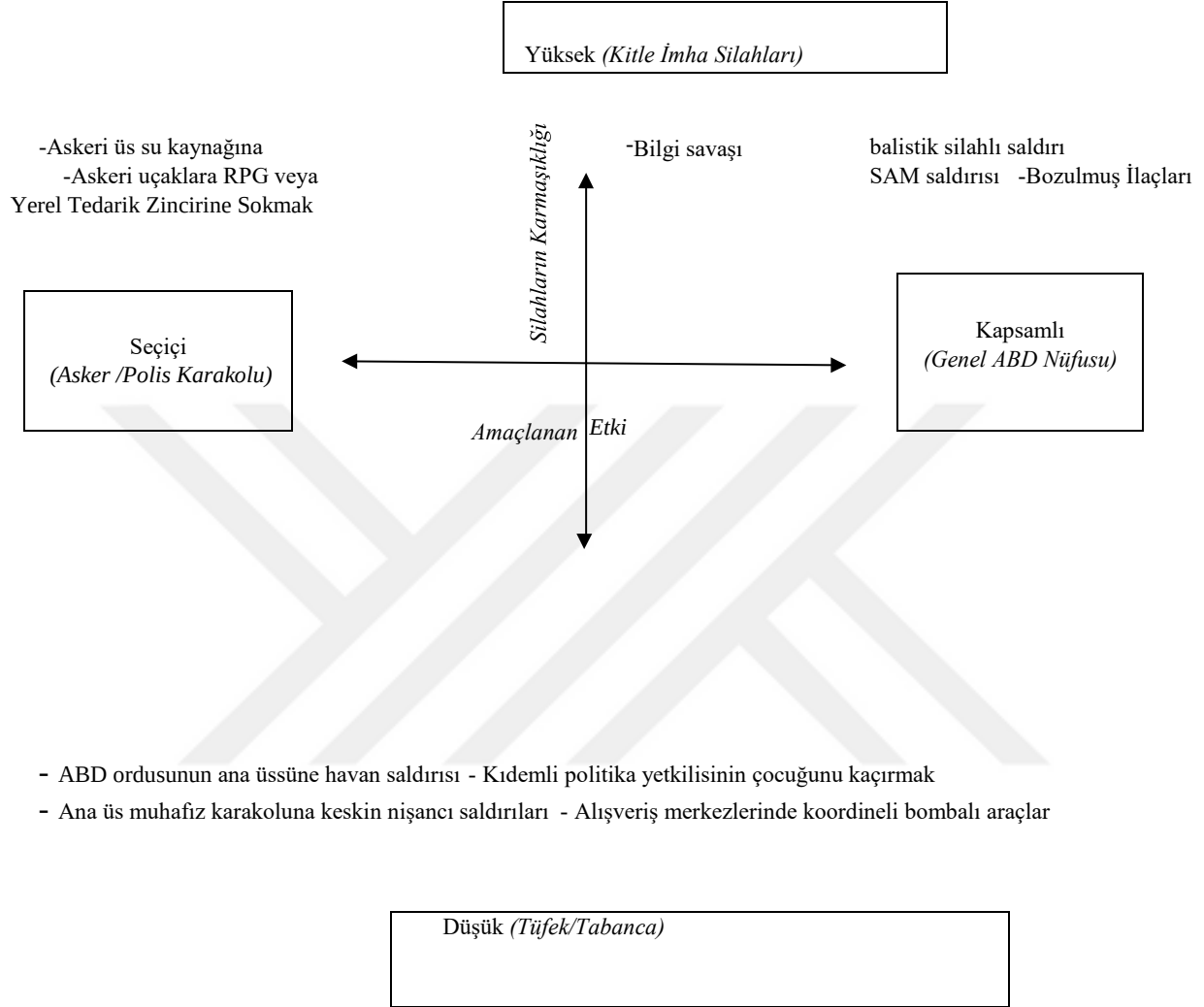
Anılan tekniklerin yanı sıra, “Senaryolar belirlenerek, analizi belirsizlikleri azaltma ve riski yönetmeye yardımcı olmaktadır. Analistler, farklı senaryolar varsayarak, bir durumun gelişebileceği çeşitli yolları belirleyebilmektedir. Bu süreç, karar vericilerin

gelecekte sahip olabileceği her türlü fırsatı kullanmak veya tersine risklerden kaçınmak için planlar geliştirmesine yardımcı olabilir” (Heuer Jr, Pherson, 2011, s.101).

Senaryoları geliştirmek ve analiz etmek üzere, “Basit Senaryolar, Alternatif Gelecekler Analizi ve Çoklu Senaryo Oluşturma” şeklinde teknikler bulunmaktadır. Bu bağlamda, karşıt tekniklerle keskin bir tezat oluşturma açısından özellikle Alternatif Gelecekler Analizi’ni irdelemekte fayda mevcuttur.

“*Alternatif Gelecekler Analizi*: Bu analiz, yüksek karmaşıklık ve belirsizlik olduğunda bir durumun gelişebileceği çeşitli yolları sistematik olarak araştırmaktadır. Alternatif Gelecekler Analizi (Çizelge 2.2.), bir durum çok karmaşık olarak görüldüğü veya sonuçlar tek bir değerlendirilmeye güvenilemeyecek kadar belirsiz olduğunda en yararlıdır. Bu tekniğin ne kadar ayrıntılı olduğuna bağlı olarak, çaba zaman, analitik kaynaklar ve paraya önemli bir yatırım anlamına gelebilir. Bu teknik; analistlerin bir olay veya eğilim hakkındaki yüksek özgüveni ve göreceli kesinliğine meydan okumaya çalışan karşıt tekniklerle keskin bir tezat oluşturarak, tek bir sonucu tahmin etmek yerine, analist ve politika yapıcının dikkate alması gereken çoklu sonuçları veya geleceği tanımlamak için bir durumun karmaşıklığı ve belirsizliğini kullanmaya çalışan farklı bir düşünme şeklidir” (A Tradecraft Primer, 2009, s. 34).

Çizelge 2.2. Anavatan için varsayımsal tehditler: potansiyel hedefleri tanımlamak için çeşitliliklerin kullanılması (A Tradecraft Primer, 2009, s. 35) uyarlaması

“Grafik, yabancı isyancıların ABD'ye nasıl bir saldırı gerçekleştirebileceğini anlamak için dört potansiyel geleceği tespit etmektedir. Bir beyin fırtınası egzersizi, analistlerin iki temel belirsizliği (isyancılar tarafından kullanılan silahların karmaşıklığı ve saldırının amaçlanan etkisi) belirlemesi ve bu faktörleri bir grafikte "x" ve "y" eksenleri olarak sıralamasına yardımcı olmuştur. 2 x 2 matrisinde ortaya çıkan dört kadrana, analistlerin çeşitli kombinasyonlardan potansiyel hedefleri görselleştirmesine izin vermiştir (silahların düşük ile yüksek karmaşıklığı ve bir saldırının seçici ile geniş amaçlanan etkisi). Örneğin, bir grup son derece gelişmiş silahlara sahip ve ABD'ye geniş bir saldırı planladıysa, potansiyel hedefler arasında bilgisayar ağları ve yerel uyuşturucu tedarikleri olabilir. Bir kadrana doldurduktan sonra analistler, böyle bir geleceğin olası göstergeleri veya işaretlerini tasarlamaya yönelebilir” (A Tradecraft Primer, 2009, s. 35).

Bu minvalde, söz konusu tekniklerin Türkiye’de de güvenlik eksenindeki iç ve dış politika ile stratejilerin belirlenmesine yönelik kullanımlarının artırılmasının, geleceğe yönelik stratejik belirsizlikleri azaltacak şekilde farklı seçeneklerin tespit edilerek, ilgili kurum, devlet yetkilisi ve politika yapıcılarının ülke menfaatleri ile örtüşen stratejileri formüle edip, uygulamasına olumlu katkıda bulunabileceği değerlendirilmektedir.

2.4. İstihbarat Tehdit Analizinin Güçlendirilmesine Yönelik Gayretler

“Yapılandırılmış Analitik Teknikler; bilişsel önyargıları azaltarak daha objektif ve güvenilir yargılarda bulunmak, aşırı bilgi yüklemesiyle başa çıkmak ve düşünce süreçlerini hem kendilerine hem de politika yapıcılara karşı daha titiz, tutarlı ve şeffaf hale getirerek bir hesap verebilirlik mekanizması görevi görmelerini sağlamak maksadıyla istihbarat analizinde kullanılmaktadır. Temel eksiklik; Yapılandırılmış Analitik Tekniklerin, politika topluluğuna dünyanın doğru değerlendirmelerini sunma nedenine yardım ettikleri veya zarar verdiklerinde ortaya çıkabilecek türden sürekli bilimsel sınıflandırmaya tabi olmamasıdır” (Chang, vd., 2018, s.1-2).

Heuer (2011) yapılandırılmış bir analitik tekniğin, insanın düşünce süreçlerinde kanıtlanmış problemlerden birini azaltmak veya önlemek için özel olarak tasarlanmışsa ve teknik bunu yaparken başarılı görünüyorsa, bu tekniğin görünüşte geçerliliğe sahip olduğunun söylenebileceğini ifade etmiştir (s. 309).

“Statüko ve onay önyargısı, Yapılandırılmış Analitik Tekniklerin azaltmayı amaçladığı en yaygın iki önyargıdır. Statüko önyargısı, analistler değerlendirmelerinde ‘değişiklik yok’ hipotezine fazla ağırlık verdiğinde ortaya çıkmaktadır. Yapılandırılmış Analitik Tekniklerin bir kısmı; dikkati tercih edilen bir hipoteze sınırlayarak, kanıtları mevcut inançları destekleyecek şekillerde yorumlayarak ve inançların altını çizen kanıtları olumsuz bir şekilde görüntüleyerek analistlerin çalışmalarını tehlikeye atabilecek onay

önyargısını kontrol etmeye yöneliktir. Karl Spielmann²⁵, birçok hipotezi test etmenin, kültürümüz ile rakiplerimiz arasındaki kültürel farklılıklar gibi ilgili bilgilerin göz ardı edilmemesini sağlayarak analistlerin hâkim zihniyetlerin üstesinden gelmelerine yardımcı olabileceğini öne sürmektedir. Örneğin, Şeytanın Avukatlığı, farklı bakış açılarını teşvik

ederek onay önyargısını azaltmaya çalışmaktadır” (Chang, vd., 2018, s.3).

Spielmann (2012) geleneksel bilgeliğin yeni bir görünümüne ihtiyaç duyduğu durumlarda kullanılan alternatif analizin, mevcut tehditlerle daha iyi başa çıkmak için gelişmiş tekniklerin kullanılabileceği bir alan olduğunu vurgulamaktadır (s. 21). Alternatif analizler, sistematik bir sürecin zirve noktası olmayıp, doğru yapmaya çalışmanın sadece ilk önemli adımıdır.

Spielmann, *Güçlendirici İstihbarat Tehdit Analizi* çerçevesinde, hangi teorinin uygun olmadığını test etmek için tutarsızlık analizi yapmakta, bu bağlamda teoriye uygun olmayan datalar bulup önemini vurgulayarak, hangi teorinin işler olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda;

“Alternatif analizi geliştirmek için birçok hipotezi test ederek, analitik değerlendirmeyi ihtiyatlı bir biçimde esnetmek; aldatmacayı test etmek için kaynağın güvenliğini bağımsız olarak test etmek; aldatmayı daha iyi test etmek için kayıp veriyi sistematik olarak değerlendirmek; başat görüşün kanıtları ve mantığını sıfırdan başlayarak, gözden geçirerek bir sağduyu oluşturmak şeklinde 4 teknik altında tedbirler tavsiye edilmektedir” (Spielmann, 2012, s. 23).

Söz konusu tedbirlerden; bazı durumlarda sıfırdan bir bakış açısıyla hipotezlerin geliştirilmesinin elzem olduğu, gerektiğinde verilerin analiste başat görüşü değiştirecek şekilde katkıda bulunacağı ve hakim görüşü kırabilecek yeni bir hususun önerilebileceği şeklinde tanımlanabilecek olan *Başat Görüşün Kanıtları Ve Mantığını Sıfırdan Başlayarak, Gözden Geçirip Bir Sağduyu Oluşturun* şeklindeki 4’ncü teknikten özellikle iç ve dış

²⁵ Harvard Üniversitesi’nden Siyaset Bilimi alanında doktora sahibi olan Dr. Karl Spielmann, CIA’nın İnkâr ve Aldatma bileşeninde emekli bir kıdemli analisttir.

güvenlik ile politikaya ilişkin etkin stratejik değerlendirmelerin oluşturulmasında istifade edilebileceği kıymetlendirilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM EGE DENİZİ VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ SORUNLAR VE DIŞ POLİTİKA'NIN STRATEJİK İSTİHBARAT ANALİZİ

Türkiye'nin iç güvenliğinin yakın coğrafyasıyla bağlantılı olduğu değerlendirilmektedir. Bu noktadan hareketle son dönemde özellikle Ege ve Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler nedeniyle bu bölgenin öneminin, Türkiye'nin milli güvenliği açısından giderek arttığı görülmektedir.

3.1. Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'e İlişkin Tarihsel Süreç ile Genel Bilgiler

“Ege Denizi, doğusunda Batı Anadolu kıyıları, kuzeyinde Trakya ve Doğu Makedonya'nın güney kıyıları, batısında Teselya ve Mora Yarımadası'nın doğu kıyıları, güneyde Girit ve Rodos Adaları ile çevrili olup bu sınırlar içerisinde yaklaşık 214.000 km²'lik bir alanı kaplayan bir dikdörtgen biçimindedir²⁶” (Ertürk, 2007, s.27).

“Tartışmalı olmakla beraber, ‘Ege’ adı mitolojide bir Yunan kralının adından gelmektedir. Aigeus, Aegeus ya da Egee adını taşıyan bu kral Atina Kralı Pandion'un oğludur. Giritli atlet Androgeus, Atina'da Panathenaia bayramında öldürülür. Bunun üzerine Girit Kralı her yıl kurban edilmek üzere 7 kız ve 7 erkek gönderilmesini ister. Eğer Kralı öldürebilir ise geri dönerken gemisine beyaz yelken açarak kendisine uzaktan müjde vermesini, başaramaz ise siyah yelken açmasını söyler. Theseus Girit Kralını öldürür, fakat heyecandan babasının söylediklerini unutup geri dönerken gemisine siyah yelken açar. Kıyıda oğlunu bekleyen Aigeus siyah yelkeni görür ve üzüntüsünden kendisini denize atarak intihar eder. Böylece bu denizden Aigeus Pontos/Ege Denizi olarak söz edilmeye başlanır. Buna karşılık Anadolu yakasında Türkler, bu denize, içindeki adaların çokluğu nedeniyle ya da jeolojik yapıyı aksettiren ve bu havza için vaktiyle kullanılmış olan Cezayir-i Bahri Sefid tabirinden ilham alarak ‘adalar denizi’ demiştir. Daha sonra giderek Türkiye’de de ‘Ege Denizi’ adı kullanılmıştır” (Başeren, 2006, ss. 1-2).

²⁶ Ege Denizi bir yarı kapalı deniz özelliğindedir. Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Sözleşmesinde yarı kapalı deniz, iki veya daha fazla devlet tarafından çevrelenen ve dar bir çıkış ile başka bir denize veya okyanusa bağlanan, tamamen veya kısmen iki veya daha fazla devletin karasuları ve Münhasır Ekonomik Bölgesi (MEB)’nden oluşan bir körfez, havza veya deniz olarak tanımlanmıştır.

Ege Denizi Türkiye için sadece çok önemli bir deniz yolu olmayıp. Aynı zamanda hava ulaşımı, askeri, siyasi, iktisadi, coğrafi, jeopolitik ve stratejik bakımdan da çok önemlidir. “Ayrıca kıyı devletleri açısından Ege Denizi’nin önemi değerlendirilirken balıkçılık açısından sunduğu zenginlikler” (Öztürk, Karabulak ve Çıra, 2002, s.120) ve deniz yatağının altındaki hidrokarbon zenginlikleri gibi doğal kaynaklar da dikkate alınmalıdır. Öte yandan, “Ege’nin coğrafi konumu itibariyle taşıdığı stratejik önem ve üzerindeki ada, adacık ve kayalıkların önemli bir kısmının Anadolu’nun uzantısı olduğu ve bu anakaraya yakınlığı göz önünde bulundurulmalıdır” (Ertürk, 2007, s.31).

Akdeniz, tarih boyunca büyük imparatorluklara ev sahipliği yapmıştır. Geçmişte ve günümüzde sahip olduğu zenginlikler üzerine inşa edilmiş köklü bir geçmiş Akdeniz’i dünya siyasetinin önemli merkezlerinden biri olarak ortaya çıkarmıştır.

“Bilimsel literatürde genel kabul gören görüşlere göre Doğu Akdeniz’in en geniş coğrafi sınırı Tunus’ta Bon Burnu ile başlayıp Sicilya Adası’nın Batı ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hattın doğusunda kalan bölge olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamaya istinaden Doğu Akdeniz’de; İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya ve Tunus kıyıdaş ülke” (Çelik ve Duran, 2020, s.57) olarak bulunmaktadır.

Kıbrıs’ta; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), GKRY ve Ağrotur (Akrotiri) ile Dikelya’da askeri üsler bulunduran İngiltere’nin mevcudiyeti vardır. Türkiye ise Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı uzunluğu bulunan ülke konumundadır.

Doğu Akdeniz, tarih boyunca dünyada Doğu ile Batı ekseninde ilgi odağı olan bölgelerden birisi olmuştur. Verimli Hilal denilen Mısır, Anadolu ve Mezapotamya gibi bölgelerin Doğu Akdeniz’de yer alması, buraya olan ilgiyi artırmış ve birçok uygarlık söz konusu alanı kontrol etmek için yarışmıştır. Bu kapsamda;

“Anadolu’daki Hitit egemenliğini sona erdiren istilacıların bir kısmı, Suriye sahillerini kara ve deniz yoluyla takip ederek Mısır’a kadar ulaştıklarında M.Ö.1200 yıllarıydı. Mısır kayıtlarında ‘Deniz Kavimleri’ olarak adlandırılan bu istilacılar, III. Ramses’in cesur gemi savaşçıları ile göğüs göğüse savaştılar. Ramses’in Medinet Habu’daki tapınağının duvarlarında da resmedilen bu savaşın galibi Mısırlılardı. Bu savaşla,

Doğu Akdeniz'in sıcak suları tarihte bilinen ilk deniz muharebesinin yapıldığı sular olmuştur.... Akdeniz öyle kanlı deniz savaşlarına sahne olmuştur ki, bunlar dönemin en kanlı kara savaşlarını geride bırakmıştır. Örneğin İnebahtı Deniz Savaşı²⁷ (1571) bu özellikteki en kanlı savaşlardan birisidir” (Yıldız, 2008, s.50).

“Tarihin her döneminde Akdeniz’e hakimiyet, imparatorluklar ve devletlerin öncelikli hedefini oluşturmuştur. Büyük İskender’in kurduğu İmparatorluk ile başlayan mücadele, VII. yüzyılda Emevilerin kuzey sahillerinden bazıları hariç Akdeniz’e egemenliği ile devam etmiş, XII. ve XIII. yüzyıllarda Mısır, Suriye, Türk Memlûkları, bölgede güç sahibi olmuştur. XV. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlıların bir deniz imparatorluğu olarak gelişmeye başlamasıyla ve tahta geçen her Osmanlı padişahının Akdeniz’e büyük önem vermesiyle XVI. yüzyılda, Kanuni Sultan Süleyman zamanında Osmanlılar, Akdeniz’in neredeyse tamamına egemen olmuştur” (Çelik ve Duran, 2020, s.59).

“Öte yandan, Venedik kolonilerinin tarihinde en karanlık sayfalardan biri, 1571’de etrafı kuşatılan Venedik donanmasının, diğer Batılı kuvvetlerin askeri desteğine ve İnebahtı Savaşı’ndaki hayati önemdeki zafere rağmen, Osmanlılara yenik düşmesi ve Venedik’in Akdeniz’deki topraklarının en görkemli mücheveri olan Kıbrıs’ı kaybetmesiyle yazılmıştır. Bazı tarihçilerin ifade ettiği üzere, Kıbrıs’ın Osmanlıların eline geçmesi, Cumhuriyet’in Avrupa kıtasındaki ekonomik ve siyasi etkisinin düşüşüne işaret ederek, Venedik ve Akdeniz’de mühim yapısal değişikliklere yol açmıştır” (Iordanou, 2020, ss. 68-69).

Söz konusu döneme istihbarat açısından bakıldığında;

“4’ncü Osmanlı-Venedik Savaşı’nın (1570-1573) arifesinde, Osmanlılardan kaçan bir köle olduğunu iddia eden bir adam, yetkilileri bazı endişe verici meselelerden haberdar etmek üzere Venedik’e seyahat etmiştir. Bu adam, Türk armadasının Türkiye’nin güney sahilinde bir kale olan Anamur’da mühimmat depoladığını ve buraya kalabalık savaş birliklerini yığdığını keşfetmişti. Venedik’in ve etrafa yayılmış dominyonunun emniyetinden sorumlu olan hükümet komitesi olan Onlar Konsey’i, ozamanlar Venedik’in

²⁷ Söz konusu harpte, 190 Türk gemisi batmış veya haçlıların kontrolüne geçmiş, 20.000 şehit verilmiş, 3.845 denizci tutsak olmuştur. Haçlı donanması ise 8.000 ölü ve 16.000 yaralı vermiştir.

Akdeniz’deki en değerli mülklerinden biri olan ‘adanın savunulması için gerekli tedbirlerin yerine

getirilmesi kaygısıyla şu şekilde harekete geçmiştir: Muhbirin yazılı beyanı acilen Kıbrıs valisine iletilerek, yazılı iddiaları doğrulamak üzere Anamur’da bir askeri yığılmanın varlığını teyit etmek için casusların gönderilmesini emrettiler” (Iordanou, 2020, ss.21-22).

“Ayrıca validen hem karadan hem de denizden mektuplarla gizlice rapor verilmesini talep ettiler. Ardından bailo olarak bilinen İstanbul’daki Venedik Elçisiyle irtibat kurularak ondan paralel bir gizli soruşturma yürütmesini istediler. Dahası, bailo, Kutsal Roma nezdindeki Venedik elçisinin, kendi kaynakları vasıtasıyla Osmanlıların Kıbrıs’ı işgal etme niyetinde olduğunu öğrendiği hassas detaydan haberdar edilmişti. Bu karmaşık istihbarat toplama ve değiş tokuşun bir neticesi olarak, Onlar Konseyi’nin en büyük korkuları haklı çıktı” (Iordanou, 2020, ss.21-22).

Bu hadisenin, Rönesans Venedik’inde istihbarat ve organizasyonun önemi vurgu yapması ve erken dönemde Doğu Akdeniz’deki bir istihbarat operasyonuna örnek teşkil etmesi açısından dikkat çekici olduğu değerlendirilmektedir.

“XVII. yüzyılda Venediklilerin Osmanlı Donanması’na karşı tekrar üstünlük sağlamasına rağmen Osmanlı Donanması’nın kalyon devrini başlatmasıyla, Akdeniz’de üstünlük yeniden Osmanlı Devleti’ne geçmiştir. Doğu Akdeniz’deki mücadelenin temelinde imparatorlukların egemenlik mücadelesi olduğu görülmektedir” (Çelik ve Duran, 2020, s.59).

“Akdeniz, 19’uncu yüzyılda İngiltere ve Fransa gibi Batı imparatorluklarının yanı sıra Rusya gibi daha kuzeydeki imparatorlukların müdahalesi ve hegemonya mücadelesine sahne olmuştur. Rusya 19’uncu yüzyıl boyunca gerçekleştirdiği saldırılarla Osmanlı İmparatorluğu’nun sarsılmasında önemli rol oynamıştır. Diğer yandan İngiltere ve Fransa’nın hegemonya ve sömürmeye dayalı ikircikli tutumu da Osmanlı açısından kötü sonuçlar doğurmuştur. 19’uncu yüzyıldan yeniden hareketlenen Akdeniz siyaseti yüz yıl içerisinde dünya tarihinin en şiddetli savaşı sayılabilecek 1’nci Dünya Savaşı’nın çıkmasına zemin hazırlamıştır. Böylece Osmanlı İmparatorluğu yıkılmış ve Akdeniz’in statükosu köklü

şekilde değişmiştir. Ancak yeni durum Doğu Akdeniz’e istikrar getirmemiş ve 20’nci yüzyıl yeni çatışmalara sahne olmuştur (İnat, vd., 2020, ss.90-91).

“Dünya savaşları sonrasında Soğuk Savaş politikalarıyla kamplaşmaya zorlanan ve ayrıştırılan bölge ülkeleri giderek artan şekilde dış müdahaleye açık hale gelmiştir. Bu dönemde Batı Bloğu içinde yer almasına rağmen Türkiye’nin Akdeniz’deki çıkarları desteklenmemiş, tam tersine zarar görmüştür. Kıbrıs’ın siyasi tarihi buna örnek gösterilebilir. Yalnızca Türkiye değil Soğuk Savaş sırası ve sonrasında Filistin, Mısır, Kıbrıs ve diğer kıyı coğrafyalarında yaşanan gelişmeler, Doğu Akdeniz’deki istikrarı olumsuz etkilemiş ve bölge dünya üzerindeki çatışmanın en fazla ve sürekli yaşandığı bir coğrafyaya dönüşmüştür” (İnat, vd., 2020, ss.90-91).

“Doğu Akdeniz, son dönemde dünyanın en sıcak çatışma bölgelerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu bölge bir gerilim için ihtiyaç duyulacak her şeye sahiptir: Enerji rezervleri, uluslararası şirketler, atılgan liderler ve yakın mesafelerde birbirlerini alt etmeye çalışan savaş gemileri. Akdeniz davası, birçok yönden, hukuki iddialara karşı çıkan aktörlerin kaynakların dağıtımı konusunda rekabet ettiği başka bir deniz çatışması gibi görünmektedir. Tarihsel olarak, bu tür denizcilik anlaşmazlıkları genellikle uzlaşma yoluyla ve bazen uluslararası mahkemelere havale yoluyla çözülmektedir. Bununla birlikte, Akdeniz örneğinin ayırt edici özelliği, enerji ihtilaflarına eşlik eden jeopolitik rekabetlerin karmaşıklığı ve yoğunluğudur, bu da çatışmaların tırmanmasına ve sağlamlaşmasına yol açmıştır” (Demiryol, 2020, s.3).

3.1.1. Ege Sorunları ve Türkiye’nin Konuya İlişkin Dış Politikası

Ege’de birbiriyle bağlantılı bir dizi sorun mevcut olup, Yunanistan bu sorunların varlığını kabul etmemektedir. Yunanistan, kendisi için tek sorunun kıta sahanlığının sınırlandırılması olduğunu iddia etmekte olup, bu sorunu Lahey Adalet Divanına götürmek istemektedir. Türkiye ise, bütün sorunların birbirleriyle bağlantılı olduğunu ve bunların çözümü için hiçbir çözüm yöntemini dışlamadığı hususunu vurgulamaktadır.

Ege Sorunlarına ilişkin bütün sorunların çıkış noktası, Yunanistan’ın söz konusu denizi kendi hakimiyetinde bir Yunan gölü olarak görmesidir.

Türkiye'nin tezleri çerçevesinde Ege'deki mevcut sorunlardan (Şekil 3.1.); “ilki karasuları²⁸ ve kıta sahanlığı²⁹ ile bu alanların sınırlandırmalarını da kapsayan deniz yetki alanlarıyla ilişkilidir. İkincisi 1923 Lozan Antlaşması, 1947 Paris Antlaşması ve konuya ilişkin diğer uluslararası belgeler çerçevesinde Doğu Ege Adaları'nın silahsızlandırılmış statüsüdür. Üçüncüsü; Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı olarak ulusal hava sahasının 10 deniz mili genişliğinde olduğunu iddia etmesi ve FIR sorumluluğunu istismar etmesidir. Dördüncüsü Arama Kurtarma Faaliyetleriyle (SAR) ilgilidir” (<http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>).

Şekil 3.1. Ege sorunları (Erciyes, 2019, s.22)

“Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege sorunları Uluslararası Hukuk kuralları ile düzenlenmiş alanlarda ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle bakıldığında, Ege uyuşmazlıklarının hukuki uyuşmazlıklar olduğu söylenebilir. Nitekim her iki taraf da sorunları Uluslararası

²⁸ Karasuları, sahilgar bir devletin kara ülkesinin etrafını kuşatan uluslararası hukukun öngördüğü usul ve esaslara göre belirlenmiş bulunan sahilgar devlete ait belli bir genişlikteki deniz alanı demektir. Karasuları, bir devletin kara parçası gibi tam egemenliğinin olduğu deniz yetki alanlarıdır.

²⁹ Kıta sahanlığı, esasen bir jeolojik kavram olup, en genel anlamda, kıyılarda karanın sona erip denizin başladığı yerlerde, kara parçasının denizin dibine doğru belli bir yere kadar devam etmekte olan kıtasal uzantısı demektir. Kıta sahanlığı, 200 mil, hatta 350 mile kadar deniz tabanı ve altındaki kaynakların araştırılması ve işletilmesi konusunda kıyı devletine egemen haklar vermektedir.

Öte yandan, Yunanistan Parlamentosu’nun, 20 Ocak 2021 tarihinde, İyon Denizi’nde³⁰ ülkenin kara sularını 6 milden 12 mile çıkarılmasını öngören yasa tasarısını kabul etmesi

dikkat çekici bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis, oylama öncesi mecliste yaptığı konuşmada, “Yunanistan’ın, kara sularını 12 mile uzatma hakkının 1982 Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi’nden kaynaklandığını, bu konuda Yunanistan’ın Girit adasının güneyinden doğusuna kadar olan karasuları gibi; tüm deniz bölgelerindeki karasularını da 12 mile uzatma hakkının saklı tutulduğunu” (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55741277>) ifade etmiştir.

“Ege’de ülkesel statüye ilişkin düzenlemelerin gerçekleştirildiği Lozan Barış Andlaşması’nda ya da iki ülkenin müşterek rızası ile gerçekleştirilmiş herhangi bir belgede karasularının genişliğine dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla beraber Lozan Barış Andlaşması yapıldığında ve takip eden 10 yılı aşkın bir zaman diliminde her iki devletin de karasuları genişliği 3 mildi. Lozan Barış Andlaşması md. 6/son ‘*işbu Muahdede hilafına bir hüküm olmadıkça, hududu bahriye, sahilinden üç milden dun mesafede kain ada ve adacıkları ihdiva eder*’ hükmünü taşımaktadır.’ Aynı doğrultuda md. 12/son c’de de ‘*Asya sahilinden 3 milden dun mesafede kain adalar, işbu Muhede hilafına sarahat bulunmadıkça Türkiye hakimiyeti altında kalacaktır*’ hükmüne yer verilmiştir” (Başeren, 2006, ss.107108).

“Yunanistan, 1995’te, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile ilgili³³ çıkardığı onaylama kanunda yaptığı bir gönderme ile kararsuları genişliğini 12 mile çıkarma iradesinde olduğunu ihsas etmiştir” (Mor, 2016, ss.131-133). Türkiye, 1982 III’üncü BMDHS’si ile 1958 Cenevre Sözleşmesi’ne taraf değildir. Türkiye, 08 Haziran 1995 yılında TBMM’de alınan kararla “Yunanistan’ın Ege’deki karasularını 12 mile çıkarmasını savaş nedeni (*casus belli*) kabul edeceğini” açıklamıştır. Böylece iki ülke arasında resmen karasuları sorunu ortaya çıkmıştır.

“Ege’deki deniz yetki alanları ile ilgili bir başka temel sorun Türkiye ve Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı sınırının belirlenmesi konusudur. Ege’de Türkiye ve Yunanistan’a ait kıta sahanlığının sınırları henüz belirlenmemiştir. Tartışmanın esas konusu,

³⁰ Yunanistan ve İtalya, 09 Ağustos 2020’de İyon Denizi’nde MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. İyon Denizi’ndeki karasularının 12 mile uzatılmasıyla Yunanistan’ın egemenlik sahası 13.000 km² genişlemiştir.

Ege Denizi kıta sahanlığının Türkiye ve Yunanistan arasında, iki kıyı devletinin 6 deniz mili olan karasularının ötesindeki alanların da sınırlandırılmasıdır”

³³ 1982 BMDHS 3’üncü maddesinde “Karasuları Genişliği” başlığı altında; “Her devlet karasuları genişliğini tespit Sözleşmeye göre tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez” şeklinde bir hükme yer vermiştir. Zira, bu haliyle Sözleşmede “Devletlerin Karasuları 12 mildir” denilmemektedir; aksine “en fazla 12 mil olabilecektir denilerek, karasuları genişliğine dair bir üst sınır getirilebilecektir.

(<http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>). Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığı ile ilgili Türk tezleri 4 başlık altında yer almaktadır. Bu bağlamda:

“Türkiye’nin tezleri esas itibariyle, doğal uzantının esas alınması, hakkaniyet ilkelerine göre sınırlandırılma yapılması, sınırlandırılmaların Andlaşma ile yapılması, Lozan dengesinin gözetilmesi şeklinde sıralanabilir” (Mor, 2016, s.232).

“Türkiye, Anadolu yarımadasının egemen devleti olduğundan, Anadolu yarımadasının doğal uzantısı konumundaki kıta sahanlığı üzerinde tabii olarak kıta sahanlığı haklarına sahiptir. Ege Denizi’nde Ege adaları Türkiye’nin doğal uzantısının su üzerine fırlamış çıkıntılarından ibarettir. Türkiye’nin diğer bir tezi de, Ege Denizi’nin bütün verili şart ve özellikleri ile kıyıdaş devletlerin bu denize olan bağ bağlantıları birlikte göz önüne alınmak suretiyle ilgili sahildar devletlerin meşru hak ve çıkarları bakımından adil ve hakkaniyete uygun bir sınırlandırma yapılması temeline odaklanmaktadır. Türkiye, Ege sorunlarının tamamının birlikte müzakere edip, bütün verilerin değerlendirilerek, hakkaniyet esasında karşılıklı hak ve çıkarları gözetmek suretiyle kapsamlı bir anlaşma ile çözüme kavuşturmak tezini savunmaktadır” (Mor, 2016, ss.233-240). Ayrıca, “Türkiye, Lozan Barış Anlaşması’nın Ege Deniz’inde Türkiye ve Yunanistan arasında bir denge kurduğunu ve Ege Denizi’nin iki devlet tarafından eşit kullanımın gerektiğini belirterek, bu dengenin kıta sahanlığı sınırlandırılması açısından da gözetilmesini istemektedir” (Başeren, 2006, s.153).

“Doğu Ege Adaları, 1923 Lozan Antlaşması ve 1947 Paris Antlaşması da dahil olmak üzere birtakım uluslararası antlaşmalarla silahsızlandırılmıştır. Yunanistan Türkiye’nin itirazlarına rağmen uluslararası hukuk çerçevesinde ahdi taahhütlerini ve antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini ihlal ederek 1960’lardan beri adaları silahlandırması, Doğu Ege Adalarının silahsızlandırılmış statüsüne aykırı bir durum teşkil etmektedir” (<http://gencoglumustafa.blogspot.com/2015/03/ege-kita-sahanligi-vetartismali-adalar.html>).

“Osmanlı İmparatorluğu’nun devrettiği ada, adacık ve kayalıklar dışında, Ege Denizi’nde bulunan tüm ada, adacık ve kayalıklar “O’nun halefi” sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti’nin hâkimiyetindedir” (Yaycı, 2020, s.13).

“Ege Adalarının bugünkü statüsünü Lozan Anlaşması’nın 6, 12, 15 ve 16’ncı maddeleri ile Paris Barış Anlaşması’nın 14’nüncü maddesi belirlemektedir. Ancak Lozan Anlaşması’nın 16’ncı maddesi egemenlik devri konusunda özel öneme sahiptir. Özetle ‘Türkiye Md.16 ile tüm adalar üzerindeki haklarından vazgeçmiş değildir’ demektedir” (Yaycı, 2020, s.25).

“Türkiye, Lozan Barış Antlaşması ile devrettiği ada ve adacıklar dışında Ege Denizi’nin muhtelif bölgelerinde Osmanlı İmparatorluğu’ndan kendisine intikal eden Kardak dahil 150 kadar ada, adacık ve kayalık üzerindeki hâkimiyetini sürdürdüğünü beyan etmektedir” (Başeren, 2006, s.51).

Ege’de gayri askeri statüsünü bozulmuştur. Doğu Ege adaları, oniki ada ile Meis Adası, “1923 Lozan ve 1947 Paris” antlaşmaları kapsamında egemenliği Yunanistan’a bırakılan 23 Gayri Askeri Statüdeki Ada’da³¹ (GASA) (*Bu statü adaların yakınındaki Türkiye’nin güvenliği için verilmiştir.*) ihlaller yaşanmaktadır. Adalar, askerileştirilmemesi şartıyla Yunanistan’a devredilmiştir. GASA; her türlü silah konuşlanmasını, tatbikat/eğitim dâhil askeri uçakların değişik amaçlı her türlü uçuşunu, transit geçişini, daimi/geçici konuşlanmasını yasaklamaktadır. Karasal kısımların yanı sıra karasuları ve hava sahasını da içermektedir.

Yunanistan’ın hukuken gayri askeri statüde olan 23 Ege adasından açık kaynaklarda ifade edildiği şekilde 16’sının³² bu statüsünü ihlal etmesi; Türkiye’nin milli güvenliğini tehdit etmekte ve Ege sorunlarının ortak bir zeminde çözülmesini zorlaştırmaktadır.

³¹ Söz konusu adalar; Taşoz, Bozbaba, İpsara, Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Ahikerya, Sisam, İstanbulya, Rodos, Herke, Kerpe, Çoban, İleki, İncirli, Kelemez, İleryöz, Batnoz, Lipso, Sömbeki, İstanköy, Meis’tir.

³² “Gayri askeri statüde olan 23 adadan; İpsara, Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Ahikerya, Sisam, Rodos, Kerpe, İleki, Kelemez, İleryöz, Batnoz, Sömbeki, İstanköy, Meis olmak üzere 16’sının halen bu statüsünün ihlal edilmiş olduğu açık kaynaklardaki haberlerden anlaşılmaktadır” (Yaycı, 2020, s.131).

Öte yandan Ege sorunları kapsamında hizmet sahalarının egemenlik sahası olarak görülmesi çerçevesinde “*FIR, 10 Mil Hava Sahası, Arama Kurtarma Sorumluluk Sahası*” sorunları bulunmaktadır. Nitekim;

“Yunanistan’ın 10 deniz mili genişliğinde ulusal hava sahası iddiası Ege hava sahası anlaşmazlığının temelini oluşturmaktadır. Uluslararası hukuka göre, bir ülkenin karasuları genişliği aynı zamanda o ülkenin ulusal hava sahasının genişliğini de

belirlemektedir. Yunanistan 1931 yılında o tarihte karasularının genişliği 3 deniz mili olmasına karşın, ulusal hava sahasını 10 deniz mili olarak deklare etmiştir. Yunanistan daha sonra 1936 yılında karasularını günümüzde uyguladığı 6 deniz miline çıkartmıştır” (<http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>).

“Yunanistan’ın ulusal hava sahasının 10 deniz mili olduğunu iddia etmesinin uluslararası hukuk çerçevesinde savunulabilir olumlu bir yanı bulunmamaktadır. Yunanistan’ın konuya egemenlik meselesi olarak yaklaşması, Yunanistan ile Türkiye arasında arama kurtarma bölgeleri hakkındaki uyuşmazlığın temelini teşkil etmektedir” (<http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>).

“Denizde Arama Kurtarma faaliyetleri 1979 tarihli Denizde Arama Kurtarmaya ilişkin Uluslararası Sözleşme (Hamburg Sözleşmesi) ³³ ile düzenlenmiştir. Hamburg Sözleşmesi’ne göre, ilgili taraflar arasında anlaşma yoluyla arama ve kurtarma sahaları belirlenemediği takdirde taraflar, böyle bir anlaşma yapılana kadar arama ve kurtarma hizmetlerinin kapsamlı koordinasyonu için çaba sarf edecektir. Türkiye kendi bölgesinde, insan hayatını kurtarmaya yönelik arama ve kurtarma faaliyetlerini etkin biçimde sürdürmektedir” (<http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>).

FIR sorumluluğunu başka alanlarda da istismar eden Yunanistan, arama kurtarma hizmetlerini de sahiplenmektedir. Arama-kurtarma sorumluluğunun tespiti, Ege’nin hukuksal statüsünün belirlenmesinde önemli bir konu haline dönüşmüştür.

³³ Uluslararası Denizcilik Örgütü tarafından 1979 yılında Hamburg’da bir konferans toplanmış ve “Deniz Arama Kurtarmasına Dair Uluslararası Sözleşme” kabul edilmiş, 1985 yılında da yürürlüğe girmiştir. Sözleşme’ye hem Yunanistan, hem de Türkiye taraftır.

Türkiye, denizde arama-kurtarma sınırlarını müzakere etmeye hazır olduğunu uluslararası platformlarda açıklamış olmasına rağmen, Yunanistan, denizde arama kurtarma sınırlarının anlaşma ile belirlenmesine yanaşmamaktadır.

Söz konusu meselelerin çözümüne yönelik iki ülke arasındaki diyalog kanalları çerçevesinde;

Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarının, 01 Şubat 2002 tarihinde, New York ve 12 Şubat 2002 tarihinde İstanbul’da yaptıkları görüşmelerde, iki ülke arasında Ege sorunlarına ilişkin olarak *İstikşafi (keşif/araştırma) Görüşmeler* yapılması

kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, ilki 12 Mart 2002 tarihinde Ankara’da yapılan *istikşafi görüşmeler* sürecinde, 01 Mart 2016 tarihinde Atina’da gerçekleştirilen 60’ıncı toplantının ardından 5 yıl sonra söz konusu görüşmelerin 61’nci turunun 25 Ocak 2021 tarihinde İstanbul’da, 62’nci turunun ise 16 Mart 2021 tarihinde Atina’da icra edilmesi önemlidir.

Türkiye ile Yunanistan Milli Savunma Bakanlıkları arasında Ege Sorunlarının çözümünden ziyade, tehlikeli istenmeyen kazaların önlenmesi maksadıyla, 1988 yılından itibaren *Güven Artırıcı Önlemler (GAÖ)* sürecine ilişkin görüşmeler yapılmaktadır.

İki ülke arasında *siyasi kanallarda* da diyalog mevcuttur. Bu kapsamda; Türkiye ile Yunanistan Dışişleri Bakanları arasında *siyasi istişareler* gerçekleştirilmekte, iki ülke liderleri ve yetkilileri arasında *üst düzey temas ve ziyaretler* yapılmakta, ayrıca, siyasi konjonktür müsait olduğunda Türkiye ile Yunanistan arasında *Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi (YDİK)* çerçevesinde temaslar gerçekleştirilmesi umut edilmektedir.

Türkiye ile Yunanistan arasında sorunlara sahne olan Ege Denizi, son dönemde özellikle Suriye’deki iç savaş ile birlikte Türkiye açısından yasadışı göç ile mücadele çerçevesinde de gündeme gelmektedir. İçişleri Bakanlığı’na bağlı birimlerin yanı sıra, özellikle Sahil Güvenlik Komutanlığı, mesaisinin %70 ile %80’ini yasadışı göç ile mücadeleye ayırmaktadır.

“10 yıldır devam eden Suriye iç savaşının düğüm noktası kabul edilen İdlib krizi

yeni bir mülteci krizini³⁴ de beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin Avrupa'ya gitmek isteyen mültecileri engellemeyeceğini açıkladığı süreçte binlerce sığınmacı ve mülteci, Türkiye-Yunanistan sınırına akın ederken AB'nin soruna yönelik kapsamlı adımlar atmaktan imtina ettiği görülmüştür" (Eliaçık, 2020).

Söz konusu dönemde, Türkiye'nin güneyi sınırları ve Ege'de mültecilerin sıkışıp kaldığı Yunan adaları birçok kez uluslararası kamuoyunun gündemine getirilmiştir. Halihazırda uluslararası ortamda; mevcut güvenlik sorunlarının özellikle AB'nin başını çektiği Batı değerlerinin aşınması ile birlikte Batı'nın uluslararası siyasette daha az etkin

olarak, uluslararası krizlere müdahale etmemesinden kaynaklandığı, göç ile mültecilerin AB'ye dahlinin birliği zayıflattığı ve bu durumun da *"beyaz Hristiyan Batıdan kaynaklan aşırı sağcı teröre neden olduğu şeklinde"* değerlendirmeler mevcuttur.

Esed Rejiminin İdlip'teki durumunu pekiştirmesi ve söz konusu sorunun Türkiye'nin milli menfaatlerinin aleyhinde çözülmesi durumunda, gerçekleşebilecek güvenlik olayları neticesinde, AB/ABD öncülüğünde NATO'nun Türkiye'nin güney sınırları ve Doğu Akdeniz ile Ege'deki askeri varlığını artırmasının, ileriki süreçte Batı kampının Rusya ile daha fazla karşı karşıya gelmesine yol açarak, Türkiye'nin güvenliği üzerindeki olumsuz etkilerinin bulunabileceği değerlendirilmektedir.

3.1.2. Doğu Akdeniz'deki Sorunlar ve Türkiye'nin Konuya İlişkin Dış Politikası

Doğu Akdeniz'de Türkiye, GKRY ve Yunanistan'ın birbirleriyle çakışan deniz yetki alanları mevcuttur. Söz konusu durum, enerji arz güvenliğinin ötesinde egemenlik meselesi olduğundan milli bir davadır. Türkiye'nin son dönemde Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarına sahip çıkma ve izinsiz girişimleri önlemedeki kararlı tutumunun, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve menfaatlerinin korunmasına somut ve olumlu katkıları olmuştur. Türkiye, erken dönemde MEB alanlarının sınırlandırılması mücadelesinde meydana galen bu gelişmeleri ilişkin engellemeye yönelik ciddi girişimlerde bulunmamakla birlikte, son dönemde Doğu Akdeniz'deki haklarını

³⁴ "Amnesty International'ın verilerine göre mülteci ve sığınmacıların %85'i AB ülkelerinden daha fakir ülkelere misafir edilmektedir. AB ülkeleri ise uluslararası hukukun aksine mülteci kabulüne bugüne kadar yanaşmamıştır Bu da 4 milyona yakın Suriyeliyi misafir eden Türkiye'nin yükünü artırmıştır. İdlip krizi ile birlikte, 2 milyona yakın muhtemel yeni bir göçmen dalgası da Türkiye için yeni bir risk oluşturmaya başlamıştır" (Eliaçık, 2020).

korumaya yönelik kararlılığını göstermek için bölgedeki sismik araştırmalar ve sondajlar dahil olmak üzere ³⁵ devlet uygulamaları icra etmiş ve haklarına yönelik saldırgan teşebbüsleri başarıyla boşa çıkarmıştır.

“Doğu Akdeniz’de yaklaşık olarak toplam değeri 1,5 trilyon dolar olan 30 milyar varil petrole eşdeğer hidrokarbon yataklarının bulunduğu değerlendirilmektedir. 2010 yılı tüketim miktarları dikkate alındığında Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon rezervinin

Türkiye’nin yaklaşık 572 yıllık, Avrupa’nın ise 30 yıllık doğal gaz ihtiyacını karşılayabilecek seviyede olduğu anlaşılmaktadır” (Yaycı, 2020, s.20).

Yunanistan, Adriyatik’ten başlayarak adım adım MEB ilan edilmesi planı çerçevesinde, komşu ülkeler tarafından fazla itiraza konu olmayacak kısımlardan başlayarak ruhsat ihaleleri düzenlemekte, bu ihalelerin sonuçlarına göre daha ileri adımlar atmak için nabız yoklamaktadır. Yunanistan; Girit, Kaşot, Çoban, Rodos, Meis hattını ilgili kıyı kabul ederek, Türkiye’yi Doğu Akdeniz’den dışlamaya çalışmakta, GKRY ile birlikte Türkiye’yi sadece Antalya Körfezi ile sınırlı çok az bir KS ve MEB alanı bırakmaya yönelik hareket etmektedir. Bu bağlamda; Yunanistan, GKRY ile komşu olduğunu ifade ederek, söz konusu adaların büyüklüğü ve nerede olduğuna bakılmaksızın hepsinin KS ve MEB yarattığını belirtip, çok geniş bir alanda hak iddia (Harita 3.2.) etmektedir. Bu iddialar Türkiye tarafından hiçbir şekilde kabul edilmemektedir.

³⁵ Hidrokarbon arama ve sondaj faaliyetleri (kara ve denizde) çerçevesinde 300 metreden daha fazla su derinliği olarak tanımlanan derin sularda sondaj yapmak kara sondajından daha zor ve maliyetlidir. Buna rağmen hidrokarbon üretiminin önemli bir bölümü deniz sondajlarından çıkarılmaktadır. Hidrokarbon rezervlerinin %28’ini oluşturan offshore yani açık deniz rezervleri dünya üretiminin de % 28’ini karşılamakta ve gelecekte bu oranın artması beklenmektedir. Bunun en önemli nedeni ise karaya göre arama ve tarama faaliyetlerinin daha az yapıldığı denizlerde rezervlerin %75’i gibi önemli bir oranın varlığı öngörüsüdür. Denizlerdeki bu keşifler hidrokarbon rezerv artışı için önemli bir hale gelmiştir. Bundan dolayı Doğu Akdeniz’deki keşifler sektördeki güçleri oyunların ilgisini çekmeye başlamış, giderek arama ve sondaj faaliyetleri artmıştır. 10 yıl öncesine bakıldığında, halihazırda Türkiye 2 tanesi sondaj gemisi, 2 tanesi sismik araştırma gemisi olmak üzere 6’ncı nesil sondaj gemilerine sahiptir.

Harita 3.2. Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'de KS/MEB iddiası (Erciyes, 2019, s.3)

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki ilk deniz yetki alanı paylaşımı anlaşmasını KKTC ile imzalamıştır. Türkiye, halihazırda, Suriye ve Türkiye deniz yan sınırlarından itibaren KKTC ile 2011 yılında imzaladığı kıta sahanlığı sınır anlaşmasındaki çizgiyi takip etmekte, müteakiben Kıbrıs adasının batısında sadece Kıbrıs adasına karasularını bırakacak şekilde Türkiye-Mısır ortay hattı ile Yunanistan'ın bölgeye bakan Ege adalarının karasularına kadar olan alanda KS/MEB iddia etmekte ve uygulamaktadır (Harita 3.3.).

Harita 3.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki KS/MEB sınırları (Erciyes, 2019, s.17)

Geriye kalan güney sınırının bir kısmı karşı kıyısında bulunan Mısır'ın ana karası dikkate alınarak eşit uzaklık prensibine dayanarak ortay hatta göre çizilmiştir. Bir kısım sınırları da 27 Kasım 2019 tarihinde Libya ile imzalanan “Deniz Yetki alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” ile şekillendirilmiştir (Harita 3.4.).

Harita 3.4. Türkiye ile Libya arasındaki deniz yetki alanları sınırlandırması haritası

Kaynak: <https://www.ntv.com.tr/dunya/iste-dunyanin-konustugu-harita-libya-ile-imzalanananlasma,wckK89TAaUqbfoGMCskGcg>

“Türkiye, KKTC ile imzalanan kıta sahanlığı sınırlandırması anlaşmasını takiben bölgede teknik anlamda da varlık gösterme kararı almıştır. Bu yönde atılan adım Doğu Akdeniz’de bir ilk olması açısından önem taşımaktadır. Türkiye, bölgedeki diğer ülkelerden farklı olarak çok uluslu bir enerji şirketiyle anlaşarak petrol ve doğal gaz arama ve sondaj çalışmaları yürütmek yerine envanterine yeni gemiler ekleyerek, kendi ulusal petrol şirketi olan Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) aracılığı ile faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlamıştır. Sınırlandırma anlaşmasını takiben KKTC ve TPAO arasında 2011 yılının sonunda imzalanan Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretimi Paylaşımı Sözleşmesi de Türk milli şirketinin bölgede daha etkin hale gelmesini sağlamıştır” (İnat, Ataman ve Duran, 2020, s.334). “Bu sözleşme kapsamında 7 adet deniz ruhsat alanı ve 2 adet kara ruhsat alanında çalışmalar devam etmektedir” (<https://www.tpao.gov.tr/kkctc>).

Harita 3.5. Türkiye, KKTC ve GKRY hidrokarbon ruhsat sahaları haritası (Erciyes, 2019, s.2)

Türkiye, Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'de birbirleriyle çakışan kıta sahanlığı/MEB sınırları ve ruhsat sahaları iddiaları (Harita 3.5.) bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'deki güncel sorunlar, ilk olarak, 2003 yılında GKRY'nin Mısır ile birlikte KS/MEB anlaşması yapmasıyla başlamıştır. Türkiye, buna Kıbrıs meselesinin çözülmemesinin yarattığı siyasi durum ve iki ülke arasında belirlenen sınırın Türkiye'nin kıta sahanlığı haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle karşı çıkmış ve BM nezdinde itirazda bulunmuştur. GKRY'nin, Kıbrıs Türkleri olmadan, özellikle tek başına egemenlikle ilgili bir konuda sınırlama anlaşması yapması Türkiyeta tarafından kabul görmemiştir. Türkiye, 2007 yılında GRKY ve Lübnan ile 2010 yılındaki GKRY ile İsrail arasında gerçekleştirilen anlaşmalara da Kıbrıs'taki çözümsüzlüğü gerekçe göstererek (Şekil 3.2.), karşı çıkmıştır.

Şekil 3.2. GKRY'nin Kıbrıs meselesi çözülmeden Türk tarafının hakları hilafına attığı adımlar (Erciyes, 2019, s.5)

“İki ülke arasındaki deniz sınırı anlaşmalarında 3’üncü tarafların hak ve çıkarlarının ihlal edilmemesi temel uluslararası hukuk kuralıdır. İkili anlaşmalarda deniz sınırı çizgisi 3’üncü tarafın potansiyel iddiası ile çakışmayacak bir noktada durdurulmalıdır” (Erciyes, 2019, s.5). Uluslararası hukuk, birbirleriyle çakışan deniz yetki alanları ihtilafları mevzubahis olduğunda, özellikle KS/MEB sınırlandırılmasında 3’üncü tarafların haklarını ihlal etmeden, müzakereler ve ikili anlaşma yoluyla sınırların belirlenmesini; barışçıl çözüm yollarını anlatan ve Türkiye’nin de taraf olduğu BM şartının 33’üncü maddesi uyarınca müzakereler ile çözülememesi durumunda uluslararası mahkemeye/tahkime götürmek yoluyla deniz sınırlarının belirlenmesi; deniz sınırlarının tespit edilmesinin çok zor olduğu durumlarda ise ülkelerin petrol ve doğal gazı işletmesi için ortak işletme yapmasını öngörmektedir. Bu 1970’lerde Kore ve Japonya arasında başlayan ve 30’a yakın örneği olan bir uygulamadır. Sınırlamadaki kural ise Rumların savunduğu eşit uzaklık prensibi yerine, BMDHS Mad.74&83 kapsamındaki hakkaniyet ilkesidir (*Equitable Delimitation*).

Uluslararası mahkemelerin içtihadında da temel ilke sınırlandırmanın hakça olmasıdır. “Yunanistan, Mısır ve GKRY BMDHS’ye taraftır. Türkiye ise ne 1958

Sözleşmelerine, ne de 1982 Sözleşmesine taraf olmuştur. Bu durum karşısında bölgede yapılacak sınırlandırma örf ve adet hukuku kurallarına göre gerçekleştirilecektir (Şekil 3.3.). Her üç grup kuralında sınırlandırmanın bölgenin ilgili unsurları dikkate alınarak hakkaniyet ilkeleri temelinde hakça bir çözüme ulaşılacak şekilde yapılmasını öngördüğünü söylemek mümkündür” (Başeren, 2010, s.40).

Şekil 3.3. KS/MEB uluslararası hukukta nasıl sınırlandırılıyor? (Erciyas, 2019, s.19)

Sınırlamanın hakça olup, olmamasını belirlenmesinde coğrafi ve coğrafi olmayan faktörler mevcuttur. Türkiye açısından en önemli unsurlardan birisi sınırlandırmayı yapacak ülkelerin karşılıklı kıyı uzunluklarıdır. Türkiye, Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı uzunluğuna sahip ülkedir. Adalar ve kayalıklar uluslararası hukukta sınırlandırmada özel bir durum teşkil etmektedir. Mahkemelerin dikkat ettiği unsur ise 3’üncü ülkelerin mevcudiyetidir. 3’üncü ülkelerin hakları ihlal ediliyorsa, o konulara girilmemektedir. Sınırlandırmayı etkileyen diğer faktörler ise Orantılılık (*Proportionality*), Kıyı Projeksiyonun Kesilmemesi (*Non-Encroachment*) ve Yakınlık (*Proximity*) prensipleridir.

“Rumlar, kendilerinin bütün adalarının nerede olduğuna bakılmaksızın KS/MEB hakkının bulunduğunu (BMDHS mad.121), bu bağlamda sınırlandırmanın eşit uzaklığa göre belirlenmesi gerektiği tezini savunmaktadır. Uluslararası hukuka göre aykırı olduğu gerekçesiyle³⁶ buna karşı çıkan Türkiye ise adaların KS/MEB hakkı olması ile sınırlandırmanın farklı konular olduğunu, adalara sıfır etki verilebileceğini, bunun uluslararası mahkemelerde örneklerinin bulunduğunu, adaların konumları, cepheleri, kıyı

³⁶ UAD’ın 1969’daki Kuzey Denizi Davaları kararında “eşit uzaklık” prensibinin kıta sahanlığı sınırlandırmasında uygulanması gereken asıl kural olmadığı belirtilmiştir. Uluslararası Sınırlandırma Hukuku’nun halihazırda geldiği noktada hem yapılageliş kuralları hem de geniş katımlı uluslararası deniz hukuku sözleşmeleri, iki veya daha fazla ülke arasındaki sınırlandırmanın “bölgenin bütün ilgili unsurları dikkate alınarak hakkaniyet prensipleri temelinde hakça bir çözüme ulaşacak şekilde” yapılması gerektiğini öngörmektedir. Sonraki yıllarda sınırlandırmaya ilişkin prensip bir miktar vurgu değiştirmiş ve hakkaniyet prensiplerinin yanı sıra “hakça çözüm” (equitable result) de aynı önemde vurgulanmıştır.

uzunluklarının muhakkak dikkate alınması gerektiği tezini savunmaktadır” (Erciyes, 2019, s.11).

Uluslararası hukuktaki yargı kararları da çoğunluklu Rum tezleri ile uyuşmamaktadır. Bu bağlamda UAD’ın İngiltere ve Fransa arasındaki KS’nı belirlemesi örnek gösterilebilir. UAD, İngiltere’nin Fransa kıyılarına yakın Kanal Adalarına “sıfır etki” vererek, hiç KS’nı tahsis etmemiştir. KS çizgisi sınırı 2 ana kara arasında tespit edilmiştir.

Türkiye, uluslararası alanda haklı tezlerini savunurken, Meis adası örneğini sıklıkla vermektedir. Söz konusu ada Kaş’a 2 km uzaklıkta olup, 12 km² yüzölçümüne sahiptir. Bu adanın kendisinden binlerce büyüklükte bir deniz yetki alanı yaratması hakkaniyet ile bağdaşmamaktadır. Bu durum Türkiye’nin uluslararası hukuk alanında yabancı muhataplarına karşı kullandığı en önemli tezlerden biridir. Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı uzunluğuna sahip (Harita 3.6.) Türkiye’nin esas görüşü KS çizgisinin Mısır ile Türkiye arasındaki ana kararlar arasındaki ortay hat olması gerektiği şeklindedir. Öte yandan, son dönemde Türkiye ile Mısır arasında başlayan normalleşme arayışları ve arka kapı diplomasisinin olumlu bir sonuç vermesi iyimser bir havanın oluşmasına yol açmış, bu bağlamda Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun 03 Mart 2021 tarihinde ilişkilerin seyrine göre müzakere ederek, Doğu Akdeniz’de Türkiye ve Mısır arasında deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmasının imzalanabileceğini ifade etmesi önemli bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır.

Harita 3.6. Türkiye'nin kıyı uzunluğu (Erciyes, 2019, s.16)

Yunanistan, Doğu Akdeniz'e ilişkin kendi iddialarını AB iddiaları olarak ortaya koymaya çalışmaktadır. AB, Rum tarafının iddialarını anlaşma ile belirlenmiş bir sınır olarak sunmaya gayret etmektedir. AB'nin söz konusu tutumu hem kendi müktesebatına hem de uluslararası hukuka uygun değildir. Uluslararası bir mahkeme gibi hareket etmemesi gereken AB'nin deniz sınırlarını belirleme konusunda bir yetkisi ve Türkiye'nin hidrokarbon faaliyetlerini yasa dışı olarak niteleme hakkı bulunmamaktadır. Geçmişte İspanya-Fransa, Slovenya- Fransa ve Malta-İtalya gibi birbiriyle çakışan deniz yetki alanları itilaflarında tarafsız kalan AB, bu sorunda haksız bir şekilde Rum tarafının yanında yer almaktadır. Türkiye'nin söz konusu bu menfi yaklaşımına yönelik tutumu ise;

“AB üyesi ülkelerin, üçüncü tarafların meşru hak ve çıkarlarını ihlal eden deniz sınırı iddiaları AB'nin Dış Sınırları olarak gösterilemez. Bu uluslararası hukukun ihlalidir. Nihai deniz sınırları ancak ikili anlaşma (*3'ncü tarafların haklarını ihlal etmeyen*) veya uluslararası yargı yoluyla belirlenir. Rum/Yunan ikilisinin deniz yetki alanları iddiaları maksimalisttir ve uluslararası hukuka aykırıdır” (Erciyes, 2019, s.18) şeklindedir.

Türkiye halihazırdaki dış politikasında, meselenin Türkiye'nin sınırları ile ilgili bir konu olduğu ve bu konularda adım atılmasının kolay olmadığı ile konun Kıbrıs Türklerinin haklarının garanti altına alınmasını gerektirdiği şeklinde 2 boyutu ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda Türkiye'nin diplomatik alanda yaptığı sonuç alıcı baskı kapsamında muhataplarına;

“Türkiye, KS haklarını kararlılıkla korumaya devam edecektir. Türkiye, GKRY hariç tüm Akdeniz ülkeleri ile deniz sınırlarının belirlenmesi için diyaloga hazırdır. Kıbrıs Adası'nın batısındaki sınırlama ancak Kıbrıs meselesi çözüldükten sonra ele alınabilir. Türkiye Ada'nın eşit ortağı olan Kıbrıs Türklerinin haklarını, bu haklar garanti altına alınıncaya kadar kararlılıkla korumaya devam edecektir. KKTC'nin 13 Temmuz 2019 tarihli işbirliği önerisi³⁷ KKTC'nin haklarının garanti altına alınması için önemli bir fırsattır” (Erciyes, 2019, s.19) hususlarını vurgulamaktadır.

Ayrıca, Kıbrıs meselesinde (Şekil 3.4.) geline aşamada, GKRY'nin KKTC ile hakları ve zenginliklerini paylaşma konusunda herhangi bir niyetinin olmadığı görülmektedir. Uluslararası toplumun en büyük hatasının, 1963 yılında Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti'ni gaspının ardından anılan Cumhuriyeti Rumların temsil ettiğini kabul etmesidir. Ada'da, 1968 yılından beri 2 toplumlu ve 2 kesimli federasyon müzakereleri yapılmaktadır. Müzakereler, siyasi eşitliğe geldiğinde, GKRY geri adım atarak, sorunun nihai çözümünü engellemektedir. Bunun tek istisnası 2004 yılındaki Annan Planı olmuştur. Bu bağlamda Rumlar ilk defa müzakerelerde, AB'ye üye olmak için Kıbrıs Türklerinin eşitliğini kabul etmiştir.

³⁷ Öneri, Kıbrıs Türklerinin ve Kıbrıslı Rumların, Ada'nın eşit ortakları olarak, eşit haklara sahip oldukları hidrokarbon kaynakları konusunda, gelir paylaşımı dahil işbirliği yapmalarını ve bu kaynaklardan eşzamanlı olarak birlikte yararlanmalarını öngörmektedir.

Şekil 3.4. Kıbrıs meselesi (Erciyes, 2019, s.20)

Ancak Rumlar, Kıbrıs sorunu çözülme dahi AB'ye üye olacaklarını bildikleri için Annan Planı görüşmelerinde masada buna “Evet” demiş, fakat referandumda reddetmiştir. Türkiye, Ada'da 2 kesimli ve 2 toplumlu bir federasyon olacaksa bunun temel unsurunun siyasi eşitlik olduğunu savunmaktadır. GKRY, bu siyasi eşitliği kabul etmediği sürece, Türkiye Kıbrıs Türklerinin Ada'da bir azınlık olarak federasyon kurmasına razı gelmeyecektir. Türkiye, son dönemde Kıbrıs meselesinin çözümüne ilişkin takip ettiği “Yol Haritası” (Şekil 3.5.) kapsamında, Rum tarafının isteklerinin ortaya konulabilmesi kapsamında 5+1 gayriresmî toplantı önermiştir. Bu minvalde Türkiye, iki taraf arasında ortaklık kurulacaksa, siyasi eşitliğin bunun müzakere edilemez koşulu olduğunu ve yeni müzakerelerin başlamasının varılacak bir ön anlaşmaya bağlı olduğu tezini savunmaktadır.

Şekil 3.5. Kıbrıs meselesine ilişkin yol haritası (Erciyes, 2019, s.20)

Türkiye ile Yunanistan arasında, 25 Ocak 2021 tarihinde, Doğu Akdeniz'deki deniz alanlarına dair son zamanlarda yaşadıkları gerginliklerin ardından, İstikşafî Görüşmelerin yeniden başlaması, müteakiben 19 Nisan 2021 tarihinde, Türkiye ve Yunanistan Milli Savunma Bakanlıkları'nın, güven artırıcı önlemlere ilişkin dördüncü tur toplantıları gerçekleştirme konusunda mutabakata vardıklarının duyurulması iki ülke arasındaki ilişkilerdeki gerginliklerin azaltılarak, esaslı görüşmeler için uygun zemin oluşturmaya fırsat tanınması açısından olumlu gelişmeler olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, görüşmelerin esasını oluşturan sorunların tanımlanmasına ilişkin Yunanistan'ın bilinen dış politika tezlerini halen savunmayı sürdürdüğü görülmektedir. Bu bağlamda;

Türkiye Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun, 18 Ocak 2021 tarihinde, konuya ilişkin olarak, Yunanistan ile Türkiye arasında Ege'ye ilişkin hava sahası, karasuları, deniz yetki alanları gibi çoğu kez gerginliğe yol açan konuların olduğunu, bunların içinden birini seçip de İstikşafî Görüşmeler yapıldığını ifade etmenin doğru olmadığını vurgularken, Yunanistan Dışışleri Bakanı Nikos Dendias'ın ise “Yunanistan'ın, Uluslararası Hukuk temelinde ele alınması gereken tek konu olan Ege ve Doğu Akdeniz'deki MEB ve KS'nın sınırlandırılmasını tartışmak için, Türkiye ile yapıcı bir diyaloga her zaman hazır ve istekli olduğunu” yinelemesi söz konusu ülkenin mevcut tezlerine işaret etmesi açısından dikkat çekicidir.

Öte yandan, Yunanistan Dışışleri Bakanı Nikos Dendias'ın, 15 Nisan 2021 tarihinde, Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaret esnasında yaptığı basın toplantısında, Yunanistan'ın tek taraflı, maksimalist tezlerini dile getirerek, “Türkiye'nin Yunanistan egemenliğini ihlal etmeye devam etmesi durumunda yaptırımların gündeme gelebileceğini” ifade etmesi, iki ülke arasındaki gerilimde uluslararası kamuoyuna Türkiye'nin tüm yapıcı gayretlerine rağmen Yunanistan'ın uzlaşmaz taraf olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Ayrıca, Yunanistan Parlamentosu'nun, 20 Ocak 2021 tarihinde, Türkiye ile başlayan İstikşafî Görüşmelerin hemen öncesinde ülkenin batısında kalan İyon Denizi'ndeki kara sularının 6 milden 12 mile uzatılmasına ilişkin yasa tasarısını çoğunluk oyuyla kabul ederek, yasa haline getirdiği de bilinmektedir.

3.2. Yapılandırılmış Analitik Teknikler Vasıtasıyla Strateji İstihbarat Analizi

“Yapılandırılmış Analitik Teknik, insan düşünce süreçlerinde kanıtlanmış sorunlardan birini azaltmak veya önlemek için özel olarak tasarlanmış ve teknik bunu yaparken başarılı görünüyorsa, bu tekniğin görünüşte geçerli olduğu söylenebilmektedir. Söz konusu teknikler, analistlere açık bir şekilde, istihbarat konularının analizini yapmak için genellikle adım adım rehberlik sağlamaktadır. Analitik sürece daha fazla yapı sağlayarak, öznelliği azaltmakta ve analize hem titizlik hem de şeffaflık katmaktadır. Analizde öznelliği azaltmanın önemli bir parçası bilişsel önyargıların tanımlanması ve azaltılmasını gerektirmektedir” (Artner, vd., 2016, s.2). Bu bağlamda;

“*Tanısal Yapılandırılmış Analitik Teknikler*” kapsamında; temel analizin altında yatan kilit çalışma varsayımlarını açıkça listeleyerek, bunlara meydan okumaya yönelik bir alıştırmaya olan ve analitik bir projenin başlangıcında fayda sağlayan “*Temel Varsayımların Kontrolü*” tekniğinden, Ege ve Doğu Akdeniz’deki dış politika çerçevesinde muhtemel bilişsel önyargıların tanımlanması ve azaltılması maksadıyla istifade edilebileceği değerlendirilmektedir. Temel analizin altında yatan kilit çalışma varsayımlarını açıkça listelemeye ve bunlara meydan okumaya yönelik bir alıştırmaya olan bu teknik en çok analitik bir projenin başlangıcında yararlıdır.

“*Temel Varsayımların Kontrolü*”, dört adımda gerçekleşmektedir:

“Birinci adımda; konuyla ilgili mevcut analitik düşünme çizgisi gözden geçirilmeli, var olan muhakemenin nasıl görüldüğü değerlendirilmelidir. İkinci adımda; düşünce çizgisinin geçerli olması için doğru olması gerektiğine inandığınız tüm varsayımlar belirlenmeli, bu bağlamda gerçek olarak kabul edilen bitmiş istihbaratta belirtilen ve ima edilen kanıtlar ifade edilmelidir. Üçüncü adımda; temel/kilit varsayımlar belirlenerek, varsayımın neden doğru olması gerektiği ve akıl yürütme çizgisinin geçerli olması için zorunlu olarak doğru olması gerekip gerekmediği sorgulanarak, her önermeye meydan okunmalıdır. Ayrıca, tüm şartlar altında varsayımın geçerli olup olmadığını da kontrol edilmelidir. Temel varsayımlardan doğru olması gerekenler listelenmelidir. Dördüncü adımda; analitik düşünme çizgisini sürdürmek için sadece doğru olması gerekenleri içerecek temel varsayımlar listesi geliştirilmeli, hangi koşullar veya bu varsayımların hangi bilgiler altında doğru olmayabileceğini düşünölmeli, temel varsayımlar

değerlendirilmelidir” (The NATO Alternative Analysis Handbook, 2017, s.71). “Analistler, bu adımda, rafine listesindeki hususları şu sorular açısından değerlendirmelidir: Bu varsayımın doğru olduğuna dair güven derecesi nedir? Varsayımlara olan güven derecesini ne açıklamaktadır? Hangi varsayımlar veya bilgiler bu varsayımı zayıflatabilir? Kilit varsayım büyük olasılıkla kilit belirsizlik veya anahtar faktör mü? Varsayım geçmişte doğru olabilirdi, ama şimdi daha az olabilir mi? Varsayımın yanlış olduğu kanıtlanırsa, bu analitik düşünme çizgisini önemli ölçüde değiştirir mi? Nasıl?

Bu süreç daha fazla analiz gerektiren yeni faktörler belirledi mi?” (Intelligence Analysis, 2020, s.5-16).

“Temel Varsayımların Kontrolü” sık sık diğer tekniklerle eşleştirilir, çünkü varsayımlar tüm yapılandırılmış analitik çabalarda önemli bir rol oynar ve bunları düzeltmek önemlidir. Örneğin, bir varsayım bir analiz için kritik olduğunda ve bu varsayımın geçerliliği ile ilgili sorular devam ediyorsa, “*Temel Varsayımların Kontrolü*”, “*Ya Eğer*” analizi ile takip edilebilir. “*Temel Varsayımların Kontrolü*” ile “*Karşıt Yapılandırılmış Analitik Teknikler*” kapsamındaki ÇHA arasında da özellikle dikkate değer bir etkileşim vardır. Matrisin analistin düşüncesinin doğru bir yansıması olduğundan emin olmak için ÇHA matrisine temel/kilit varsayımların “kanıt” olarak dahil edilmesi gerekmektedir.

ÇHA kullanıcıları, hipotezlere karşı kanıtları değerlendirirken yaptıkları varsayımları yazmalı ve takip etmelidir.

“*Temel Varsayımların Kontrolü*”nın uygulanması aşamasında birinci adım olan konuya ilişkin akıl yürütme çizgisinin gözden geçirilmesi (Çizelge 3.1.), Araştırma Hipotezleri ve bunlarla bağlantılı diğer tespitleri de içerecek şekilde aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Çizelge 3.1. Akıl yürütme çizgisinin gözden geçirilmesi

SIRA	<i>AKIL YÜRÜTME ÇİZGİSİNİN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ</i>
1	Ege ve Doğu Akdeniz’deki dış politika kapsamında geline aşamada; iki ülkenin Karasularının 12 deniz miline çıkarılması, Ege Denizi’ndeki çıkar dengelerini Türkiye’nin aleyhine orantısız bir şekilde değiştirecektir.
2	Yunanistan’ın hukuken “silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması” gereken 23 Ege adasından 16’sına asker çıkararak, silahlandırması; Türkiye’nin ulusal güvenliğini tehdit etmekte ve Ege Sorunlarının ortak bir zeminde çözülmesini zorlaştırmaktadır.

3	Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'de Libya ile imzaladığı deniz yetki alanları sınırlandırmasına dair mutabakat muhtırası ile sergilediği proaktif yaklaşımın Ege Sorunlarının çözümüne de olumlu yansımaları olabilecektir.
4	Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'nin, deniz yetki alanlarının paylaşımında da bu nispete hak sahibi olmasının, Türkiye'nin hak ve menfaatlerine olumlu katkıları olacaktır.
5	Yunanistan'ın, son dönemde özellikle hukuken "silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması" gereken 23 Ege adasından 16'sına asker çıkararak, silahlandırması Türkiye'nin ulusal güvenliğine yönelik olumsuz bir gelişmeyi teşkil etmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tüm varsayımların belirlendiği ikinci adım (Çizelge 3.2.) aşağıdaki şekildedir.

Çizelge 3.2. Akıl yürütme çizgisine ilişkin varsayımlar

SIRA	<i>AKIL YÜRÜTME ÇİZGİSİNE İLİŞKİN VARSAYIMLAR</i>
1	Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması ihtimali bulunmaktadır.
2	Lozan Antlaşması kapsamında 2. Dünya Savaşı öncesindeki gibi her iki ülke için de Ege'de 3 millik karasuları genişliğinin uygulanması mümkündür.
3	Yunanistan'ın "tek sorun-tek çözüm" tutumu sorun teşkil etmektedir.
4	Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki proaktif tutumunu Ege Adaları'ndaki duruma da yansımaktadır.
5	Lozan dengesinin bu bölgeye ilişkin unsurları Yunanistan tarafından ihlal edilmektedir.
6	Yunanistan'ın Megali İdea çerçevesindeki politikaları ile Ege'deki jeopolitik dengesizlik oluşmuştur.
7	Yunanistan'ın, adalardaki halihazırdaki toplam asker mevcudu 50 ila 100 bin arasındadır.
8	Yunanistan'ın uluslararası siyasi konjonktürdeki ani değişimleri istismar ederek oldubittiler ile Ege'deki durumu lehine çevirmeye yönelik arayışlarını artırmıştır.
9	Ege'de çatışma riskinin azaltılmasını ve karşılıklı güvenin artırılmasını hedefleyen GAÖ Süreci'nde aşama kaydedilmiş, bunun yanı sıra keşif amaçlı İstikşafı Görüşmeler gerçekleştirilmiştir.
10	Türkiye'nin bu sorunu UAD'a tek taraflı götürebilir.
11	Türkiye'nin bu soruna ilişkin bir kriz halinde konuyu BM Güvenlik Konseyi'ne taşıması seçeneği mevcuttur.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Temel/Kilit varsayımların belirlendiği üçüncü adım (Çizelge 3.3.) aşağıdaki şekildedir. Aşağıdaki hususlarda "Evet" temel bir varsayıma işaret etmekte olup, bu varsayımlar ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir.

Çizelge 3.3. Temel/Kilit varsayımların belirlenmesi

SIRA	<i>TEMEL/KİLİT VARSAYIMLARIN BELİRLENMESİ</i>
------	--

1	<i>Evet.</i> 1936'da Lozan dengesini bozarak, karasularının genişliğini 6 mile çıkaran Yunanistan'ın karasularını şimdi de 12 deniz miline çıkarabileceğine ilişkin hususlar açık kaynaklarda sıklıkla ifade edilmekte olup, böyle bir durumda KS'lığı paylaşımı açısından önemli olan doğu Ege'de açık deniz alanları %64 azalarak, %9'a düşecek ve Ege bir Yunan gölü haline gelebilecektir.
2	<i>Evet.</i> Lozan Antlaşması kapsamında her iki ülke için de Ege'de 3 millik karasuları genişliği kabul edilmiştir. Ancak bu durum zamanla Türkiye'nin aleyhine değişmiştir.
3	<i>Evet.</i> Yunanistan'ın bu "tek sorun-tek çözüm" tutumu gerçekleri hiçbir şekilde yansıtmamaktadır. Ege'de, karasularının haricinde FIR hattı, Deniz Kurtarma ve Yetki Alanları gibi birçok sorun bulunmaktadır.
4	<i>Evet.</i> Türkiye'nin, 27 Kasım 2019'da, İstanbul'da Libya ile Doğu Akdeniz'de imzaladığı deniz yetki alanları sınırlandırmasına dair mutabakat muhtırası ile sergilediği proaktif yaklaşım, Ege sorunları çerçevesinde Yunanistan üzerinde baskı yaratmıştır.
5	<i>Evet.</i> Yunanistan, Lozan'da kabul edilen Ege adalarına ilişkin gayri askeri statüyü bozmuştur. Adalar, askerileştirilmemesi şartıyla Yunanistan'a devredilmiştir.
6	<i>Evet.</i> Yunanistan jeopolitik dengeyi Megali İdea çerçevesindeki tutumu ile 1936'da Ege'de karasularını 6 mile çıkararak, 1964 yılından itibaren de adaları silahlandırmaya başlayarak bozmuştur.
7	<i>Evet.</i> 1960'lı yıllardan itibaren adalarda ağır silahlandırmaya giden Yunanistan, bazı adalara savaş uçaklarının kullanabileceği hava üslerinin yanı sıra deniz üsleri inşa etmiş olup, Yunanistan'ın, adalardaki halihazırdaki toplam asker mevcudunun 50 ila 100 bin arasında olduğu şeklinde açık kaynaklarda değerlendirmeler mevcuttur.
8	<i>Evet.</i> Yunanistan'ın Doğu Akdeniz ve Ege'deki ekonomik alanlarını genişletme hamleleri, Balkanlar ve Kuzey Afrika'daki istikrarsızlıkla eşzamanlı olarak gelişmektedir. Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'nin, deniz yetki alanlarının paylaşımında da bu nispete hak sahibi olması gerekmektedir.
9	<i>Evet.</i> Türkiye'nin önerisi üzerine, 2000 yılı sonunda iki ülke arasında başlanan bir dizi GAÖ görüşmelerinde, bugüne kadar 29 GAÖ üzerinde mutabık kalınmıştır.
10	<i>Hayır.</i> Anılan divana iki ülke anlaşılmadığı konulara ilişkin bir mutabakat yapıp gitmesi gerekmektedir. Bu mutabakat, Yunanistan'ın hasmane tutumu nedeniyle yapılamamaktadır. ³⁸ Bu nedenle, uluslararası mahkemelerin devlet uygulamalarını tek başına yeterli kanıt saymayarak, Türkiye'nin tezlerini destekleyen Petra Branca, Eritre-Yemen, Palm Adası davaları gibi bir çok kararı da mevcut olmasına rağmen, Türkiye'nin UAD'a tek taraflı gitmesinin sakıncaları mevcuttur.
11	<i>Evet.</i> Türkiye, 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesine taraf değildir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu soruna ilişkin krizin derinleşmesi halinde, sorunu BM Güvenlik Konseyi'ne taşıması hukuken mümkündür.

Kaynak: Yazar tarafından derlenip, oluşturulmuştur.

Belirlenen temel/kilit varsayımlar, dördüncü adımda (Çizelge 3.4.) aşağıdaki şekilde “*Dikkat gerektiren*” ve “*Sağlam*” kategorileri altında değerlendirilmiştir. 10'uncu sıradaki, varsayım temel bir husus olarak belirlenmediğinden aşağıda değerlendirmesi yapılmamıştır.

Çizelge 3.4. Temel/Kilit varsayımların değerlendirilmesi

SIRA	TEMEL/KİLİT VARSAYIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ
------	---

³⁸ Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, 15 Nisan 2021 tarihinde yaptığı açıklamada, “Yunanistan'ın, KS, Ege, hava sahası ve de adaların silahsızlandırılmış statüsüyle ilgili iki ülkenin çözmesi gereken konularda UAD'ın yargı yetki hakkını tanımadığına” dikkat çekmiştir.

1	<i>Dikkat gerektiren.</i> Yunanistan'ın karasularını mevcut konjonktüre göre 12 deniz miline çıkarabileceğinin ihtimal dahilinde olduğu, ancak halihazırdaki Ege'deki karasuları genişliğinin 6 mil deniz mili olduğu statü quo'yu da çıkarlarına göre muhafaza etmeyi sürdürebileceği değerlendirilmektedir.
2	<i>Sağlam.</i> Yunanistan'ın, Lozan Antlaşmanın, ikili ilişkileri ve sınırları belirlediği, bunun tartışılacak bir antlaşma olduğuna inanmadıklarını ifade ettikleri göz önüne alındığında, Ege'de karasularının 3 mile çekilmesinin mümkün olduğu kıymetlendirilmektedir.
3	<i>Sağlam.</i> Ege Denizine ilişkin olarak “tek sorun-tek çözüm” tutumdan ziyade, birbirleri ile bağlantılı olmakla birlikte sorunların birisi hakkında verilecek karar diğerlerini de etkileyeceği bir durum olduğu değerlendirilmektedir.
4	<i>Sağlam.</i> Söz konusu mutabakat, bir yandan Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı ve karasuları tartışmalarını yeniden tetiklerken, Yunanistan'ın üzerinde bir baskı oluşturmaya ve söz konusu ülkenin Libya'da Hafter yönetimi nezdinde girişimlerini yoğunlaştırmasına neden olduğu değerlendirilmektedir.
5	<i>Sağlam.</i> Lozan Antlaşması'nın ihlal edilmesiyle Ege ile başlayan bu bozulma, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun temelini oluşturan bu anlaşmanın tümü ile sorgulanması ve tartışma konusu yapılmasına da zemin hazırlayabileceği değerlendirilmektedir.
6	<i>Sağlam.</i> Yunanistan'ın Megali İdea çerçevesindeki politikalarının Doğu Akdeniz ve Ege'de sekteye uğratılmadığı takdirde, müteakip süreçte Türkiye için daha büyük tehdit teşkil edebileceği öngörülmektedir.
7	<i>Dikkat gerektiren.</i> Söz konusu asker sayısına ilişkin rakamlar açık kaynaklarda ifade edilmekte olup, kesin sayının tespit edilmesine yönelik faaliyetlere hız verilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.
8	<i>Sağlam.</i> Yunanistan'ın, Balkanlar ve Kuzey Afrika'daki istikrarsızlıkla eşzamanlı olarak gelişen söz konusu hamlelerinin, Libya'nın içinde bulunduğu iç savaş, Balkanlar'a yönelik Suriyeli mülteci krizinin yarattığı gerginlik ortamı gibi ani gelişmelerden istifade etmeye gayret ettiği değerlendirilmektedir.
9	<i>Sağlam.</i> Türkiye ile Yunanistan arasında Ege sorunlarına ilişkin olarak GAÖ İstikşafı Görüşmeler şeklindeki mevcut diyalog mekanizmaları halen açık olmasının, başta Doğu Akdeniz olmak üzere diğer ikili ilişkilerdeki sorunlarının çözümüne de olumlu katkısının bulunacağı değerlendirilmektedir.
11	<i>Dikkat gerektiren.</i> Türkiye'nin muhtemel bir kriz anında sorunu BM Güvenlik Konseyi'ne taşıması hukuken mümkün olmasına rağmen, söz konusu Konsey'deki başat aktörlerin mevcut konjonktürde Türkiye'ye ilişkin tutumları, Suriye'deki iç savaş, Ukrayna krizi, Irak'ın kuzeyi, İran'a yönelik stratejileri şeklinde Türkiye'nin menfaatleri ile örtüşen ve ayrışan yanlarının aleyhte bir sürprizle karşılaşılması için dikkatlice tespit edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Konuya ilişkin olarak *stratejik istihbarat analizi çerçevesinde Temel Varsayımların Kontrolü*’nü müteakip “*Karşıt Yapılandırılmış Analitik Teknikler*” kapsamında; ya eğer, Yunanistan, İyon Denizi’ndekine benzer bir şekilde Ege denizinde de karasularını 6’dan, 12 mile çıkarırsa, meydana gelebilecek durumun etkileri neler olacaktır?

“*Ya eğer*” *Analizi* bağlamında, tanımlanacak muhtemel olaylar, geliştirilecek argümanlar ve bunlara ilişkin takip edilecek göstergeler analizin gerçekleştirilmesi ve başat görüşün mantığının sorgulanarak, “*İki ülkenin Karasularının 12 deniz miline çıkarılması,*

Ege Denizi'ndeki çıkar dengelerini Türkiye'nin aleyhine orantısız bir şekilde değiştirecektir" şeklinde oluşturulan birinci hipotezin irdelenip, konuya ilişkin sağduyu oluşturulmasına olanak sağlayacaktır. Bu kapsamda;

“Yunanistan uygun koşullar bulur ve karasularını 12 mile çıkarırsa; EGAYDAAK’lar dikkate alınmaksızın, Ege’deki açık deniz alanları oranı yaklaşık %20’ye inecek ve Türkiye’nin karasuları kaplama oranı %8.7’ye, Yunanistan’ın ise %62’ye çıkacaktır. Bu suretle KS’lığı paylaşımı açısından önemli olan doğu Ege’de ise, Türk karasuları %17, Yunan karasuları %60 artacak, açık deniz alanları ise %64 azalarak, %9’a düşecektir. Böylece, Ege’nin iki ayrı bölgesinde, etrafı Yunan karasuları ile çevrili iki açık deniz kesimi hariç, Ege Denizi bir Yunan iç denizine dönüşecektir. Böyle bir durumda, Türkiye’nin ülkesel bütünlüğü bozulacak; Ege KS ve MEB’in yaklaşık %90’ı Yunanistan’a ait olacak; Türkiye’nin Ege Denizine yönelik doğal kaynaklarının çıkarılması ve işletilmesi ile, balıkçılık, turizm ve bilimsel araştırma gibi ekonomik faaliyetleri çok büyük ölçüde kısıtlanacaktır. Ege’de karasularının genişletilmesi durumunda bunların yanı sıra savunma bakımından; Türkiye’nin savunmasındaki coğrafi derinlik azalacak; transit ve zararsız geçiş yapılacak bölgelerin artması başta denizaltılar olmak üzere Deniz Kuvvetlerinin gizliliği ve hareket esnekliğini kısıtlayacaktır. Kısaca, Yunanistan karasularını 12 mile genişletmekle açık deniz alanı %20’ye düşecek, KS ve MEB ile hava sahası başta olmak üzere, tüm sorunları bütünü ile kendi lehine hallederek Ege’de mutlak hakimiyet tesis edecektir” (Yaycı, 2020, s.99-103).

Yunanistan’ın karasularını 6 milin üzerine çıkartma başta olmak üzere deniz yetki alanlarının paylaşımında Türkiye’nin haklarını görmezden gelerek, sorunu kendi lehine çözmek için Türkiye karşıtı ittifak oluşturma gayretlerini yoğunlaştırmıştır. Bu kapsamda, özellikle Yunanistan-GKRY ikilisi son dönemde Ege ve Doğu Akdeniz’deki projelere AB, ABD, Fransa, İsrail, Mısır ve Ürdün’ün yanı sıra üçüncü tarafları da dahil ederek, Türkiye’ye karşı bir ittifak oluşturmak ve Türkiye’yi bölgede yalnızlaştırarak kendi iddialarını uygulamaya çalıştığı, böylece Türkiye’yi hem Orta Doğu hem de Doğu Akdeniz’de etkisizleştirmeye çalıştığı değerlendirilmektedir. Karasularının genişletilmesi konusunda siyasi destek arayışında ve bölgede yaşanabilecek krizlerden istifade etme arayışında olan Yunanistan’ın oldubittiler ile Adriyatik’ten başlayarak karasularını Ege ve Doğu Akdeniz’de azar azar genişletmesi, Ege’de karasularının genişletilmesine Türkiye’nin yapacağı meşru itirazları ise AB, ABD ve İsrail vasıtasıyla engellemeye çalışması muhtemeldir.

Son dönemde, başta Fransa olmak üzere AB kurumları ve üye devletleri Doğu Akdeniz üzerindeki son Türk-Yunan gerginliği vesilesi ile iki ülke arasındaki sorunlara daha önceye kıyasla büyük ölçüde müdahil olmaya başladığı görülmektedir. Bölgedeki gerginlikler kapsamında AB, Türkiye'ye yaptırım öngören kararlar almış, 22 Aralık 2020'de yapılan AB Liderler Zirvesi'nde yeni yaptırım kararları alabileceğine dair gerginliği artırıcı beyanlarda da bulunmuştur. Öte yandan, Türkiye'nin stratejik öneminin farkında olan Almanya ve diğer AB üyeleri, Atina'yı Ankara ile müzakerelere yönlendirmekte, Türkiye'nin Mısır ile ilişkilerini geliştirmeye gayret etmesi ve bunun İsrail ile devam etme ihtimalinin bulunması, deniz yetki alanları anlaşması imzaladığı Libya'nın 05 Şubat 2021 tarihinde seçilen yeni Ulusal Birlik Hükümeti ile de ilişkilerini pekiştirerek, bölgede avantajlı bir konuma gelmesi ve Yunanistan'ın Ege ile Doğu Akdeniz'de kurduğunu düşündüğü Türkiye karşıtı bloğu çökertmesine zemin teşkil etmektedir.

Bu bağlamda analize boyut katarken, geliştirilecek argümanlara katkıda bulunacak şekilde yine *“Karşıt Yapılandırılmış Analitik Teknikler”* kapsamında; *“Yüksek Etki/Düşük Olasılık” Analizi* çerçevesinde, *düşük olasılık* olarak Yunanistan'ın Batı kampının desteğini pekiştirmek için iki taraf arasındaki müzakereler yerine, gerginliği yeniden tetikleyebilecek hamlelerde bulunabilecek olmasının, söz konusu ülkenin niyetinin de ötesinde *yüksek etkili* sonuçları olabilecektir.

Yunanistan, Türkiye ile arasındaki uzlaşmazlıkların AB'nin sorunu olarak ele alınması halinde, Ankara'yı yaptırımlar vasıtasıyla taviz vermeye zorlayabileceğini düşünmektedir. İki ülke hükümetleri arasında müzakerelerin olmadığı ortamlarda AB'nin müdahalesi gibi taraflı müdahalelerin önün açılması, iki taraf arasındaki gerilimin artarak çözüm ortamının tümünden zarar görmesine neden olmaktadır. Ancak, İstikşafî Görüşmelere giden süreç ile Güven Artırıcı Önlemler bağlamında atılan adımlarla Türkiye'nin gerilimi düşürdüğü mevcut konjonktürde, Yunanistan'ın menfi çabalarının AB'yi ikna etmeyeceğinden, gerçekleşmesinin *düşük olasılıklı* olduğu değerlendirilmektedir. Ancak, yine de Yunanistan'ın böyle bir stratejiyi izlemesinin amaçlarının da ötesinde bölgede başta AB olmak üzere Batı kampının çıkarları üzerinde yüksek etkili sonuçları olabilecektir. Söz konusu sonuçlardan en ivedi olanının mülteci kriziyle ilgi olması kuvvetle muhtemeldir. 10 yıldır devam eden Suriye iç savaşının geldiği aşamada mülteci meselesini topluluğun iç güvenliği, refahı, istikrarı ve geleceği için tehdit olarak kabul eden AB'nin, 4 milyon mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye ile de ilişkilerini göz önünde bulundurarak, etkili

stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. AB'nin özellikle Ege ve Doğu Akdeniz'de de olumsuz olayların yaşanmasına neden olan Suriye kaynaklı mülteci krizini mevcut haliyle muhafaza ederek, birlik için içinden çıkılmaz bir vaziyete sürdürmesi ve bunun da topluluğun varlığının sorgulanmasına yol açabilecek şekilde AB'deki aşırı sağcı terörü arttırma ihtimalinin bulunması, Yunanistan'ın amaçladıklarının ötesinde AB için yüksek etkileri olabilecek bir durumdur.

Avrupa ülkelerinde aşırı sağcı ideolojiyi benimseyen gruplar birbirleriyle sürekli temas halindedir ve birbirlerini desteklemektedir. Birçok sağcı aşırılık yanlısının tek başına “Yalnız Kurt” saldırıları gerçekleştirmesine rağmen, giderek uluslarüstü suç şebekelerine bağlandıkları görölmektedir. Bu şebekeler, Batı'daki beyaz üstünlüğünü muhafaza etmek için güçlü bir ortak kimlik duygusuna dayanmaktadır. Küresel tezlerinin entelektüel bütünlüğü, Christchurch, Pittsburgh, El Paso ve Halle'nin faileri tarafından yayınlanan bildiriler ve sosyal medya yayınlarından açıkça anlaşılmıştır. Avrupa birliğinde son dönemlerde yükselen aşırı sağcı ve ırkçı söylemlerin ülkelerin kendi içinde huzursuzluğu arttırabilecek, bölünmelere sebep olabilecek ve hatta ileriki zamanlarda AB'nin dağılması ihtimalini ortaya koyabilmektedir.

ABD'nin son yıllarda artan bir şekilde küresel güvenlikteki düzenleyici rolünü terk etmesi, AB içerisinde özellikle Fransa ve Almanya arasında uluslararası güvenlik meselelerindeki uyumsuzluk ile etkin bir AB ordusunun bulunmaması neticesinde ortaya çıkan manzarada özellikle Libya ve Suriye'de Rusya, İran ve Türkiye gibi ülkeler önemli bölgesel roller oynar hale gelmiştir. Esed Rejiminin Suriye'deki konumu bölgesel ve küresel etikleri bulunan mülteci krizinin çözölemeden kaldığı güvenlik olayları neticesinde, AB/ABD öncülüğünde NATO'nun Türkiye'nin güney sınırları ve Doğu Akdeniz ile Ege'deki askeri varlığını arttırdığı bir senaryonun gerçekleşmesi halinde, Batı kampının Ukrayna krizinde olduğu gibi Rusya ile daha fazla karşı karşıya gelmesine sebebiyet vereceğinden başta Almanya ve Fransa olmak üzere AB açısından ileriki süreçte olumsuz etkileri bulunabilmektedir. Göçmenlerin özellikle Ege Denizi'ni kullanarak Avrupa ülkelerine geçme girişimi nedeniyle, 2016 yılında NATO'ya bağlı deniz gücü 7 gemi ile önlem almıştır. SNMG-2 (*Standing NATO Maritime Group*) son yıllarda Ege'de oluşturulan en büyük güç olmuştur. Türkiye ve Yunanistan donanmalarına takviye için oluşturulan NATO gücünün, bölgedeki uzun süreli varlığı birtakım tartışmalar yaratmıştır. Yine bu şekilde oluşturulacak bir güç, mülteci krizini yarattığı tehdit, bölgede Türkiye ile Yunanistan arasından yeniden

tırmanan gerginlik veya Ukrayna’da sıcak çatışmaya dönüşmesi muhtemel krizi gerekçe göstererek, Möntrö Boğazlar sözleşmesini zorlayacak şekilde Ege ile Akdeniz’deki mevcudiyetini artırmasına sebep olabilecektir. Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu’nun, Montrö Sözleşmesine ilişkin, “Sözleşmeyi 1936’dan beri yaptığımız gibi şeffaf ve tarafsız bir şekilde uygulamaya devam edeceğiz ama elbette sözleşme tek başına istikrarı sağlamak için yeterli değil. Bölgede yükselen gerilim hepimizi endişelendiriyor. Diplomasi ve diyalogun egemen olmasını sağlamak için çok çalışmalıyız” (<https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakani-cavusoglu-montro-sozlesmesi-seffaf-vetarafsiz-uygulanmaya-devam-edecek/2215742>) şeklindeki hususları ifade etmesi bu açıdan önemlidir.

Esed rejiminin mülteci krizinin çözümsüz kaldığı bir ortamda kendini muhafaza etmesi, Rusya’nın askeri üsleri ile birlikte bölgede kalıcı hale gelmesinin yanı sıra, Yunanistan’ın da barışçıl çözüm arayışları yerine, gerginliğin tırmandırarak AB’nin Türkiye ekseninde Ege ve Doğu Akdeniz’deki sorunlara sonuçsuz müdahalelerde bulunmasına sebebiyet vermesinin, AB/ABD öncülüğündeki Batı kampının uluslararası meselelerin çözümünde daha da etkisiz hale gelmesine yol açabilecektir. Küresel bir güç olma düşüncesindeki AB’nin, Yunanistan’ın emrivaki ve oldubittileri nedeniyle Türkiye gibi askeri, ekonomik ve kültürel alanlarda bölgesel bir güçle çalışmaması ise en çok birliğin uluslararası siyasette gelecekte üstlenmek istediği role zarar verecektir.

Yunanistan’ın karasuları ekseninde Ege sorunlarına ilişkin savunduğu “tek sorun-tek çözüm”ün aksine, Türkiye’nin tezleri doğrultusunda Ege’de bununla birlikte Egemenliği Anlaşmalarla Yunanistan’a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK),

Yunanistan’ın 10 deniz mili genişliğinde ulusal hava sahası iddiası, Yunanistan ile Türkiye arasında arama kurtarma bölgeleri hakkındaki uyuşmazlık sorunları da bulunmaktadır.

Bu kapsamda, son dönemde özellikle Yunanistan’ın hukuken “silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması” gereken 23 Ege adasından 16’sına asker çıkararak, silahlandırması kamuoyunun gündemini meşgul etmektedir. Bu bağlamda, *Temel Varsayımların Kontrolünü* müteakip, “*Karşıt Yapılandırılmış Analitik Teknikler*” kapsamında ÇHA vasıtasıyla başat görüşün mantığı sorgulanarak oluşturulan “*Yunanistan’ın hukuken ‘silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması’ gereken 23 Ege adasından 16’sına asker çıkararak,*

silahlandırması; Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit etmekte ve Ege sorunlarının ortak bir zeminde çözülmesini zorlaştırmaktadır” şeklinde oluşturulan ikinci temel hipotezin çözümlenip konuya ilişkin bir sağduyu oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Bu maksatla;

Yunanistan'ın hukuken “silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması” gereken 23 Ege adasından 16'sına asker çıkararak, silahlandırması; Türkiye'nin ulusal güvenliğini nasıl etkilemektedir?³⁹ şeklindeki probleme çözüm bulmak için

“H1: Yunanistan'ın hukuken “silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması” gereken 23 Ege adasından 16'sına asker çıkararak, silahlandırması; Türkiye'nin ulusal güvenliğini olumsuz etkilemektedir.

H2: Yunanistan'ın hukuken “silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması” gereken 23 Ege adasından 16'sına asker çıkararak, silahlandırması; Türkiye'nin ulusal güvenliğini olumlu etkilemektedir.

H3: Yunanistan'ın hukuken “silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması” gereken 23 Ege adasından 16'sına asker çıkararak, silahlandırması; Türkiye'nin ulusal güvenliğini kısmen etkilemektedir. şeklinde birbiriyle çelişen hipotezler oluşturulmuştur.

Çizelge 3.5. Analiz tablosu

Analiz Tablosu

Yunanistan'ın Ege Adalarını Silahlandırması Türkiye'nin Ulusal Güvenliğini Nasıl Etkiler?	H ₁	H ₂	H ₃
E1: Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması ihtimalinin bulunması.	C	I	I

³⁹ Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın, 16 Nisan 2020 tarihinde, “Yunanistan, İzmir, Muğla, Aydın il sınırlarımız içinde olan 18 ada ve iki kayalığı işgal ederken, Lozan Antlaşması'na göre ‘Silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması' gereken 23 adadan 16'sına hem asker çıkarmış hem de silahlandırmıştır. Yunanistan, antlaşmalara uymalı” uyarısında bulunması bu probleme dikkat çekmektedir.

E2: Türkiye ile Yunanistan karasularının halihazırda Ege Denizi'ndeki genişliğinin 6 deniz mili olması.	I	I	C
E3: Lozan Antlaşması kapsamında 2. Dünya Savaşı öncesindeki gibi her iki ülke için de Ege'de 3 millik karasuları genişliğinin uygulanmasının gündeme gelmesi.	I	I	I
E4: Yunanistan'ın "tek sorun-tek çözüm" tutumu.	C	I	I
E5: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki proaktif tutumunu Ege Adalarındaki duruma da yansıtması.	C	I	I
E6: Lozan dengesinin bu bölgeye ilişkin unsurlarının Yunanistan tarafından ihlali	C	I	I
E7: Yunanistan'ın Megali İdea çerçevesindeki politikaları ile oluşan Ege'deki jeopolitik dengesizlik.	C	I	I
E8: Yunanistan'ın, adalardaki halihazırdaki toplam asker mevcudunun 50 ila 100 bin arasında olması.	C	I	I
E9: Türkiye'nin bu soruna ilişkin bir kriz halinde konuyu BM Güvenlik Konseyi'ne taşıması seçeneğini göz önünde bulundurması.	C	I	I
E10: Türkiye'nin bu sorunu UAD'a tek taraflı götürmesi durumu.	I	I	I
E11: Ege'de çatışma riskinin azaltılmasını ve karşılıklı güvenin artırılmasını hedefleyen Güven Arttırıcı Önlemler Sürecinde Aşama Kaydedilmesi.	I	I	I
E12 Yunanistan'ın uluslararası siyasi konjonktürdeki ani değişimleri istismar ederek oldu-bittiler ile Ege'deki durumu lehine çevirmeye yönelik arayışlarını artırması.	C	I	I
E13: Yunan askerî uçaklarının hava yolu rotalarını kullanarak yaptıkları üst geçişler ve NATO görevleri bahane edilerek adaların hava sahasındaki gayri askerî statüyü ihlâl etmesi.	C	I	I
SONUÇ:	9 C 4 I	13 I	1 C 12 I

C: Consistent (Tutarlı) I: Inconsistent (Tutarsız)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

ÇHA kapsamında yapılan inceleme (Çizelge 3.5.) neticesinde; (9 tutarlı-4 tutarsız emare) Yunanistan'ın hukuken "silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması" gereken 23 Ege adasından 16'sına asker çıkararak, silahlandırmasının; ulusal güvenliğimizin olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu durum, yukarıda gerekçeleri ile ortaya konulduğu üzere Yunanistan'ın uzlaşmaya yanaşmayan tutumu ile birlikte Ege sorunlarının çözümünü sekteye uğratmaktadır.

Temel Varsayımların Kontrolünü müteakip yapılan AÇH analizi ile "Yunanistan'ın hukuken 'silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması' gereken 23 Ege adasından 16'sına

asker çıkararak, silahlandırması; Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit etmekte ve Ege sorunlarının ortak bir zeminde çözülmesini zorlaştırmaktadır” şeklinde oluşturulan ikinci temel hipotezin geçerliliği stratejik istihbarat açısından net bir şekilde ortaya konmuştur.

BM Genel Sekreteri'nin başkanlığında Türkiye, İngiltere, Yunanistan Dışişleri Bakanları'nın yanı sıra KKTC ve GKRY Cumhurbaşkanları'nın katılımıyla (5+1 ya da 5+BM şeklinde tanımlanan buluşma), 27-29 Nisan 2021 tarihlerinde, Crans-Montana'daki müzakere son müzakere sürecinden 4 yıl sonra Cenevre'de Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik “zemin yoklamak” maksadıyla gerçekleştirilen görüşmeler Türkiye'nin Kıbrıs meselesine dair yeni politikasını yansıtan önerilerinin kayıtlara geçmesi açısından önem arz etmiştir. Kıbrıs Adası'nın batısındaki deniz yeki alanları sınırlamasının ancak Kıbrıs meselesi çözüldükten sonra ele alınabileceği göz önünde bulundurulduğunda, mevcut durumda GKRY'nin KKTC ile hak ve zenginliklerini paylaşmaya yanaşmamayı sürdürmektedir.

Türkiye ile Libya arasında, 27 Kasım 2019 tarihinde, imzalanan deniz yetki alanları sınırlandırmasına dair mutabakat muhtırası, Ege sorunlarıyla örtüşen bir ekseninde Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin milli güvenliğine ilişkin önemli bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu mutabakat bir yandan Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı ve karasuları tartışmalarını yeniden tetiklerken, Türkiye bölgede yeni bir hukuki ve ekonomik inisiyatif almıştır. Bu antlaşma ile Türkiye'nin bölge ülkeleriyle anlaşma yapamadığı konusundaki hipotezi geçersiz kılınmış, böylece, Türkiye'nin hukuki ve siyasi açıdan Doğu Akdeniz'de dışlanmasının hukuken ve fiilen mümkün olmayacağı gerçeği açıkça ortaya konulmuştur. Libya'da, 24 Aralık 2021'de yapılması planlanan seçimlere kadar ülkeyi yönetecek geçici yönetimin Başbakanlığına seçilen Abdulhamid Dibeybe; Libya-Türkiye deniz yetki alanlarını sınırlandırma mutabakat muhtırası çok önemli bir anlaşma olduğunu ifade ederek, sorunsuz devam edeceğini teyit etmiştir.

Mısır, GKRY, Yunanistan, İsrail, Ürdün, Filistin ve İtalya Enerji Bakanları'nın, 14 Ocak 2019 tarihinde Kahire'de gerçekleştirdiği toplantıda, Doğu Akdeniz'de gaz üreten, tüketen ve geçiş ülkelerini bir araya getiren Doğu Akdeniz Gaz Forumu (DAGF)'nin kurulması için çalışmaya başlayacaklarını duyurması, müteakiben 22 Eylül 2020 tarihinde, Filistin hariç 6 ülkenin imzaladığı kuruluşu anlaşmasıyla söz konusu forumun resmi bir hüviyet kazanması Türkiye'nin ulusal menfaatleri için olumsuz bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır.

Akdeniz’de 1792 kilometre ile en uzun kıyı şeridinin sahibi olan Türkiye’nin yanı sıra Suriye, Lübnan, Libya, Tunus ve Malta gibi kıyıdaş ülkelerin Forum’a davet edilmemesi, enerji kaynakları üzerindeki cepheleşmeyi de gözler önüne sermiştir. Öte yandan, Yunanistan ile Mısır arasında, 07 Ağustos 2020 tarihinde, Doğu Akdeniz’de

"deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşması" imzalamış, Türkiye söz konusu anlaşmanın “yok hükmünde” olduğunu ifade ederek sert tepki göstermiştir. 2003 yılında GKRY ile imzaladığı anlaşma ile 11.500 km²’den vazgeçen Mısır, Yunanistan’la imzaladığı bu sözde anlaşma ile de, yine deniz yetki alanı kaybına uğramış, ayrıca anlaşmayla Libya’nın hakları da gasp edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, son dönemde özellikle Türkiye ile Mısır arasındaki ilişkilerde normalleşmeye yönelik atılan adımlarda mesafe kaydedilmesinin Türkiye’ye karşı Doğu Akdeniz’de tesis edilen cephenin ayrıştırılmasına fayda sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Doğu Akdeniz’deki güncel gelişmelere ilişkin stratejik istihbarat analizi çerçevesinde “*Temel Varsayımların Kontrolü*” ekseninde yukarıdaki veri, tespit ve değerlendirmelerden hareketle “*Karşıt Yapılandırılmış Analitik Teknikler*” kapsamında; ya eğer, Yunanistan’ın tezleri doğrultusunda, “*kıyıları karşılıklı devletler arasında KS ya da MEB sınırlandırmasının ilgili Uluslararası Hukuk kurallarına uygun olarak eşit mesafe/ ortay hat arasında yapılması*” (Başeren, 2010, s.7) halinde ortaya nasıl bir durum çıkabilecektir?

“*Ya eğer*” Analizi bağlamında, başat görüşün mantığının sorgulanarak ortaya çıkması muhtemel duruma ilişkin argümanların analizin gerçekleştirilmesi “*Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye’nin, deniz yetki alanlarının paylaşımında da bu nispete hak sahibi olmasının, Türkiye’nin hak ve menfaatlerine olumlu katkıları olacaktır*” şeklindeki üçüncü temel hipotezin geçerliliğinin sorgulanıp, konuya ilişkin sağduyunun tesisine katkı sağlayacaktır.

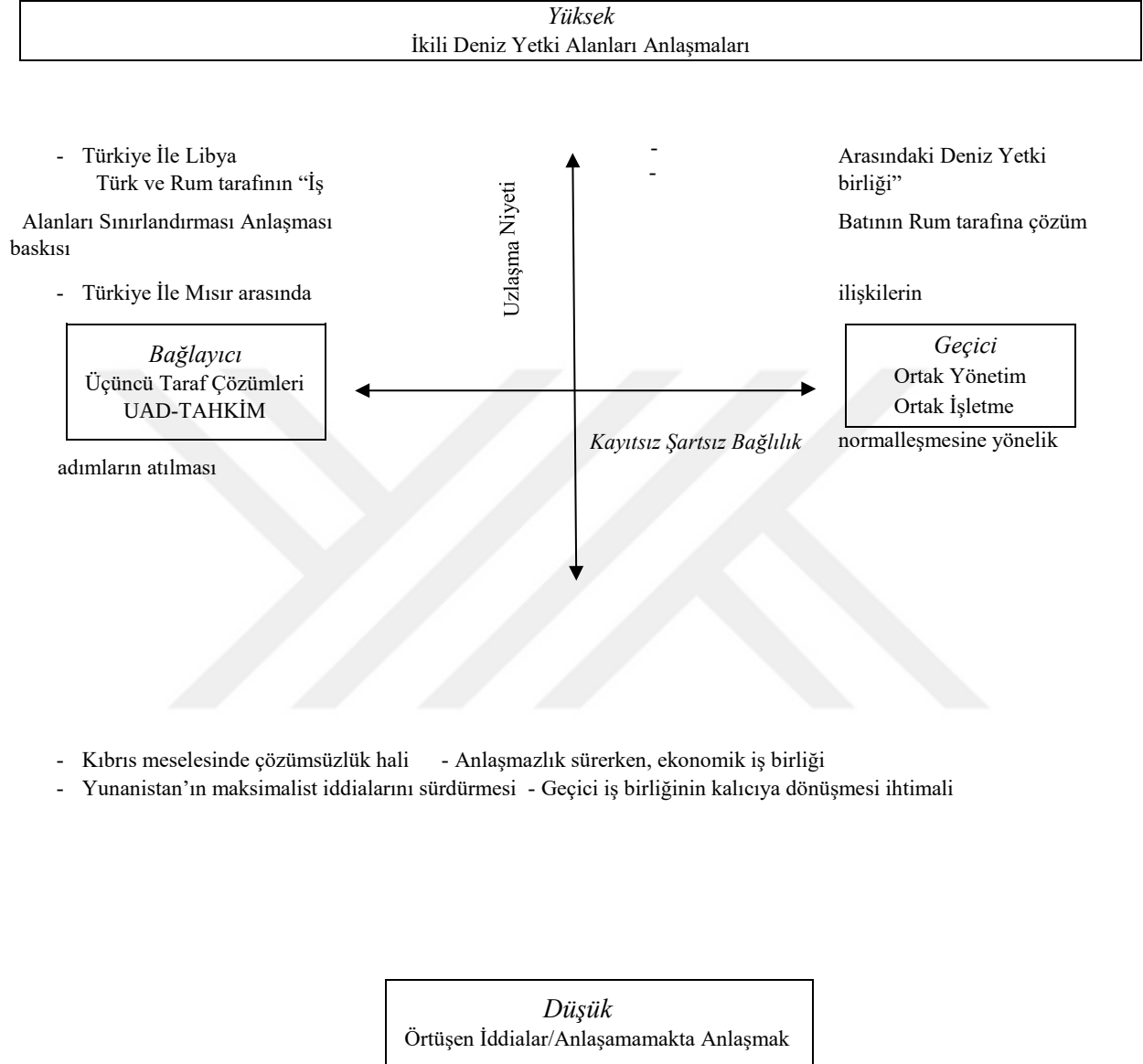
Yunanistan, Türkiye’nin Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos, ve Meis hattının güneyinde kıta sahanlığı haklarını elinden alacak bir anlayış oluşturmaya çalışmaktadır. Yunanistan savunduğu tez ile adalara da tam kıta sahanlığı verilmesini istemekte, Türkiye ile arasındaki kıta sahanlığı sınırının Meis dahil en yakın Yunan adaları Anadolu arasında geçen ortay hatta dayandırılmasını istemektedir. Yunan tezinin gerçekleştirilmesi halinde; söz konusu ülke Türkiye’yi Rodos ve Meis adaları ile Anadolu arasında çizilen ortay hattın kuzeyine hapsettikten sonra güneyde kalan geniş deniz yetki alanlarında KS ve MEB’i Girit, Kaşot,

Kerpe, Rodos ve Meis'in güney kıyıları ile sınırlandırmış, yani Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den dışlayarak, GKRY ile birlikte Türkiye'yi sadece Antalya Körfezi ile sınırlı çok az bir KS/ MEB alanı bırakmış olacaktır. Bu anlayış özünde uluslararası hukuka aykırıdır.

Uluslararası hukuka göre, KS/MEB sınırlandırması hakkaniyet ilkelerini göre yapılmalıdır. Bu çerçevede Türkiye'nin doğu batı istikametinde uzanan hakim kıyılarının açık denize azami erişimi engellenmemelidir. “Coğrafya'nın üstünlüğü” ve “oransallık” prensipleri ışığında, Anadolu yarımadasının kıyılarının uzunluğu bu adalarla kıyaslanmayacak derecede fazladır. Ayrıca Anadolu yarımadaı önündeki konumları nedeni ile bu adalar “kapatmama” prensibine aykırılık oluşturmaktadır. Bu bağlamda; Türkiye'nin son dönemde Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarına sahip çıkma ve izinsiz girişimleri önlemedeki kararlı tutumunun, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve menfaatlerinin korunmasına somut ve olumlu katkıları olmuştur. Söz konusu analiz ve tespitlerden hareketle, üçüncü temel hipotezin Türkiye'nin politikaları açısından geçerliliği net bir şekilde ortaya konmuştur.

Türkiye, Yunanistan, KKTC, GKRY ile diğer bölge ülkeleri arasındaki ilişkiler ve bölgesel ile küresel ekseninde yaşanabilecek gelişmeler kapsamında gelecek dönemde Doğu Akdeniz'deki sorunlara ilişkin neler olabileceğine yönelik bir tahmin yapılmasına katkıda bulunabilecek şekilde “*Yaratıcı Yapılandırılmış Analitik Teknikler*” kapsamında “*Alternatif Gelecekler Analizi*”nden (Çizelge 3.6.) istifade edilebilir.

Çizelge 3.6. Doğu Akdeniz’deki sorunlara ilişkin alternatif gelecekler analizi

Kaynak: Yazar tarafından derlenip, uyarlanmıştır (Erciyas, 2019, s.19).

Türkiye, Doğu Akdeniz’deki hak ve menfaatlerini tesis etmeye yönelik gayretlerini sürdürmeye kararlılıkla devam edecektir. Söz konusu sorunun çözümüne yönelik gelecekteki muhtemel birinci yol Yunanistan dahil olmak üzere tüm Akdeniz bölge ülkeleri ile ikili deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşmaları ile imzalanmasıyla uyuşmazlığın çözümüdür. İkinci çözüm yolu, bölge ülkelerinin deniz yetki alanlarının çakıştığı alanlarda anlaşmamak konusunda uzlaşmalarıdır. Üçüncü çözüm yolu, uyuşmazlıkların UAD veya tahkim gibi üçüncü taraf çözümlerine gidilmesidir. Bu durum ülkelerin siyasi otoritelerinin vereceği bir karardır. Dördüncü çözüm yolu ise bölgede deniz yetki alanlarının örtüştüğü ihtilaflı

yerlerdeki hidrokarbon rezervlerinin çıkarılıp, işletilmesi için Ortak İşletme metodunun uygulanmasıdır. Bu minvalde kıyı devletleri bir anlaşmayla egemenlik haklarından vazgeçmeden, uyuşmazlıkları rafa kaldırmak suretiyle işbirliği temelinde soruna geçici bir çözüm bulabilmektedir. Bahsi geçen geçici çözümün işlerlik kazanması ve taraflarında bundan memnun olması halinde bu model kalıcı bir anlaşmaya dönüşebilir. Ancak Türkiye ile Rum tarafı arasındaki mevcut durum bu noktadan çok uzaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bilgi, istihbaratın temelini oluşturmaktadır. İstihbaratın tarihsel gelişim süreci incelendiğinde, modern devlet sisteminin yükselişi ile istihbarat gereksinimlerinin daha kalıcı hale gelmiş; toplama ve analiz daha profesyonel bir karakter kazanmaya başlayarak, devlet ile başındaki hükümdarın korunmasına odaklanmış; özellikle 19’uncu yüzyılda sanayileşme, büyük ölçekli göçün artması ve mevcut statüko karşıtı doktrin ile fikirlerin yayılması düzene yönelik iç tehditler üzerindeki istihbaratın önemini artırmıştır. Halihazırda gelinen noktada ise dünyanın farklı bölgelerinde oldukça farklılaşmış stratejik ortamların belirmesi, birbirinden farklı istihbarat misyonları, organizasyon yapıları ile ulusal istihbarat kültürlerinin gelişiminde kilit bir rol oynamıştır.

“Doğası gereği rekabetçi bir arayış olan istihbarat güvenlik açısından tanımlandığında, güvenliğin göreceli yapısından dolayı, istihbaratın amacının göreceli bir güvenlik avantajı sağlamak” (Gill ve Phytian, 2018, s.19) olduğu görülmektedir. İstihbarat, mevcut dönemde toplumlar için güvenlik hedefleri açısından kritik alanlardaki belirsizlikleri yönetmeye gayret etmektedir. İstihbaratın toplumların güvenliği için gerçekleri belirlemeye yönelik bu temel görevi, internet ve sosyal medya çağında daha da zorlaşmıştır. Bilgi toplama ve amacı belirsizliği azaltmak olan analiz; internet, Yapay Zeka, sosyal medyanın hızla gelişmesi ve Nesnelerin İnterneti’nin gelişiyile dönüşmüştür. Devlet ve kurumsal yapıların, hibrit bir yönetim biçimini temsil edecek kadar karşılıklı bağımlılık sergilediği bir ortamda, istihbaratın yönetişimi de hızla değişmektedir. Bu bağlamda; istihbaratın denetimi ve gözetimini iyileştirmek, demokratik yönetim için temel güçlük olmaya devam etmektedir. İstihbarat faaliyeti, ulusal ve uluslararası güvenlik için kritik önem taşıdığından, bilimsel anlamda analitik ve teorik olmaya daha fazla ihtiyaç duymaktadır

Uluslararası güvenlik ortamında meydana gelen “9/11 terör saldırıları; Afganistan, Irak, Libya, Suriye’de yaşanan savaşlar; DEAŞ’ın ani yükselişi ve Avrupa’daki terör olaylarının artması istihbarat yapıları ve süreçlerini sistematik bir şekilde analiz etmenin önemini de ortaya koymuştur. Ayrıca, dünyanın çeşitli bölgelerinde gerçekleşen terörist saldırılar, sınırlar boyunca ani mülteci hareketleri, salgın hastalık korkuları ve iklim

değişikliğinin etkileri şeklinde genellikle güvenlik tehditleri olarak tanımlanan yeni sorunlar da meydana gelmeye başlamıştır” (Gill ve Phytian, 2018, s.318).

İstihbarat, ileriye dönük bir girişimdir. Tahmin yapanlar nadiren "gelecek" hakkında konuşmaktadır. Bunun nedeni, birçok potansiyel geleceğin var olmasıdır. Söz konusu geleceklerden özellikle birini tahmin etmenin bugüne kadar imkansız olmasa da zor olduğu kanıtlanmıştır. Bunun yerine, fütüristler (*geleceği düşünenler*) gerçekleşebilecek veya olmayabilecek alternatif geleceklerden bahsetmektedir. Bu bağlamda,

“Bir seyir pusulası olarak stratejik istihbarat, belirsizliğin arttığı bir dünyada hayati önem kazanmıştır. Söz konusu istihbarat kapasitesinin ilgisi devlet idaresi ve ulusal güvenlik alanlarına daha fazla yönelik olsa da iş, endüstriyel araştırma ve geliştirme, kanun yaptırımı ile hatta sağlık hizmetleri (*Son dönemde yaşanan olayların gösterdiği gibi*) dahil olmak üzere diğer boyutlara da geçmeyi başarmıştır. Stratejik istihbarat, geleceğin neler getirebileceğini, olayların gidişatını biçimlendiren eğilimler ile genel durumu öngörmek için askeri, politik, diplomatik, ekonomik, teknolojik, sosyal, kültürel unsurları bütünleştiren disiplinler arası bir bakış açısı sunmaktadır” (Trabanco, 2020, ss. 1-2).

Uzmanların, ABD İstihbarat Topluluğu’nun ilk günlerinde gerçekleştirilenler gibi yapılandırılmamış analizin önyargı üretimini engellemek için çok az şey yaptığı sonucuna varması, bilgiyi analiz etmek üzere Yapılandırılmış Analitik Teknikler veya organize, açık yöntemler oluşturmak için büyük gayret sarf etmelerine neden olmuştur. Birçok istihbarat analisti, İstihbarat Topluluğu’nda geliştirilen bahsi geçen yeni yöntemlerin analizi iyileştirdiğine inanmaktadır. Analistlerin, bu tekniklerden hangilerini kullanacaklarına karar vermek için kendi kriterleri vardır. Bazı teknikler, başlangıç gibi bir analizin belirli aşamaları için tasarlanırken, diğerleri belirli soru türleri için uygundur. Birçok bilgi kaynağını kullanmaya çalışırken olduğu gibi, analistlerin de birçok farklı analitik teknik kullanmaları teşvik edilmektedir. Analistlerin, belki de bu yöntemleri kullanmaktan elde edebilecekleri en önemli kazanım, kendilerini "düşünceleri hakkında düşünmeye" zorlamasıdır.

Türkiye’de de Yapılandırılmış Analitik Teknikler vasıtasıyla istihbarat analizinin güçlendirilmesine yönelik niyet çerçevesinde tez çalışmasıyla Ege ve Doğu Akdeniz’e yönelik Türk dış politikasının stratejik istihbarat analizi yapılmıştır. Bu kapsamda elde edilen en önemli sonuç, söz konusu teknikler vasıtasıyla özellikle Türkiye’nin iç güvenliği ile

yakından ilişkili olan dış güvenlik sorunları ekseninde de stratejik istihbarat analizini yapılabileceğinin ortaya konmuş olmasıdır.

107

Karasuları ve kıta sahanlığı ile bu alanların sınırlandırmalarını da kapsayan deniz yetki alanları kapsamında Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması ihtimali ile mevcut konjonktürde uluslararası aktörlerin de teşvikiyle Doğu Akdeniz'de başta kıyıdaş ülke ve yönetimlerin deniz yetki alanlarını sınırlandırma faaliyetlerini hızlandırması stratejik istihbarat bağlamında ülkemizin çıkarları açısından ne anlama geldiği şeklindeki araştırma probleminin çözümüne yönelik olarak Karl Spielmann'ın "Güçlendirici İstihbarat Tehdit Analizi" makalesi bağlamında "Başat Görüşün Kanıtları Ve Mantığını Sıfırdan Başlayarak, Gözden Geçirip Bir Sağduyu Oluşturun" tekniğine uygun olarak 3 temel hipotez oluşturulup ve bunları destekleyen veriler tartışılmıştır.

Türkiye'nin Ege ve Doğu Akdeniz'deki dış politikasının stratejik istihbarat analizine uygun olarak doküman analizini önceleyerek, Örnek Olay Araştırması yaklaşımını benimseyen ve tümevarımcı analiz ile kuram oluşturmaya gayret eden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Örneklem'de belirlendiği şekli ile; başat Ege ve Doğu Akdeniz sorunlarına ilişkin Türkiye'nin dış politikasının stratejik istihbarat analizi yapılırken, hipotezlerin irdelenmesine olanak sağlayacak şekilde "*Temel Varsayımların Kontrolü*", "*Ya Eğer*", "*Yüksek Etki/Düşük Olasılık*", "*ÇHA*" ve "*Alternatif Gelecekler Analizi*"nden istifade edilmiştir.

Analiz çalışmalarının başında tatbik edilmesi uygun olan "*Temel Varsayımların Kontrolü*" tekniği ile tespit edilip, değerlendirilen kilit varsayımlar ekseninde hipotezler "*Ya Eğer*", "*Yüksek Etki/Düşük Olasılık*" ve "*ÇHA*" tekniği ile analiz edilip, sunulan tespit, emare, veri ve argümanlarla doğrulanmış, müteakiben, "*Alternatif Gelecekler Analizi*" ile sorunlara ilişkin geleceğe dönük yaratıcı bir perspektif ile tahminler oluşturulmuştur. Bu kapsamda, Türkiye'nin Ege ve Doğu Akdeniz'e yönelik gelecekteki dış politikası oluşturulurken, araştırma probleminin yapısına uygun olarak, tezde tatbik edilen Yapılandırılmış Analitik Teknikler'in kombinasyondan oluşan bir paradigmanın uygulanabileceği değerlendirilmektedir.

Tezde stratejik istihbarat analizi ile doğrulanan “İki ülkenin Karasularının 12 deniz miline çıkarılması, Ege Denizi’ndeki çıkar dengelerini Türkiye’nin aleyhine orantısız bir şekilde değiştirecektir” şeklindeki birinci hipotez kapsamında ortaya konulan tespit ve değerlendirmeler neticesinde:

Türkiye ile Yunanistan arasındaki karasularının Yunanistan’ın tek taraflı girişimleriyle 12 deniz miline çıkarılmasının, Türkiye’nin Ege Denizi’ndeki ulusal çıkar ve menfaatleri doğrultusunda kesinlikle kabul edilemeyen bir husus olduğu görülmektedir. “İki devlet arasındaki Ege sorunlarının temelinde, Lozan dengesinin bu bölgeye ilişkin unsurlarının Yunanistan tarafından ihlali yatmaktadır” (Başeren, 2006, s.10). Bu eksende;

“Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 2018’de Atina ziyareti esnasında Yunan Cumhurbaşkanı’nca sarf edilen ‘Antlaşmanın, ikili ilişkileri ve sınırları belirlediği, bunun tartışılacak bir antlaşma olduğuna inanmadıkları’ şeklindeki ifadesi göz önünde bulundurularak, Ege Denizi’nde karasuları genişliklerinde bir değişikliğe gidilecekse, Lozan Antlaşması kapsamında 2. Dünya Savaşı öncesine dönülerek, her iki ülke için de Ege’de 3 millik karasuları genişliğinin uygulanmasının teklif edilmesi” (Yaycı, 2020, s.121) gündeme getirilmiştir.

Öte yandan, Yunanistan’ın Batının desteğini artırmak için Türkiye ile müzakereler yerine, provakatif hamlelerde bulunabilecek olmasının, bu ülkenin amaçladıklarının aksine özellikle AB’nin güvenliği ve benimsediği kurucu değerler üzerinde ağırlıklı olarak olumsuz etkileri bulunabilecektir.

Tezde stratejik istihbarat analizi ile doğrulanan “Yunanistan’ın hukuken ‘silahlandırılmaması, asker bulundurulmaması’ gereken 23 Ege adasından 16’sına asker çıkararak, silahlandırması; Türkiye’nin ulusal güvenliğini tehdit etmekte ve Ege sorunlarının ortak bir zeminde çözülmesini zorlaştırmaktadır.” şeklindeki ikinci hipotez kapsamında ortaya konulan tespit ve değerlendirmeler neticesinde:

Türkiye’nin, 27 Kasım 2019’da, İstanbul’da Libya ile Doğu Akdeniz’de imzaladığı deniz yetki alanları sınırlandırmasına dair mutabakat muhtırası ile sergilediği proaktif

yaklaşım, Mısır ile normalleşmeye yönelik atılan adımlar, Suudi Arabistan nezdindeki girişimlerin Ege sorunları özelinde Yunanistan üstünde sorunlara diplomatik çözümler bulmaya yönelik baskı kurmada etkili olabileceği kıymetlendirilmektedir.

Yunanistan'ın Ege'de tesis etmeye gayret ettiği “tek sorun-tek çözüm” başat görüşünün kesinlikle doğru olmadığı, aksine Ege'de birçok birbiriyle bağlantılı sorunun bulunduğu ve bunların ortak bir zeminde çözülmesinin iki ülkenin olduğu kadar uluslararası

barışa da hizmet edeceği değerlendirilmektedir.

Tezde stratejik istihbarat analizi ile doğrulanan “*Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye’nin, deniz yetki alanlarının paylaşımında da bu nispete hak sahibi olmasının, Türkiye’nin hak ve menfaatlerine olumlu katkıları olacaktır.*” şeklindeki üçüncü hipotez kapsamında ortaya konulan tespit ve değerlendirmeler neticesinde:

Türkiye’nin Doğu Akdeniz gibi küresel politikaların merkezinde bulunan aktif bir coğrafyada, dinamik proaktif ve ön alıcı politikaları ortaya koymasının ulusal çıkarlarına somut ve olumlu katkılarının olduğu görülmektedir.

Türkiye’nin, Doğu Akdeniz’deki sorunların çözümüne yönelik öncelik verdiği müzakereler vasıtasıyla barışçıl çözüm arayışlarına ilişkin tutumunu Yunanistan’ın gelecekteki muhtemel tüm provaktif ve Batı kampını kışkırtıcı girişimlerine rağmen sürdürürken, bölgede caydırıcılığına katkıda bulunan ve bir ülkeye karşı donanma gücünü siyasi baskı yapmak amacıyla kullanılması anlamına gelen Gambot Diploması’sını de muhafaza etmesinin, ayrıca Doğu Akdeniz’de karşısında beliren ittifak veya yapıları ayrıştırmaya yönelik girişimlerine hız vererek, gelecekte bir noktada Yunanistan’ı ikili deniz yetki alanları imzalaması için müzakere veya anlaşmazlık olan bölgeler üzerinde Ortak Yönetim/Ortak İşletme tesis etmeye zorlamasının gerektiği kıymetlendirilmektedir.

“Sherman Kent’in erken dönemde ABD istihbaratı ile ilgili çalışmalarının, dış politikaya ilişkin stratejik yabancı istihbarat üzerine yoğunlaşarak; polis, güvenlik, karşı istihbarat veya taktik istihbaratı içermemesine rağmen, bu çalışmalar müteakip süreçte gelişen istihbarat bilimi için bir temel oluşturmuştur” (Gill ve Phythian, 2018, s.181). Türkiye’de de son dönemde stratejik istihbarat ve Yapılandırılmış Analitik Tekniklerin önemi ve kullanım alanlarına ilişkin özellikle ilgili devlet kurumları içerisinde bir gayret mevcuttur. İstihbarat, genel anlamda Türk tarihi boyunca büyük önem taşımıştır. Bölgesel ve küresel tehditlerin çeşitlilik arz ettiği mevcut konjonktürde ise, genel stratejilerin tesisinde stratejik istihbarat analizinin rolünün artırılmasıyla birlikte, sahada da Türk milletinin tarih boyunca olgunlaşan köklü insan istihbaratı deneyimi ile güncel teknolojik

gelişmelerin birbirleriyle bütünleştiği bir milli istihbarat toplama stratejisinin uygulanmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Altın, Ş. (2016). 2.Abdülhamit efsanesi Yıldız İstihbarat Teşkilatı. İstanbul: Çelik Yayınevi.
- Artner, S. Griven, R.S. ve Bruce J.B. (2016). Assessing the value of structured analytic techniques in the u.s. intelligence community. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1408.html
- Ateş, H. (2017). Vekalet savaşı ekseninde gizli kuvvet istihbarat. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Başeren, S.H. (2006). Ege sorunları. Ankara: TÜDAV Yayınları.
- Başeren, S.H. (2020). Doğu Akdeniz deniz yetki alanları uyuşmazlığı. Ankara: TÜDAV Yayınları.
- Başlıca Ege Denizi sorunları. Erişim tarihi: <https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizisorunlari.tr.mfa>.
- Berberakis, S. (2021). Yunanistan, İyon Denizi'nde karasularını 12 mile çıkardı. Erişim tarihi: 25 Mayıs 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55741277>.
- Bowers, R.S. (1984). The political evolution of intelligence. Faculty Publications And Presentations.62. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, https://digitalcommons.liberty.edu/gov_fuc_pubs/62.
- Chang, W. Berdini, E. Mandel, D.R. ve Tetlock, P.E. (2018). Restructuring structured analytic techniques in intelligence. Intelligence and National Security, 33:3, 337356. doi: 10.1080/02684527.2017.1400230.
- Clark, M.R. (1996). Intelligence analysis estimation and prediction. Baltimore, Maryland: American Literary Press, Inc.
- Clark, M.R. (2013). Intelligence analysis a target centric approach. U.S: CQ Press.
- Çelik, M. ve Duran, A. (2020). Türkiye'nin bölgesel sorunları "Osmanlı'dan günümüze" Doğu Akdeniz. İstanbul: Hiperyayın.
- Çetin, Ş. (2021). Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: Montrö Sözleşmesi şeffaf ve tarafsız uygulanmaya devam edecek. Erişim tarihi: 25 Mayıs 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakani-cavusoglu-montro-sozlesmesiseffaf-ve-tarafsiz-uygulanmaya-devam-edecek/2215742>.
- Demiryol, T. (2020). Beyond energy: The geopolitical determinants of Turkey's mediterranean policy. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, <https://www.fpri.org/wpcontent/uploads/2020/11/beyond-energy.pdf>.
- Dönmez, G. (2020). Kozmik mesele devlet ve istihbarat metodolojisine giriş. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Erciyes, Ç. (2019). Doğu Akdeniz, Ege, Kıbrıs meseleleri-Türk-Yunan ilişkileri Türkiye'nin dış politikası hukuki ve siyasi görüşleri. (Eğitim Sunumu). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Ankara.
- Eliaçık, Z. (2020). 5 soru: Mülteci krizi ve Türkiye. Erişim tarihi: 22 Haziran 2021, <https://www.setav.org/5-soru-multeci-krizi-ve-turkiye/>
- Ertürk, Y. (2007). Adalar (Ege) denizinde Türk-Yunan mücadelesi. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Eroğlu, H. (2003). Klasik dönemde Osmanlı devletinin istihbarat stratejileri. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/782521>.
- Harekat, İ. (1992). Berid. TDV Türk İslam Ansiklopedisi. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, <https://islamansiklopedisi.org.tr/berid>.
- Hastet, G. (2003). Espionage a reference handbook. California: Abc-Clio, Inc.
- Headquarters, Department of the Army. (2020). Intelligence analysis. Erişim tarihi: 07 Nisan 2020, https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/ARN20669_ATP%202-33x4%20FINAL%20WEB_v2_fix.pdf.
- Hrıbar, G. Podbregar, I. ve Ivanus, T. (2014). Osint: A “grey zone”? International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, 27:3. 529-549. doi: 10.1080/08850607.2014.900295.
- Gençoğlu, M. (2015, 30 Mart). Ege kıta sahanlığı ve tartışmalı adalar sorunu. Erişim tarihi: 22 Haziran 2021, <http://gencoglumustafa.blogspot.com/2015/03/ege-kita-sahanligive-tartismali-adalar.html>.
- Gill, P. Marrin, S. ve Phytian, M. (2009). Intelligence theory-key questions and debates. London: Routledge.
- Gill, P. ve Phytian, M. (2018). Intelligence in an insecure world. Cambridge; Medford, MA: Polity Press
- Goldman, J. (2006). Words of intelligence a dictionary. Oxford: Scarecrow Press, Inc.
- Göktaş, O. (2010). Büyük veya doğal Arnavutluk idealinin stratejik istihbarat analizi. (Doktora Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. (528294).
- Güneş, G. (2013). Teşkilat-ı mahsusa ve birinci dünya savaşı yıllarındaki faaliyetleri. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, <https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/04-GönülGüneş.pdf>.
- Heuer JR, J. Richards, Pherson, Randolph, H. (2011). Structured analytic techniques for intelligence analysis. Washington: CQ Press.

- Iordanou, I. (2020). Venedik gizli servisi: Rönesans'ta bir istihbarat teşkilatı. İstanbul: Kronik Kitap.
- İnat, K. Ataman, M. Duran, B. (2020). Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin hakları. İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
- İstihbarat oluşum. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, <https://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>.
- Jensen, III. J.C. Graves, M. McElrath, H.D. (2013). Introduction to intelligence studies. London ve New York: CRC Press.
- Johnson, K.L. ve Wirtz, J.J. (2004). Strategic intelligence, windows into a secret world, an anthology. Los Angeles, California: Roxbury Publishing Company.
- Johnston, R. (2005). Analytic culture in the us intelligence community an ethnographic study. Washington: Imaging and Publication Support, CIA.
- Joint Chiefs Of Staff. (2013). Joint Publication 2-0 Joint Intelligence. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp2_0.pdf.
- Kahn, D. (2001). An historical theory of intelligence. Intelligence and national security. doi: 10.1080/02684520412331306220.
- Karaağaç, Y. (2018). Geçmişten geleceğe istihbarat. İstanbul: İskenderiye Kitap.
- Kent, S. (1941). Writing history. New York: Appleton-Century-Crofts, Inc.
- Kent, S. (1965). Strategic intelligence for american world policy. Connecticut: Archon Books.
- Lowental, M. M. (2008). Intelligence from secrets to policy. Washington: CQ Press.
- Lowental, M. M. (2018). The future of intelligence. Cambridge: Polity Press.
- Mor, H. (2016). Uluslararası hukuk perspektifinden Türk dış politikasında Ege denizi karasuları ve kıta sahanlığı sorunları. Meram/Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- National security act of 1947. (1947). Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, <https://www.dni.gov/index.php/ic-legal-reference-book/national-security-act-of-1947>.
- Phythian, M. (2013). Understanding the intelligence cycle. London ve New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Rolington, A. (2013). Strategic intelligence for the 21st century the mosaic method. Oxford: Oxford University Press.
- Richards, J. H. JR. Randolph, H. P. (2011). Structured analytic techniques for intelligence analysis. Washington: CQ Press.
- Richelson, T. J. (2010). Masint: The new kid in town. International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, 14:2, 149-192. doi: 10.1080/088506001300063136.

Seren, M. (2017). Stratejik istihbarat ve milli güvenlik. Ankara: Orion Kitapevi.

Sherman kent and the board of national estimates: Collected essays. (1994). Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, <https://www.cia.gov/static/c04dcfa20465147effabe492a1df4612/sherman-kentandthe-board-of-national-estimates-collected-essays.pdf>.

Spielmann, K. (2012). Strengthening intelligence threat analysis. International Journal of Intelligence and CounterIntelligence 25:1, 19-43. doi:10.1080/08850607.2012.623035.

Tarih boyunca. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, <https://www.mit.gov.tr/emuze/tarihboyunca.html>.

Taşkın, H. (2015). Çok gizli-derin operasyonlar. İstanbul: Parola Yayınları.

Tpao. (2021). Kkctc. Erişim tarihi: 25 Mayıs 2021, <https://www.tpao.gov.tr/kkctc>. Tuncer, C.O. ve Cihangir, M. (2019). Orta Doğu'da silahlanma sorunu:

Ekonomi-politik bir çözümleme. Erişim tarihi: 11.08.2021, <https://www.researchgate.net/publication/339529516>

Trabanco, A. M. J. (2020). The emerging nexus of strategic intelligence, geopolitics, and finance. Erişim tarihi: 12.06.2021, <https://www.geopoliticalmonitor.com/theemerging-nexus-of-strategic-intelligence-geopolitics-and-finance/>

Office of the director of national intelligence. (2009). 2009 national intelligence a consumer's guide. Erişim tarihi: 25 Mayıs 2021, https://www.dni.gov/files/documents/IC_Consumers_Guide_2009.pdf.

Özcan, A. (1993). Türk devletlerinde casusluk. Türk İslam Ansiklopedisi. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, <https://islamansiklopedisi.org.tr/casus>.

Özdağ, Ü. (2018). İstihbarat teorisi. Ankara: Kripto Yayınları. Öztürk, B. Karakulak, S. Çıra, E. (2002). Ege sorunları içinde canlı kaynakların yeri. A. Gündüz ve H. Öztürk (Ed.) Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu bildiriler kitabı içinde (ss.118-136). İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı.

Nato. (2017). The Nato alternative analysis handbook. alta@shape.nato.int.

U.S. government. (2009). A tradecraft primer: structured analytic techniques for improving intelligence analysis. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, <https://www.stat.berkeley.edu/~aldous/157/Papers/Tradecraft%20Primer-apr09.pdf>.

Warner, M. (2002). Wanted: A definition of "intelligence". Studies In Intelligence, Volume. 46, No. 3. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a525816.pdf>.

Warner, M. (2014). The rise and fall of intelligence. Washington: Georgetown University Press.

Yaycı, C. (2020). Libya Türkiye'nin denizden komşudur. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Yaycı, C. (2020). Yunanistan talepleri (Ege sorunları) soru ve cevaplarla. Ankara: Türk Tarih

Kurumu. Yıldız, D. (2008). Tarihi geçmişi, stratejik önemi ve su sorunu açısından Akdeniz'in doğusu.

İstanbul: Bizim Kitaplar Yayınevi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Sevgin, Umut
 Uyruğu : T.C.
 Doğum Tarihi ve Yeri :
 Medeni Hali : Bekar
 Telefon :
 Faks : -
 E-posta :

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Yüksek lisans	Ufuk Üniversitesi/Uluslararası İlişkiler	2011
Lisans	Boğaziçi Üniversitesi/ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	1998
Lise	Özel Kocaeli Koleji	1993

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
1999	İzmit Büyükşehir Belediye Başkanlığı	Asistan
2003-2007	TBMM	Milletvekili Danışmanı
2007-	Jandarma Genel Komutanlığı	Uzman Devlet Memuru

Yabancı Diller İngilizce, Almanca

Hobiler Sinema, Tiyatro, Tenis, At binme, Kick-Boks

